

Генадзь Бураўкін

Выбранае

1955-1995

Вершы. Паэмы

Казкі

Песні

Мінск

«Мастацкая літаратура»

1998

УДК 882.6-1
ББК 84(4Бел)6
Б92

ISBN 985-02-0471-0

© Г. М. Бураўкін

СЯБРА ЧЫТАЧІ!

Аддаю табе ў рукі том Выбраных твораў, напісаных за чатыры дзесяцігоддзі паэтычнай працы. У пэўным сэнсе гэта і справаздача, і споведзь. У вершаваных радках, якія, хачу верыць, затрымаюць тваю ўвагу, — мая біяграфія, маё жыццё: апаленае вайною дзяцінства, родная Полаччына, вандроўкі па блізкіх і далёкіх краях, дыпламатычная камандзіроўка ў Злучаныя Штаты Амерыкі, сустрэчы і горкія развітанні з дарагімі людзьмі, палітычныя і чалавечыя захапленні і расчараванні...

Можа, быць, сёння нешта з перажытага бачыцца і мне іначай, чым тады, калі ўсё адбывалася; можа быць, сёння сёе-тое я напісаў бы па-іншаму і лепш, але я — сын сваёй зямлі, свайго часу, і ў тых гадах, калі матчына слова дапамагала мне выказацца, мне так думалася, так адчувалася, так верылася...

Спадзяюся, што кніга выкліча водгалас у тваёй нераўнадушной душы і дапаможа нам зразумець адзін аднаго.

АЎТАР

1955-1964

* * *

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягне дзіўная сіла мяне да ракі.

Цэлы дзень у прадоннях крынічных віроў
Бачу гульні язёў, чуйны сон шчупакоў.

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягнуць, нібы магнітам, мяне саснякі.

Я гатоў слухаць там ад зары да зары
Перашэпты вяршалін густых угары,

Слухаць дзятла працоўны пастешлівы стук,
Чуць, як проста з-пад ног сыраежкі растуць.

Я адчуў, што і я не чужы на зямлі,
Што гараць на далонях маіх мазалі...

Да хмурынак-пярын, у паўдзённы блакіт,
Свае звонкія песні ўзнялі жаўрукі.

Чую: гліцу і мох прабіваюць грыбы...
Каб не быў чалавекам, я б жаўранкам быў

І спяваў бы нястомней за ўсіх і званчэй,
Каб рабілася людзям ад песні лягчэй,

Каб шпарчэй узнiмаліся ўвысь саснякі,
Каб вяліся ў вірлівай рацэ шчупакі...

Я не знаю, удаўся ў каго я такі...

ПОЛАЧЧЫНА

Не шукайце красы за морамі,
Узбярэжжаў з крыштальнымі зорамі,
Прыезджайце да нас на Полаччыну,

Пахадзіце яе прасторамі.

Тут азёры, як неба, сінія,
У чаротах чароды гусіныя,
А на дне Млечным Шляхам свецяцца
Трапяткія гурты язiнныя.

Навальніцы грымяць над кручамі,
З гор бягуць ручаі гримучыя,
Тут ля Дрысы сасонкі звонкія,
Над Дзвіною бары п'явучыя.

Тут вясёлкай сонца акружана,
Усміхаецца з кожнай лужыны,
Тут на кожнага закаханага
Салаўёў па чатыры тузіны.

Тут дзяўчаты ўсе — чарнабровыя,
На палях ільны двухметровыя...
Тут пад кожным курганам і каменем
Ці быліна, ці казка чароўная...

Дык навошта шукаць за морамі
Узбярэжжаў з крыштальнымі зорамі?
Прыязджайце да нас на Полаччыну,
Пахадзіце яе прасторамі!..

ЛЯ ПАРТЫЗАНСКИХ СЦЯГОЎ

Яны выцвілі ў дыме боек,
Каля зыркiх начных кастоў
І прынеслі ў залу з сабою
Родны пах беларускіх бароў.

Дзе між імі той самы родны,
З пахам хвой і купальскіх траў,
Той, які пад агнём кулямётным
Бацька мой цалаваў?

Можга, гэты, прабіты куляй?
Край яго парудзеў ад крыві.
Да яго працягнуў руку я,
Поўны шчасця, тугі і любві,
Каб узняць яго зноў, як бацька,
Не збаяцца нягоды любой...

Чую раптам:

«Не дакранацца
Да музейнага сцяга рукой!»

Гэта вы, вартаўнік?

Прабачце.
Адшукаў заповітны сцяг.
Гэта пэўна: яго мой бацька
Перад смерцю збярог на грудзях.

Гэта ён тут, паміж сцягамі,
Самы прасты з музейных сцягоў.
Калі нельга рукой —
губамі
Мне дазвольце крануцца яго.

БЕЛАРУСІ

У любві да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму,
каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах,
Я ўсё болей цябе пазнаю.

Пазнаю цябе юнаю і старажытнаю,
У сусор'ях агнёў і ў паводках бяроз.

Сто разоў

кожным нервам сваім, кожнай жылкаю
Перажыў я твой мужны і велічны лес.

Колькі вызнаў і вынес ты,
краю мой мілы!..
І сягоння ўспамін твае грудзі пячэ,
Дзе старыя акопы,
як пустыя магілы,
Што сябры закапаць не паспелі яшчэ.

У нябыт
і нядоля і ворагі рынулі..
І цяпер,
прыгажэй, даражэй удвая,
Ты стаіш, Беларусь,
завадская, зубрыная..
Я — пясчынка твая.
Я — крывінка твая.

І ў любові да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму,
каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах, —
Я ўсё болей сябе пазнаю.

Я ІДУ...

Сёння я незвычайна радасны,
Ну, не хлопец —
усмешка адна:
Цепльнёю дваццаціградуснай
Абагрэла мяне вясна.

Люстры-лужыны
проста ў вочы
Сотні сонцаў мне навялі.

І лягчэй,
і прыемней крочыць
Па сырой, адагрэтай зямлі.

І паветра здаецца мядовым,
І нябёсы —

чысцей і сіней.

Я іду — дваццацігадовы,
І дзяўчаты глядзяць на мяне.

І, напэўна, таму,
што рады я
Захапленню ў вачах дзяўчат,
Так пяшчотна спявае радыё,
Так свавольна звініць ручай.

А каб сум, як атрутны стронцый,
Супыняючы кроў, не лез,
Вось вазьму ў спадарожнікі сонца
І на ноч не пушчу за лес.

І з ягоным святлом непатушаным
Абыду ўвесь зямны прасцяг,
Незвычайна шчаслівы і ўзрушаны,
Перапоўнены прагай жыцця...

ЮНАЦТВА СІНІЯ АРЭЛІ

Юлі

Яны прыглушана рыпелі
Сярод старых кашлатых ліп.
Мы тыя сінія арэлі
Зламаць нікому не далі б.

Над імі гойдаліся далі,
Яны нам казкаю былі —
І ў неба сіняе ўзляталі,
І ледзь краналіся зямлі.

І як бы мы ні пастарэлі,
Няхай і летам і зімой
Юнацтва сінія арэлі
Ляцяць між небам і зямлёй...

ПОЎДЗЕНЬ

Я веру поўдню.
Ён не памыляецца,
Бо ён не мае у сабе ані
Туманнасці яшчэ санлівай раніцы
І стомленай вячэрняй цішыні.

Я веру поўдню.
Казкі не лапоча ён
І позехам даўгім не крывіць рот,
А моўчкі ўсмак працуе заклапочана
Ды рукавом з ілба ўцірае пот.

Ідзе сваёй прывычнаю дарогаю
І памятае, ведае адно —
Ужо ў зеніце самым сонца строгае
І ўсё як ёсць адтуль яму відно.

Я веру поўдню.
Веру,
бо з цвярозасцю,
Са сталасцю
ён дружны нездарма.
І ў ім няма вячэрняй асцярожнасці
І ранішняй туманнасці няма.

Я веру поўдню..

ПАЛЕСКАЯ БАЛАДА

*Памяці загінуўшых у час Вялікай
Айчыннай вайны Івана Цубы, які
паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна,
і яго брата Міхала*

Ёсць на Піншчыне рэчка Лань.
Там зімой ходзіць берагам здань.

Круцяць снег, гоняць снег вятры.

Праз завею ідзе стары.

Кажушок на схуднелых плячах,
Боль пякельны ў патухлых вачах.

У халодным пажары завей
Ён далёкага брата заве:

«Дзе твой след? Дзе ты, родны, ляжыш?
Ці спакойна ты, братка, спіш?
Ці харошыя сняцца сны,
Ці чуваць табе шум лясны?
Я адпомсціў забойцам тваім,
Кінуў багну пад ногі ім.
Сам я поперак шляху лёг,
Сам забытаў ім сотні дарог,
Сам я зоркі ўтары згасіў,
Сем галодных ваўкоў запрасіў,
Партызан ад нападу збярог,
Не прадаў нашых родных дарог...
Дзе ж ты, брат? Што ж ты, братка, маўчыш?
Дзе твой след? Дзе твой крыж?»

Круцяць снег, гоняць снег вятры.
Праз завею ідзе стары...

* * *

Дагарала ў сорок трэцім восень
Ціхім арабінавым агнём,
Нас мінаў вясковы лістаносец,
І старэла маці з кожным днём.

А затым, у лютаўскую замець,
На парозе позняю парой
Бацька абдымаў мяне і маму
Леваю адзінаю рукой.

Аднагодак кожны мой расказа,

Колькі меў у першым класе бед:
Як рабілі мы чарніла з сажы,
Як пісалі на лістах газет...

Я пазнаў тады акрайца хлеба
Самую суровую цану,
Палюбіў густую просінь неба,
Люта зненавідзеўшы вайну.

ЗАВЯШЧАННЕ

Маладым героям Обалі

Няма над вашай магілай помніка.
Голы,
Невысокі грудок
Ад вятроў і дажджоў парыжэў.
Але мы чуем, мы чуем ваш голас —
І ён для нас за ўсе помнікі даражэй.

«Дарагая зямля!
Надыходзіць з табою расстанне.
Ты вельмі прыгожая сёння,
Хоць і дождж асенні імжыць.
Хутка будзе світанне.
Хутка нас на зямлі не стане.
Людзі!
Помніце, людзі, —
Нам вельмі хацелася жыць.
Мы ў сваіх біяграфіях
Не закончылі першай старонкі,
Яна чыстая-чыстая
Перад намі ляжыць...
Нас не будзе.
А на зямлі расцвітуць рамонкі.
Мы любілі рамонкі.
Нам вельмі хацелася жыць.
Калі скажуць,
Што мы баяліся смерці, —
Не верце.

Мы будзем спяваць перад смерцю —
І голас не задрыжыць.
Толькі, чуеце, —
Мы завяшчаем
 жыццём і смерцю —
Вы не маеце права
Дрэнна і мала жыць.
Нам жа вельмі хацелася жыць...»

ТАНЦЫ ЛЯ ВАЕНКАМАТА

Танцы ля ваенкамата,
Танцы ля ваенкамата...
Стрыжанья, у ватоўках хлопцы.
У дзявочых вачах —
 тута.
І маці, старыя, прыціхлыя маці:
«Вось і да малодшых дайшла чарга».

А пары кружацца ў вальсе.
Танцы ля ваенкамата.
І ў нязграбных стрыжаных хлопцаў
Бесклапотны настрой...
А потым
 уладна грымне
На гулкім двары каманда
І стройныя сяжанты
Выраўняюць строй.

І будуць хлопцы дагледжаны,
Накормлены і абуты,
І старшыня ім выдасць
Удоставь
махоркі і сноў...

Маці,
чаго ж вы плачаце,
Чаго гледзіце са смуткам
На стрыжаных і нязграбных

Малодшых сыноў?..

Сыны вашы хутка вернуцца,
Ім будзе ў арміі добра.
І маці слёзы ўціраюць
Сарамліва шурпатай рукой.
Яны за сыноў спакойныя.
Што зробіш, калі падобны
Стрыжанья, у ватоўках хлопцы
На паўшых сваіх бацькоў...

БЯЗБАЦЬКАВЧЫ

Рыгору Барадуліну

Сорак пяты.
Незабыўны год сорак пяты...
Маёвья песні
Пасля шэрых ваенных зім.
О, як мы ляцелі —
Толькі мільгалі пяты —
Насустрач салдатам вусатым,
Насустрач бацькам жывым.

Мы нават і спаць не клаліся
Без бацькоўскай пілоткі,
Усе ў медалях блішчастых
Хадзілі ў сяброў ля акна.
Шчаслівья,
Мы не бачылі,
Што плакалі аднагодкі,
Якіх суро́ва назвала
Бязбацькавічамі вайна.

Яны тады навучыліся
Хаваць мужчынскія слёзы,
Яны тады навучыліся
Матак сваіх берагчы.
Не па гадах маўклівья,
Зацятыя і сур'ёзныя,

Бацькоў —
У медалях, у ордэнах —
Снілі яны штоначы.

З пасівельмі маткамі попlech
Працу любую рабілі,
Многія не паспелі
Закончыць дзесяты клас.
Сонца, сівер і слота
Твары ім агрубілі.
Здавалася, што і душы
Агрубіць нялёгкі час.

Яны служылі ў арміі,
Яны спраўлялі вяселлі.
Упарта
Бацькі несустрэтыя
Сніліся зноў і зноў.
Дарагія сябры-бязбацькавічы
Аблыселі і абвуселі.
І мы вучымся ў іх пяшчоце,
Калі няньчаць яны сыноў...

ЗРАДНІК

На вайне
Кожны міг
 можна з куляй сустрэцца,
Нават ціхманым золкам,
Калі гулка крычаць драчы.
Паміраць не хацелася
Ні ў сорака першым,
Ні ў сорака трэцім.
І салдаты пра смерць не думалі,
У бой ідучы.

Ён жа
 думаў пра смерць
Пра сваю,

Калі раптам снарадам
Разарвецца зямля пад нагамі
І вочы агнём апячэ.
У салдата —
жыццё або смерць.
Ён абраў сабе
зраду.
Нібы рукі Радзімы,
Пагоны скінуў з плячэй.

Ён імчаў напразткі,
Слізкай цемрай атулены.
Бег —
і боты тапталі
Магілы сяброў.
Ён упаў.
І не ведаў,
Свая ці варожая куля
Абарвала дарогу
Да цёмных бароў...

І сягоння
Стаяць абеліскі,
Наліваецца жыта,
Расцвітаюць бяссмертнікі
Там,
Дзе ўпалі салдаты
На шляхах перамог.
Крапівой і асотам
Зарастаюць магілы чужынцаў.
А дзе здраднік ляжыць —
Толькі пыл,
Толькі голы пясок,
Толькі мох...

ІДЗЕ ПРАЦЭС...

«У ФРГ судовы працэс...»
Судзяць нацыста.

Паблажліва судзяць...
А ў суседа майго,
за сцяною,
рыпіць пратэз
І кашаль разрывае грудзі.
Суддзі перабіраюць нацыстаў лёс,
У заслугі з павагай тыкаюць...
А ў майго суседа туберкулёз
І пенсія —
не надта вялікая.
Нацыст здаравенны, вясёлы, прыбраны,
Як і раней,
бравы...
А ў майго суседа незажыўшыя раны
І два салдацкія ордэны Славы.
Адвакаты ўгодліва гнуць спіну,
Палахлівыя сведкі згінаюцца следам...
Слухайце, пракурор!
Паклічце ў сведкі вайну.
Не можаце вайну —
паклічце майго суседа.

Ён дойдзе.
Ён з'явіцца ў суд.
Скажа ўсё, не памыліцца.
Кроўю выхаркне ў твар нацысту прысуд
І замахнецца мыліцай.
Не можаце?
Баіцеся.

Ідзе працэс.
Судзяць нацыста.
Паблажліва судзяць...
А ў суседа майго,
за сцяною,
рыпіць пратэз
І кашаль разрывае грудзі.

БЕЗЫМЯННЫЯ ВЫШЫНІ

Колькі вас,
вышынь безымянных!
Колькі на вашых вяршынях паўшых!..
Многія сёння пазаараны
У чыстым полі
і ў памяці нашай.

Смерці вышыні,
Славы вышыні,
Хіба вас памяць усе ўтрымае!..
Спіны вам шорсткія травы прашылі,
Легла ў галовах ціша нямая.

Шмат вас мы сёння не знаем,
не помнім,
Горкія подзвігаў ратных калыскі.
Вы стаіце над шляхамі, над пожнямі,
Як радавыя,
без абеліскаў.

Толькі ж
жывуць побач з намі салдаты,
Тыя, што знаюць імёны вашы.
Толькі ж
жывуць побач з намі салдаты,
Тыя, што помняць імёны паўшых.

Памяць сівая ў пагнутай касцы
Часта ў сны ім знячэўку ўрываецца —
І яны прачынаюцца ноччу,
шукаючы
Вашу траву агрубелымі пальцамі.

Сынам яны дораць ракеткі і кеды,
Купляюць дочкам вясельныя плаці.
Ды зубы сціскаюць,
калі ракеты
З гулкім салютам у неба ўзвіваюцца.

Ляцяць ракеты,
чырвоныя,
сінія, —
Як солі драбкі на нязгойныя раны...
І ўваскрасаеце вы,
безьмянныя,
Смерці вышыні,
Славы вышыні.

І здасца салдатам —
у едкім дыме,
Устаўшы ў атаку, пад град кулямётны,
Сыны,
неабстраляныя, маладыя,
Для вас,
безьмянных,
шукаюць імёны.

* * *

Нам адведзена шмат гадоў.
Мы на іх атрымалі права
Ад братоў, ад бацькоў і дзядоў,
Што палеглі ў зямлю са славай.

Дзед...
Ён чэсна касіў і араў,
Надрываў свае грудзі і рукі
І маліўся, калі паміраў:
— Хай маё дажывуць унукі.

Бацьку зрэзаў фашысцкі свінец,
Ён упаў на зялёнае жыта
І не ўзняўся.
Прасіў толькі смерць
Нам аддаць яго век недажыты.

О, гады...

Толькі жыць нам і жыць
За сябе,
За дзеда,
За тату
І за брата,
Што ў Вене ляжыць,
Не сустрэўшы свой год дваццаты.

Жыць і жыць...
Ды гатовы заўжды
За Радзіму сваю
без прынукі
Мы пакласці жыццё...
А гады...
Хай за нас дажывуць унукі.

Полацк. Нафтабуд

НА ПЯРЭДНІМ КРАІ

*Пярэдні край будаўнічых
работ праходзіць каля былых
фашысцкіх дотаў*

Пярэдні край...
Крык адзінокай сойкі.
Асколкі ў сэрцы кожнае сасны...
Тут ад крыві,
а не ад летняй спёкі
Чырвоны колер у палян лясных.

І прывідны, як даўні шлем тэўтонца,
Нязграбны, як вялізны шэры крот,
Халоднымі байніцамі на сонца
Ашчэрыўся накрыты плесняй дот.

Пярэдні край...
Тут на любой сцяжынцы
Збярэш свінцу і гільз дзесяткі тон.
Ды ад расплаты не схаваў чужынца
Таўшчэзны адшліфованы бетон.

З карэннем экскаватар вырывае
Апошні след, дзе быў фашыста бот.
Ідзе-гудзе азёрным мірным краем,
Як кажучь тут,
шырокі фронт работ.

Пярэдні край
Не моўкне ўдзень і ўночы.
Глядзі і слухай,
абымшэлы дот,
Як аднаўленне пераможна крочыць,
Як зноў грыміць
Наш беларускі фронт.

ДАРОГА КАЛЯ ЦЭЦ

Даўно апрыклі шафёрам «дзівосы» —
Іх сёлета шмат прыпасла зіма, —
Не разбярэш,
дзе зіма, дзе восень.
Злуоцца хлопцы: дарог няма.

Машыны бензінам і маслам напоены,
Толькі б стралою на іх ляцець.
А тут,
уся ў буграх, у выбоінах,
Змяёй каляіна паўзе каля ЦЭЦ.

І вось машына знясіленым вязнем
Садзіцца, як кажучь, на ўсе масты
І ў каляіне размолатай гразне,
Падмяўшы пад колы абочын кусты.

І калі трос пачынае лопатца
І валіць дым з выхлапной трубы,
Тады скідаюць ватоўкі хлопцы,
Шапкамi выціраюць ілбы.

І падстаўляюць шырокія плечы,
Выносяць з гразі замораны «ЗІЛ»,
Жартуюць:
— Без нашых сіл чалавечых
Не ўправіцца тысячам конскіх сіл...

АПОШНЯЯ ПРЫКМЕТА СЛАБАДЫ

Не хоча ён ніяк скарыцца студзеню,
Старэнькі адзінокі журавель,
Парыпвае над вымерзлаю студняю,
Матляецца у закруці завей.

А ўсё бліжэй ад елак зацярушаных
Кран падпаўзае з пошумам вятроў.

І ён да крана цягне, цягне ўзрушана
Драўлянае счарнелае вядро.

Ён так хацеў бы даць яму напіцца,
Ды вымерзла і высахла вада.
Была калісьці у вядры вадзіца,
Была калісьці вёска Слабада.

І раптам вёска, нібы ў казцы, знікла —
І горад ззяе сотнямі агнёў.
І жураўлю старэнькаму нязвыкла,
Што на яго забыліся даўно.

А ён хацеў бы вельмі ў звонкі ранак
Махнуць на ўсё —
на вецер і мароз,
Пайсці і стаць паміж магутных кранаў,
Ды ён стары
і да зямлі прырос.

І хутка кран, спакойны і вялікі,
Не цішачы упэўненай хады,
Змяце яго —
і назаўсёды знікне
Апошняя прыкмета Слабады.

СУБОТА Ў МАГАЗІНЕ

Яны прыбгаюць проста з работы.
І дзівішся:
гэтак лоўка
Сядзяць на дзяўчатах кірзовыя боты
І просценькія спяцоўкі.
Ім хусткі ў гарошынку вельмі да твару.
Ды сёння гурбой гаманлівай
Яны падлятаюць да іншых тавараў —
Дзе яркіх шаўкоў пералівы.
І стойваюць ля прылаўка дыханне.
І хочацца кожнай

абновы,
Каб выйсці да любага на спатканне
Прыгожай, як ранак вясновы.
Ім хочацца,
каб у круту карагодным
У кожнай радасна тупалі
Самыя новыя, самыя модныя
На тонкім абцасіку туфлі.
Яны заслужылі нялёгкаю працай
Вясёлую радасць нядзелі,
Каб самыя лепшыя хлопцы на танцах
На іх з захапленнем глядзелі.

ПЕРШЫЯ З ДЫНАСТЫІ

Пад вечар у дзетсадзе —
дзверы насцеж.
І сыплецца да стомленых бацькоў
Крыклівая, шчаслівая дынастыя
Мурзатых палачан-нафтавікоў.
І на двары з бацькамі разам тоўпіцца,
У рўкавы ім тулячы насы...
Бялявая дзяўчынка —
у літоўца,
У армяніна —
чарнавокі сын.
У іх ад снежак рукавічкі вымаклі,
Заледзянелі пальцы ад вятроў —
І грэюць ручкі будучыя хімікі
У далонях маляроў і цесляроў.
Яны яшчэ не ведаюць,
віхрастыя,
Прывыклія да лялек і свісткоў,
Што імі пачынаецца дынастыя
Патомных палачан-нафтавікоў.

Наваполацк.

Люты—сакавік 1961 г.

ДВАЦЦАТЫ ВЕК

Суровы і цвярозы век дваццаты,
Люблю цябе да скону
і кляню.

Вятрамі міжпланетнымі працяты,
Ты знаеш усяму сваю цану.

Музыкі пра любоў натхнёна трынькаюць,
Малююць генералы галубоў.
А ты глядзіш з халоднаю хітрынкаю
І лічыш склады вадародных бомб.

Усё як ёсць табе відаць адразу —
І кроў,
і здрада,
і падлог,
і гнеў.

Ад войнаў,
ад палітыкі
і джазу
Ты ачмурэў і рана ачарсцвеў.

І ўсё ж ты хочаш да вякоў данесці,
Ад ненажэрнай смерці ўберагчы
Матуляў нашых баравыя песні,
Касмічных трас цяжкія абручы.

Баішся, каб ад атамных бяссонніц
Навек наш свет зялёны не зачах...
Таму і цягнем мы цябе
да сонца
На потных і скрываўленых плячах.

РАБОЧЫ ПАСЁЛАК

Я люблю рабочыя пасёлкі —
Белья, аднолькавыя домікі,
У дварах пясок ці верас колкі,

Ці ядловец парыжэлы, ломкі.

Тут па вечарах пасля работы,
Пазмываўшы з рук мазут машынны
Дужыя,
 разважлівыя,
 потныя,
Пад грыбком збіраюцца мужчыны.

І кладуць на стол цяжкія рукі,
Адганяюць «Беламорам» стому
І навіны,
 быццам падарункі,
Раздаюць адзін другому...

Я люблю такія «асамблеі»,
Калі ўсё рабочай мерай мераюць,
Кажуць пра далёкую Гвінею
Так,
 як пра суседа па кватэры.

Вось сюды б заморскіх дыпламатаў
Хай бы занатоўвалі ў блакноты,
Як без выкрутасаў,
 грубавата
Тут штовечар ім складаюць ноты.

Пад грыбком,
 дзе свішча вецер золкі,
Хай бы падзівіліся яны,
Як здае рабочаму пасёлку
Справаздачу цэлы шар зямны.

УСПАМІН

Песень, помню, не спявалі маткі,
А бацькі, браты пайшлі ў лясы...
І рабілі мы тады рагаткі,
Разбівалі вокны і насы.

Адшукаўшы ў прыдарожным пыле
Груды шчэбню, без чаргі — усе
Па партрэту Гітлера лупілі,
Што на хаце старасты вісеў.

Часта дзынкалі і шыб асколкі.
Столькі гневу, цвёрдасці было,
Што на здымку заставаўся толькі
Клок валосся, ссунуты на лоб...

Дзе ж вы, нашы смешныя рагаткі?..
Прэе смецце ў касках чужаніц.
Нам Радзіма уручыла скаткі,
Аўтаматы і спакой граніц.

І маленства даўнім сном здаецца,
Толькі часам на вучэбны пляц
Мы прыносім боль тых дзён у сэрцы, —
І ў «дзясятку» кулі ўсе ляцяць.

БРЭСТУ

Не,
не турыстам,
не сярод гасцей, —
Як сын, што доўга не бывае дома,
Я прыязджаю ў Брэст усё часцей.
І ўжо даўно мне тут усё вядома:
І засень паркаў, людных і густых...
І ўскраіны з запыленым агрэстам...
І Мухавец...
І сум таполяў тых,
Што, як штыкі, ускінуты над Брэстам.

Я кожны раз прыходжу да фартоў,
Стаю ля брамы доўга,
як паломнік,
І кланяюся зноў зямлі святой,

Дзе кожны камень,
як маўклівы помнік.

Дзе б ні блукаў па свеце, —
абмінуць
Я не магу свяшчэнныя руіны.
І сэрца кожны раз хоць пяць мінут
Абавязкова тут пабыць павінна.
Я не баюся тут мурам сівым,
Задымленым байніцам спавядацца...
Не як з музеем, Брэст, —
як з вартавым,
Вітаюся я моўчкі, па-сваяцку...

* * *

Такі спрадвечны лес мужчын:
Рвануцца з мілых рук,
Пайсці
і зноў перамагчы
Сто слот і завірух,
Заблытаць тысячу дарог,
І выпіць дзесяць рэк,
І любай палажыць да ног
Увесь свой скарб і грэх.

Ну а калі праз сто разлук,
Праз сто смярцей вайны
Да мілых,
незабытых рук
Не вернуцца яны, —
У тым няма віны мужчын,
Зусім няма віны,
Што рана леглі на спачын
Пад сосны і кляны...

ПОЛАЦКАЯ БАЛАДА

Я люблю тваю чуйную зімнюю ціш,
Мой абсыпаны зоркамі горад.
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш.

Толькі ўслушацца лепш у марозны спакой,
Толькі вочы закрыць на хвіліну —
І пачуеш дыханне далёкіх вякоў,
Старадаўнія песні-быліны.

І не проста ўжо рыпнуў запознены крок,
І дымком пацягнула ад фабрык —
Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
Гэта пахне друкарскаю фарбай.

Рукавом выцер потны, задумлівы твар,
Стаў пад лютаўскім ветрам, ля сходак,
З хрустам плечы расправіў стамлёны друкар,
Мой разумны, няўрымслівы продак.

І не дуб недзе крэкнуў, парушыўшы ціш, —
Зарыпелі ўладарна батфорты.
То ад Верхняга замка спяшае сюды ж
Пётра Першы, суровы і горды...

Хто сказаў, што тут ноччу няма ні душы
І ўсё гэта — рамантыка, ўрэшце,
Толькі снег зарыпіць, зазвіняць ледашы
І нікому з магіл не ўваскрэсці?

Не, прыслухайся лепш:
не ільдзінкі звяняць —
Гэта шаблі аб ківеры звоняць,
Гэта цяжка даецца французам Дзвіна,
Заіржалі трывожныя коні...

І таму я люблю слушаць зорную ціш,

Твае казкі начныя, мой горад...
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш...

КАСТРЫЧНІЦКІ ЛЕС

Сосны жоўтыя, як з воску.
Вепрукоў старых сляды.
Пакідаю ўранні вёску
І спяшаюся сюды.
Каля ног гараць брусніцы —
Нібы ў красках летні луг.
Ад цілінькання сініцы
Ельнік здзіўлены аглух.
Смела шастаюць вавёркі,
Цягнуць познія грыбы.
Пад кустом ажыны горкай
Вожык фыркае рабы.
Мне ж нічога тут не трэба,
Ні звяроў, ні жухлых траў.
Я не браў з сабою стрэльбы,
Нават кошыка не браў.
Можа, ты і не паверыш, —
Толькі я сюды спяшу
Не па ягады —
па вершы,
Што аднойчы напішу.

* * *

Шпак спявае...
Стамлёныя крылы — ўразлёт,
Ад зямнога, вясновага шчасця зажмураны вочы.
Доўга песню хаваў ён за морам ад сцюжы і слот —
І яна ў цёплай дзюбе цяпер і звініць, і булькоча.
Падлятае,
трымціць —

не сядзіцца шпаку.
Быццам недзе хапіў непатухлага жару
І збіраецца з клейкіх пупышак на кожным суку
Распаліць
 сто маленькіх
 зялёных пажараў...

* * *

Сінія званочки, сінія званкі
Стаялі сасмяглыя, сонныя.
Мы іх збіралі, ставілі ў збанкі,
Паілі вадой сцюдзёнаю.

Мы іх хавалі ў цень ля сцяны,
Ставілі на падаконнікі
І верылі,
 што ад шчасця яны
Зазвоняць тоненька-тоненька.

Яны ж на лут пазіралі з вакна —
І ніводзін нават не дзвынкнуў.
І была ў сінім сэрцы кожнага званка
Белая-белая слязінка...

* * *

Я часам сам сябе не пазнаю:
Разважлівы, спакойны і цвярозы,
Пра маладосць бяхмарную маю
Усё часцей ка мне прыходзіць роздум.

Я ўсё стражэй да слоў сваіх і рук,
Трывожыць сэрца мне любая дробязь,
Нібы адказнасць я за ўсё бяру,
Што ў цэлым свеце думаюць і робяць.

І з кожным днём вярней мне дружбакі,

І ўсё цвярдзей
любоў,

нянавіць,

вера...

Ці то характар робіцца такі,

Ці гэта сталасць стукаецца ў дзверы...

Старонкі з фестывальнага Блакнота

* * *

*У ноч з 29 на 30 ліпеня пад вокнамі
школы, дзе жылі савецкія турысты
на Восьмым Сусветным фестывалі
моладзі, антыфестывальшчыкі
ўзарвалі «бомбу».*

Мы спалі,
як дома, —
На цёплых шурпатых далонях.
Усмешкі
Яшчэ астывалі
На вуснах і вейках.
І снілі мы
Росныя сцежкі,
І коней,
І ціхія вочы каханых,
І феерверкі...
Мы ў сне
Да каханых нясмелыя рукі цягнулі,
Мы коней паілі,
Мы...
Дзынкнулі здзіўлена шыбы,
І дымам запахла...
І мы выляталі,
Як кулі,
На двор,
Проста ў дым,
Проста ў выбух...
Нам выбух
Ударыў на сэрцу ўспамінам,
Як плёткай,
Як плёткай эсэсаўца —
І ўваскрасала адразу
У памяці нашай
Дзяцінства
ў рубцах і пілотках,

Дзяцінства
Без хлеба,
Без песень,
Без казак...
Улегліся моўчкі мы.
Сціснуты вусны сурова.
Насуплены бровы.
Напята ва ўсіх жаўлакі.
На белых падушках
Пакладзены пад галовы
Цяжкія,
Нібы камяні барыкад,
Кулакі...

СУСТРЭЧА З АФРЫКАЙ

Вось яна — кроцьць, шумная,
У тугія тамтамы грукоча.
А за чорнымі вейкамі —
сумныя,
Як у вязня, сумныя вочы.
І мне стала яна зразумелаю —
Белазубая,
стройная,
рослая,
Што ад гневу робіцца белаю
І чырвонай ад радасці робіцца.
Чужаземным ярмом замораная,
Змардаваная, непакорная,
Не ад сонца Афрыка чорная,
Ад гора Афрыка чорная.
Твар маршчыны цяжкія парэзалі,
Мазалі, як крываваыя раны...
Не ад смагі вусны патрэсканы,
Ад знявагі яны пакусаны.
Будзь праклята, чорнае ўчора!..
Клічуць заўтра тугія тамтамы...
І спавіта Афрыка чорная

Белым сары¹, нібы бінтамі...

ЭМІГРАНТКІ

Спярша было нялёгка звыкнуцца,
Што тут не так, як нас вучылі,
Што эмігранты —
і дзянікінцы,
І проста рускія жанчыны.

І што адны — навекі ворагі
І нас бы кулямі скасілі,
А для другіх і сёння дорага
Усё, што звязана з Расіяй.

Для тых, што засталіся рускімі,
Былі мы частачкай радзімы —
Разанцы стройныя і русыя
І чарнавусыя грузіны.

Мы гаварылі з эмігранткамі
І ў гасці прыязджаць прасілі,
І проста хлопцы струны краталі
І запявалі аб Расіі.

Жанчыны хустачкі камячылі —
Вось-вось, здаецца, загалосыць,
Што нават песню, песню матчыну
Да іх прывезлі толькі ў гасці,
Што з сэрцам іх даўно разлучаны
Радзімы вёсны і пакуты
І песні ўжо без іх развучаны
Пра міжпланетныя маршруты.

І як карцела ім адклікнуцца
На ўсё, з чым вёрсты разлучылі...
Яны ж, сібыя, —

¹ Сары — жаночая вопратка некаторых народаў Афрыкі і Індыі.

не дзянікінцы,
А проста рускія жанчыны.

ВУЛІЦА БЕЗ НЯДЗЕЛІ

Яны абступалі машыны
І доўга на нас глядзелі —
Старыя, суровыя фіны
З вуліцы Без Нядзелі.

Са згорбленымі плячамі,
Аднолькавыя, як здані,
Стаялі яны і маўчалі,
Маўчалі і нас разглядалі.

І ў памяць забытай сагай
Вярталіся годы тья,
Калі і яны таксама
Былі, як і мы, маладыя.

Былі і яны пры сіле
І ў наравістага лёсу
Работы толькі прасілі,
Ветразя,
лодкі,
вёслаў.

А вёслы бяда ламала,
А ветразь звісаў безнадзейна,
Ім лёс пакідаў толькі
скалы,
Сосны,
сяброў
і нядзелю.

Нядзеля
Для іншых — свята
(Сядзі ды палузвай семкі).
Для іх была яна хатай,

Куды прывядуць яны сем'і.

Яны па суботах не спалі
І доўга жылі без нядзелі,
Каб расступаліся скалы
І гонкія сосны радзелі.

Плацілі крываваю платаю
За хату, за ціхае шчасце.
Не сосны, а жылы напятыя
У зрубы прыйшлося пакласці...

Стаяць акуратныя домікі,
Хоць зараз бяры іх у фільмы...
Ды сумныя,
як бяздомнікі,
Старыя, суровыя фіны.

Без свята,
без сонца,
без ласкі
Хмурнелі яны і худзелі.
І могільнікам здалася
Мне вуліца Без Нядзелі.
г. Лахці

БЕЖАНЦЫ Ў ХЕЛЬСІНКІ

Я помню —
худыя, з вялікімі клункамі,
З-пад Себежа і з-пад Бежыцы
У нашы вокны фанерныя грукалі
Бежанцы.

Мы з імі дзяліліся бульбаю печанай
І страшным ваенным горам,
Мы клалі іх спаць на саломе ля печы,
Заплаканых і змораных...

Яны сёння ў Себежы родным і ў Бежыцы
Сынамі і ўнукамі цешацца.
І я ўжо забыў нават слова «бежанцы»,
А тут —
зноў сустрэліся бежанцы.

Ні клункаў, ні слёз...
Загарэлыя твары,
Касынкі, значкі фестывальныя...
«Мы — бежанцы...
Мы з Аргенціны, таварыш...
Сюды прыехалі тайна...»

Ім весела.
Ім у абдымках цесна,
А боль мае сэрца цісне.
Звініць на вуліцах Хельсінкі песня
Бежанка аргенцінская.

Іх дома чакаюць іржавыя краты
З халоднай, нямой непазбежнасцю.
Дзесяткі краін.
Адусюль — делегаты.
А з Аргенціны —
Бежанцы.

За тое,
Што міру хочацца, —
бежанцы,
За тое,
Што шчасця хочацца, —
бежанцы,
За тое,
Што дружбы хочацца...
Думкі — бежанцы,
Песні — бежанцы...
Кал і ж гэта ў свеце кончыцца?..

РУКІ ФЕСТИВАЛЮ

Больш за ўсё
Я запомніў на фестывалі
Не феерверкі,
Не песень гукі,
А рукі,
Што нас кожны дзень абдымалі,
Рукі,
Сяброўскія цёплыя рукі.

Тыя,
Што вобзем сосны кідалі,
Выстругвалі з іх калыскі
І труны,
Тыя,
Што з глыбы глухога металу
Зрабілі тонкія звонкія струны.

Рукі,
Што пахнуць смалою горкай,
Рукі,
Што пахнуць салодкай мятай.
І мазалі,
Нібыта пагоркі,
У іх на цяжкіх далонях шурпатах.

На «Грузіі»
І ў канцэртнай зале,
Проста
на вуліцы
Пры сустрэчы
Мы ў поцісках
Рукі нашы вязалі
Вузламі дружбы
Рабочай, вечнай.

Да хрусту ў касцях
Нас абдымкі сціскалі...
І я ўспамінаю,

Як міру заруку,
Сустрэчы
і песні
і смех фестывалю.
А больш за ўсё —
Сяброўскія рукі.
*29 ліпеня — 6 жніўня 1962 г.
г. Хельсінкі*

ЖАВАРАНАК НАД ПРАСПЕКТАМ

Успырхнуў жаваранак над праспектам,
Затрымцеў,
утрапёны і горды,
Над асфальтным прапыленым пеклам
Стаў паласкаць дажджынкаю горла.

Шэрымі крыльцамі лопае-лопае,
Дзюбай паўдзённае сонца казыгча —
І ляцяць халодныя срэбныя кроплі
На вусны дзяўчатам,
міліцыянерам на лычкі.

І ловяць іх клёны ў зялёныя прыгаршчы.
І коцяць перад сабою тралейбусы,
Асцярожненька,
тармазамі не скрыгаючы,
На хмурынку закінуўшы сталёвыя лейцы.

Я стаю, усміхаюся,
як дзіця, расчулены.
А побач нехта хмура пакрэктае.
Божа,
няўжо ён не чуе
Жаваранка над праспектам?..

* * *

Прыходзяць часта к нам хваробы —

І мы пад пахай грэем ртуць.
А ў вёсцы бацьку-хлебароба
Яны, на шчасце, не бяруць.

Па полі слотны вецер гойсае,
Ганяе хмары цэлы дзень —
А ён,
расхрыстаны і босы,
Па лужах восеньскіх ідзе.

І п'е нагбом з палеткаў голых
Гаркавы пастушыны дым,
І робіць на хаду уколы
Яму іржэўнік малады.

І так салодка патыхае
Вільготна-чорная ралля.
І слухае яго дыханне
Сівая доктарка —
Зямля.

* * *

Словы жудасна паміраюць,
Патухаюць,
як светлякі.
Забываюць іх, не паўтараюць
І газеты, і языкі.
Толькі недзе ў далёкай вёсцы
З плёску рэк і шуму лясоў
Узяцяць,
як забытыя вёсны,
Салаўямі на сто галасоў.
І ажно перахопіць дыханне,
Як у словах п'явучых зноў
Затрапеча чыёсьці каханне,
Запульсue густая кроў.
Ды цяжкім, раўнадушным нарогам
Іх завальвае час і быт.

І здаецца,
не словы —
народы
Адыходзяць моўчкі ў нябыт.
Немата ім сціскае грудзі,
Заціхае самотны ўздых...
Людзі! Людзі!..
Ну што ж вы, людзі,
Не ратуеце, родных, іх?..

ЗУСІМ «БЯЗГРЭШНЫМ»

Вы,
што як быццам не «грашылі»,
Ну чым пахваліцеся вы —
Пасадай ціхаю, грашыма,
Садком з сабакам вартавым?

Ці той спалоханай аглядкай,
Што ад памылак зберагла?
Ці жонкай,
мірнаю і гладкай,
Прыслужніцай ля барахла?

А я хвалюся вам барамі,
Шчымлівым холадам крыніц,
Хвалюся вернымі сябрамі,
Што не дадуць душой крывіць,
Хвалюся песняю харошай,
Што строс з-пад сонца і збярог,
І тым,
што маю больш, чым грошай,
Я аднадумцаў і дарог.

Мне,
што «грашыў», і падаў ніцма,
І лез пад вецер штармавы,
Усё-ткі ёсць чым пахваліцца...
А чым пахваліцеся вы?

* * *

Калі часам трохі засумуеца
І адчую на душы тугу,
Я выходжу да людзей на вуліцу,
У натоўпу шматгалосы гул.

Паспяшаю непрыкметна зліцца
Я з табою,
гарадскі прыбой,
Каб у шумнай радасці згубіцца
Са сваёй нязначнаю журбай.

І па кроплі, па маленькай частцы
Мне ў душу збалелую ідзе
Нехаванае чужое шчасце
Толькі што спатканых мной людзей.

І яны маю бяду-навалу
Разнясуць, развеюць назаўжды,
Запрашаюць нават запявалам
У свае вяселья рады.

Не скруціць ніякай чорнай скрусе
Маладосць крылатую маю.
Я іду з усімі
і смяюся,
Я іду з усімі
і пяю.

І калі каго бяда агорне,
Трапіцца журботны хтосьці нам, —
Я вазьму ў яго часціну гора,
Частку сваёй радасці — аддам.

* * *

Адышлі ў нябыт панегірыкі,
Ціхім вінцікам, ранняй сяўбе.

Людзям хочацца шчырай лірыкі
Не пра вінцікаў,
пра сябе.

Людзям хочацца песні звонкай
Не пра мудрасць высокіх пасадаў,
А пра сінія матчыны вокны,
і пра раніцу, і пра сад.

Людзі хочуць, каб гімны зайгралі,
Калі плошчы запоўніць парад,
І пра іхнія рукі, і раны,
І пра будні (іх болей, чым свят).

Людзі хочуць, каб званні іі славу
Не давалі нікому дарма...
Людзі маюць на гэта права.
Ім дала яго праўда сама.

* * *

Гадзіннік
ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ нябачны час
І моўчкі падганяе нас,
З мінутай кожнай пастарэлых.

Не затрымаць і не спыніць
Яго размеранага стуку.
Нібы лічыльнікамі,
цюкае
Ён раўнадушна дзень пры дні.

І як спяшаюцца гады!
Як хутка вянуць навальніцы!..
Паспець бы толькі, не стаміцца,
Не збіцца з маладой хады,

Каб за спіною узмакрэлай

Цяжэў бяссонных спраў запас...
Гадзіннік
ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ нябачны час.

* * *

Колькі я пражыву,
не ведаю.
А хацелася б шмат пражыць,
Навальніцамі ўсімі і ветрамі
Вусны ўдосталь свае асмужыць,
Наглядзецца на неба сіняе,
Нахадзіцца па верасах,
Каб гады палахлівым інеем
Пазаблытваліся ў валасах.

Толькі колькі мне там адпушчана
На кароткі мой век зямны,
На сустрэчы з дугамі і пушчамі,
З крыкам кнігаўкі і жаўны,
Колькі ранкаў яшчэ збяру я,
Колькі вёрст паспею змагчы...
Абхітрыць бы як-небудзь старую,
Што з іржавай касой на плячы.

ЧУЖАЯ СПОВЕДЗЬ

Паэма

Часамі цягне зноў прыйсці туды,
Дзе летуценні дрэмлюць каля весніц,
Дзе —

верыцца —
не выстылі сляды

Твайго дзяцінства і тваіх равесніц.

Гады ідуць.
Праносяцца вятры

І асыпаюць звонкія прысады.
І на душу аднойчы буслам сядзе
І закліякоча успамін стары.

Тады спяшыш,
нібы ў апошні раз,
Да ўтульных, засяроджаных ускраін,
Дзе з арабін —
о, непаўторны час! —
Зрываў каханай стелыя каралі.

Вось так і да мяне прыйшла пара
Прайсці па цёплым вераснёўскім лісці
Да той хаціны, дзе я жыў калісьці,
Дзе арабіны ля акна гараць.

Там быў калісьці мой маленькі рай —
Бязрозкі беланогія, і лаўка,
І сіні месяц, і шпачыны грай,
І першая падораная ласка.

Там,
ад праспектаў тлумных убаку,
Жыла мая бялявая каханка,
І вечарамі юны клён ля ганка
Мне тры гады ківаў, як сваяку.

А потым мы ўцяклі ад цішыні,
Ад цеплыні і ўтульнасці будзённай,
Ад мітуслівай, гаваркой радні
І ад нуды ускраіннай, зялёнай.

І вось я зноў на ўскраіну спяшу.
У той куток,
маленькі і цяністы,
Дзе ў арабін цыганскія маністы,
Дзе клён свой ліст мне скінуў у душу.

Іду каля прыземленых хацін,
Каля нядаўна беленых парканаў.
Як і даўней,

калі я тут хадзіў,
Сабакі ўслед мне стомлена рыкаюць.

І ўсё, здаецца, так, як і было, —
Хіба што толькі падрасла малеча,
Старым гады папрыгіналі плечы
Ды абрасло антэнамі жытло.

Але ўжо цішыні былой няма.
і не чутно ўжо стракатні сарочай.
Раве надрыўна недзе побач «МАЗ»,
І блізка экскаватары ракочуць.

І што гэта?
Спыніўся я на міг —
Няма ні палісадніка, ні хаты,
І экскаватар, грузны і рука ты,
Грызе пясок каля бяроз маіх.

Дарэмна, значыць, я сюды спяшыў,
Да ціхай хаты і да клёна ў госці.
Стаю каля замасленых машын,
Нібы шукаю згубленае штосьці.

Здаецца,
сумаваць няма прычын —
Тут будзе дом, святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлёнак закрычыць, —

А ўсё-ткі сум,
як журавель стары,
Курлыкае ў асеннім небе недзе.
І я ступаю па былым двары,
Іду да хаты, дзе жылі суседзі.

Тут не асеў яшчэ цагляны пыл,
Валяюцца струхлелыя бявенні
Без правадоў,
нібыта у здзіўленні,
Над комінам схіліліся слупы.

Стаю.

І на мяне падлога шчэрыць
Крывыя, праржавелыя цвікі.

Ля ног маіх —

пажоўклыя шпалеры

І «аганькоўскіх» вокладак шматкі...

І знік мой сум,

як смешны перажытак.

Я зноўку павярнуўся да машын.

А вецер раптам друз разварушыў

І разгарнуў стары вучнёўскі сшытак.

Я б, можа, сшытак той і не заўважыў,

Ды са старонак з крыкам, як гракі,

Рвануліся з-пад пылу і з-пад сажы

Паспешлівыя ломкія радкі:

«

Прышла пара рахунак класці,

Перагартаць свае гады,

Агледзець шчасці і няшчасці

З паўвекавой маёй грады.

Што людзям на зямлі пакіну —

Задум няздзейсненых руду

Ці нудных дзён сваіх мякіну?

Ці так,

бяследна,

адыду?

Я ціхі.

Я не лез у бойку...

Дайшла да справаздач чарга —

І я стаю ў эпохі збоку,

Ні Богу крыж,

ні чорту качарга.

Сябры ў баях са злом сівелі

Ці маладзелі ад трывог.
А я сядзеў — манахам з келлі, —
Ані нікому не памог...

Паўвека...
Пабялелі скроні,
І за плячыма — шлях даўгі.
А нечым пахваліцца сёння
І веку аплаціць даўгі...
.....

Як баяцца турмы,
дзе стражнік
За дзвярыма сыта сапе!
Толькі ёсць турма болей страшная
Калі сам сцеражэш сябе.

Ні амністыі,
ні адвакаты
Не памогуць,
як ні крычы.
Сам сябе пасадзіў за краты.
І замкнуў.
І схаваў ключы.

І здаецца ўсё так цудоўна,
І на ўсім — спакою пячаць.
Добра ведаю ў людзях і дома,
Дзе крыгаць,
а дзе прамаўчаць.

Каб не вырваўся,
днём і ноччу
Сам трымаю сябе за рукаў.
Па палічках,
як на адзіночках,
Думкі ўсе свае распіхаў.

Толькі сэрцу часамі трывожна,
Ажно страх скаланае ўначы, —
Што, калі ўжо ўва мне не зможа
Вязень стражніка перамагчы?..

.....

Каторы год не чую скрыпак!

У свет,

нібы ў пустую кадзь,

Самаздаволена і хрыпла

Фанфары медныя грывяць.

У фанфарыстаў губы пухнуць,

Макрэе на спіне сукно.

З-за іх,

як ні напружвай вуха,

Нікога болей не чуно.

Ці наваселлі, ці пажары —

Яны дудзяць на поўны дух.

І папяровыя фанфары

Не горш чым медныя гудуць.

І гасне,

кволы, як надзея,

Смычка па струнах лёгкі ўдар...

Вось-вось, здаецца, звар'яцею

Або аглухну ад фанфар...

.....

Ах, хлопцы, хлопцы...

Вам так проста

Былое крэсліць і судзіць.

Цяжкой мінуўшчыны кароста

На вашых душах не сядзіць.

Калючы дрот і танкаў тракі

Вам не калечаць ясны лес.

І крыўды горкія і страхі

З вачэй не выкрасаюць слёз.

А мне было — хоць у палонку.

Я на шляхах жыцця загруз.

Быў на плячах маіх

палону

І крыўд, і страху страшны груз.

У зломленай душы гарэла
На цэлы свет тупая злосць.
І толькі чортава гарэлка
Будзіла ў сэрцы весялосць...
.....

Яны чамусьці сталі рана старыцца,
Раптоўна прытаміліся крыгчаць.
Вусы пазбрылі,
Фрэнчы здэ́рлі «сталінцы».
Ды на душы —
Былых часоў пячаць.

Яны і сёння ўсё на «бацьку»
крывяцца
Маўляў, без іх махаў ён тапаром.
А ці не ў іх чыгунныя чарніліцы
Сцякала з праржавелых пёраў кроў?

Ці ж не яны халоднымі вужакамі
Паўзілі к сябрам і ў сэрца, і ў пасцель?
Іх,
Што былі у Берыі служакамі,
Я не забуду,
Як бы ні хацеў.

Хоць не мае бацькі ад іх загінулі,
Я не дарую ім ні кроплі слёз...
І на іх лягуць
Пліты надмагільныя,
Як іхні ж недапісаны данос...
.....

Мне сон прысніўся,
дзіўны і цяжкі:
На беразе ракі мяне хавалі
Мае яшчэ жывыя дваінікі
І песню развітальную спявалі:

— Мы знікаем, як знікаюць маманты.

Засыпаюць нас гадоў пласты.
І ні скаргаў не чуваць, ні ляманту —
Мы прывыклі ўжо да нематы.

Вельмі хутка станем мы забытымі.
І ці знойдзеца ў нашчадка час,
Каб за будаўніцтвам і за бітвамі
Хоць на міг успомніць і пра нас?..

Можа, нас эпох наступных ліўні
Вымыюць з глыбіняў забыцця —
І ў музеі ляжам мы,
як біўні,
Рэшткі невядомага жыцця?..
.....»

І ўсё... Амаль сатлелья лісткі.
Пакрэсленыя выцвілыя словы.
Без подпісу.
Без дат...
Хто ён такі,
Іх аўтар палахлівы і суровы?

І для каго складаў ён у цішы
Сваю цяжкую, сумную аповесць —
Быць можа, скаргу,
а быць можа, споведзь
Збалелай і пакрыўджанай душы?

Што гэта — крыўд і злосці мешаніна?
Ці горкім часам вымучаны крык?
Ці, можа, толькі ўжмылка мешчаніна
(Заместа сівізны — сівы парык)?..

Не ведаю...
Вакол — работы шум.
Грукочухь экскаватары і краны...
Але ўспаміны даўнія,
як раны,
Трывожаць і цяпер маю душу.
Ідзе ў душы маёй святое веча,

Дзе слова — ўсім гісторыі гадам.
І хоча той, са спыткам, чалавечак
Таксама слова ўзяць.
Ды я не дам.

І не таму, што час яго мінуў
І вось яму няма чым пахваліцца.
Я проста ненавіджу палахліўцаў
І аб'яўляю «ціхенькім» вайну.

Я сэрца поўню лютасцю зацятай
Да іх —
цішэй вады, ніжэй травы.
Далі нам век дваццаты,
з'езд дваццаты
На смеласць чалавечую правы.

І страхі выкарчоўвае нашчэнт
Сумленнасці і смеласці стыхія...
Але халупы ціхія, глухія
На свет з апаскай жмурацца яшчэ.

Назад,
У друз,
стары вучнёўскі сшытак
Рукою асцярожнаю кладу,
Нібы ў ім пыл чужых гадоў пражытых,
Нібы ў ім попел адбалельх дум.

Мне сумаваць зусім няма прычын —
Тут будзе дом, святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлёнак закрычыць,

І новы дзень,
высокі, трапяткі,
Страсе ў двары з маіх бярозак цішу,
І ў сшытак палахлівых радкі
Ніхто у гэтым доме не запіша...

* * *

Гэта цяжка,
таварыш,
Разам кашу варыць.
З кожным стрэчным не зварыш.
Тут не трэба мудрыць.

Тут такія парадкі,
Што пароўну дзялі
І зацішак палаткі,
І вяндліны скрылі.

Часам компас саб'ецца,
Мы ж асільваем шлях,
Толькі грукаюць сэрцы,
Толькі песня ў зубах.

Без папрокаў і скаргаў
Мы нясём за спіной
Дзесяць знойзеных скарбаў,
Дзвесце казачных сноў.

І калі ўсё стрываеш,
На вяршыні гары
Вельмі добра, таварыш,
Разам кашу варыць.

РЭКІ БЕЛАРУСІ

О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў, сярод лясоў!
Калі я гімн саткаць збяруся
З блакітных вашых паясоў?

Не дзеля славы мімалётнай
(Ах, што там крытыкаў басы!),
А дзеля вашай паўнаводнай
І нестарэючай красы.

Як мне салодка з вас пілося!
Як сняцца,
што ні гавары,
І вашы завадзі,
і плёсы,
І лукавіны,
і віры,
І ластаўкі на вашых кручах,
І цень ад вербаў і бяроз,
Ля берагоў —
аер пахучы,
Чарот
і талака стракоз...

Здаецца,
што перад другімі
Вы выставіце напаказ? —
Ані парогаў,
ані гімнаў,
Ані плацін няма у вас.

А я з маленства
сэрцам рвуся
Ткаць песні з вашых паясоў,
О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў, сярод лясоў!

* * *

Міколу Матукоўскаму

Сябрам мы прысвячаем эпітафіі,
Калі паклічуць за труной ісці...
А чым сябры, скажыце, не патрапілі,
Што мы аб іх не пішам пры жыцці,
Што словы выпакутвання выкласці
Спяшаемся чамусьці для другіх
І нават лічым найвышэйшай сціпласцю,
Што вось маўчым пра іх, пра дарагіх?..

Яны ж, крыклівай славай не пакрытыя,
Сябе не выстаўляюць напаказ,
І вершы нашы лаюць больш, чым крытыкі,
І, можа, больш, чым жонкі, любяць нас.

Адданасць іх мужчынская і вера —
Найлепшы дар з усіх зямных дароў...
О, колькі мы не напісалі вершаў,
Сапраўдных вершаў пра сваіх сяброў!..

* * *

Вочы сінія-сінія...
Косы тугія...
Хтось шчаслівы, як кажуць, дзяўчыну хрысціў.
Трэба выгаптаць многа дарог,
каб другія
Вочы гэтка, гэтка косы знайсці.

Пра такіх, пэўна, казкі складалі ў народзе,
Надзяляючы сотнямі светлых імён...
А цяпер — гарманісты чародамі ходзяць,
Носяць песні-прызнанні ўначы ля акон.

А яна — маладая ў сваёй прыгажосці.
Ні прызнанняў, ні песень не хоча яна.
Аднаго прычакаць бы ёй толькі у госці,
Ды з зямлёю яго абвянчала вайна...

Не згуляе вяселля той, хто гэтак абвенчан.
А яна ўсё чакае, верыць казачным снам,
Адганяе сватоў, што прарочаць:
не вечна
Будзе доўгай каса, будзе яркай краса.

І даўно з хаты ў хату і з вуха у вуха
Носяць бабы па вёсцы няўмольны прысуд:
Застанецца яна назаўжды векавухай,
Нізавошта састарыць, загубіць красу...

Я не знаю,
быць можа, і праўда, не трэба
Ёй, прыгожай такой, адзінокаю жыць.
Я ж яе разумею...
І вельмі хацеў бы
Вось такое каханне ў жыцці заслужыць.

ЗНОЎ ПАБАЧЫЎ ЦЯБЕ..

Цэлы тыдзень хадзіў я прыгнечаным,
Не гулялася,
 не спявалася.
Кожнай раніцай,
 кожным вечарам
Сэрцу нечага не ставала ўсё.

А сягоння,
 зусім няпрошана,
Нечакана, неспадзявана я
Зноў убачыў цябе,
 харошая,
Дарагая мая, каханая.

І гатоў салаўём заліцца я
На лады, на калены розныя,
Каб дзівілася нават міліцыя,
Што такімі бываюць цвярозыя.

І нясу, каханнем асвечаны,
Па вясновай зямлі сэрца гром-біццё.
Паглядзяць на мяне сустрэчныя —•
І таксама шчаслівымі робяцца...

УСПАМІН ПРА НАЧЛЕГ

Лазім па арэшніку,
 бадзяемся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем у мокрых невадах...

А ў вачах —
 смугою —
 сіняе Палессе,
Нетаропкай Прыпяці бурая вада.

Асака высокая —
 зялёнымі штыкамі,
Забытымі шаломамі —
 пахучыя стагі.
І над зямлёю стомленай цішыня такая!
І месяц,
 як антонаўка,
 жоўты і тугі.

І жнівеньскія зоры,
 пахучыя, як дыні,
Сінія, нібыта верасы...
А ў чарнабровой нашай гаспадыні
Пахлі кменам рукі,
 мятай — валасы.

Нам яна выносіла кварту сырадою,
Аржаны акраец ламала напалам
І частавала потым самагонкаю рудою
І добрых сноў бязгрэшных на ноч жадала нам.

І вось мы цэлы месяц бадзяемся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем у мокрых невадах,
А ў вачах —
 смугою —
 сіняе Палессе,
А на губах —
 тугою —
 далёкай мяты пах.

* * *

Каля бярозак беланогіх
Рабіны стройныя стаяць.

І стала торнаю дарогай
Сцяжынка вузкая мая.

І нашы клёны разрасліся,
І хуткаплынныя гады
Пазамялі апалым лісцем
Мае хлапечыя сляды.

За сіняватаю імжою
Ля нашай згубленай вярсты
Каханне новае, чужое
Збірае жоўтыя лісты...

А нам з табой упарта сніцца
Сцяжынка вузкая мая,
Бярозак юных завушніцы,
Рабін зялёная сям'я.

* * *

У прысадах цяністых
Я сустрэўся з табой,
Маёй светлаю,
чыстай
Веснавою журбой,
Маёй ціхаю казкай,
Маёй першаю ласкай.
Тут мы часта хадзілі
Ля альтанак пустых,
Ціхім шэптам будзілі
Юных клёнаў лісты,
Новых сцежак шукалі,
Першых промняў гукалі.
А сягоння блукаю
Я адзін да святла.
І прычыны не знаю,
Што з табой развяла,
Маім шчасцем п'явучым,
Маім болем п'якучым.

І усё, як калісьці,
У прысадах вясной:
Ліпкі ліпкае лісце
Парасправілі зноў,
Клёны росамі ззяюць,
Птушкі сонца гукаюць,
Росам зоры варожаць,
Успамінам трывожаць
Маё сэрца...

* * *

Сон мой сіні,
салодкі верас —
У зацішку палян лясных
Зацвітае бахматы верас
Над цяжкімі слядамі ласіх.

Зацвітае...
І зноўку верыш:
Пад шырокімі лапамі хвой
Сцеражэ крэпканогую неруш
Баравік запаветны твой.

І бяжыць верасовай сцяжынкай,
Топча хмельны асенні мёд
Тая,
лёгкая, як сняжынка,
Незабыўная, як крыгаход...

...Безнадзейнай, наіўнай верай
На далёкай юначай вярсце
Сіні верас, бахматы верас
І сягоння яшчэ цвіце...

* * *

Не,
мы з табою не святошы.
Мы прагна выпілі,
Да дна,
І ласку вечароў харошых,
І пацалункі давідна.

І мне не раз яшчэ салодка
Спаць на тугім тваім плячы
І, як маланкаю, дрыготка
Аб вусны вусны апячы.

І раптам сцішыцца ў здзіўленні,
Калі няўмольна,
як прысуд,
Мяне зноў кіне на калені
Жаночай прыгажосці чуд.

Няхай яно жыве са мною,
Да скону грэючы жыццё,
Маё мужчынскае,
зямное,
Святое гэта пачуццё.

А калі скрывацца святошы —
Ну што ж,
мы выпілі да дна
І ласку вечароў харошых,
І пацалункі давідна.

* * *

Я не помню ўжо,
з якой прычыны
Лес мяне закінуў незнарок
У той сад наднёманскі, шпачыны,
Той далёкі, ціхі гарадок.

Не было ні песень, ні признанняў
Толькі жоўты месяц між прысад,
Толькі зорнай хвалі кальханне,
Толькі сіні-сіні твой пагляд.
А мне ўсё яшчэ і зараз сніцца
Той далёкі, той вясновы сад,
Дзе,
 як недаспелыя брусніцы,
Ліхтары вячэрнія вісяць...

* * *

Месяц — жоўтая лодка —
Плыве між аблокаў.
Пахне мятай
Салодка-салодка,
Далёка-далёка.
У абвялых пракосах
Дрэмле ціша святая.
Твае цёплыя косы
Я няўмелай рукой расплятаю.
І з рамонкамі бельмі
Уплятаю ў іх сцежку вузкую.
І лаўлю ашалела
Сухія гарачыя вусны.
І цалую
 і шыю
 і локці...
А ва ўсім вінаваты
Месяц — жоўтая лодка —
Ды салодкая мята.

* * *

Мы дома песень менш знаходзім,
Удалеч шлях кіруем свой.
На поўнач едзем
І на поўдзень,

Бліжэй да кедраў і секвой.

А там,

дзе першы крок рабілі,
Дзе нашы мацеркі жывуць,
Растуць бярозы і рабіны
І лісце падае ў траву.

Ды мы

наіўна прывыкаем,
Што нам спатрэбіцца пасля
Прашытая баравікамі,
Смалой прапахлая зямля.

Шукаем сцэжак невядомых,
Чужыя топчам бальшакі.
А песні нас чакаюць дома,
Ля цёплай матчынай шчакі.

1965-1974

* * *

Хто раней,
 хто пазней,
Толькі ўсе
Зноў і зноў
Мы прыходзім
Да простых,
 як хлеб і паветра,
Высноў:
Што жыццё чалавеку —
Любому —
Даецца адно,
І што,
 як ні надточвай,
Кароткае вельмі яно,
І што праўда на свеце
Адна —
Без крупінкі маны,
І што шчасця на свеце
Няма
Без сваёй стараны...
Колькі б ты ні мудрыў,
Як ні кідаўся б ты,
А прыходзіш
Да гэтай святой прастаты.
І ўзыходзяць
Над лесам
Пражытых табою гадоў
Непагасныя зоркі
Законаў бацькоў і дзядоў.
Прарастаюць зярняты
Яшчэ невядомых навук
На шырокіх далонях
Натруджаных рук.
І нідзе
Не схавацца
Ад сынавых ясных вачэй.
І на свеце тады
Жыць намнога цяжэй
І лягчэй.

* * *

Не ўсюды роўная, прамая
Мяне дарога ўдаль вядзе.
І ўсё ж я ўсю яе прымаю —
І ў захапленні і ў бядзе.

Прымаю гэты свет раскуты
З яго журбой і барацьбой.
Іду,
 гатовы на пакуты,
На неспакой і вечны бой.

Нясу з цярпліваасцю салдата
Рубцы і меціны байца
І прадзіраюся зацята
Праз супярэчнасці быцця.

І рад,
 што не праходзяць міма,
Не аціраюцца ў цяньку
Мае сябры і пабрацімы,
Гатовыя падаць руку,
Прыняць спакойна бой суровы,
Не праклінаць жыцця,
 калі
На нашы мёртвыя галовы
Пасядуць мірна матылі.

НЕБА І ЗЯМЛЯ

1

О неба,
 зорнае і ціхае,
Крыху пабяжыла ад сну,
Табой,
 як сіняю хусцінкаю,
Я любай плечы ахіну.

І на прыжмураныя вейкі,
Нібы дрыготкую расу,
Парывістым світальным ветрам
Я зоркі ўсе твае страсу.

Хай,
 таямнічая і яркая,
Са дна вачэй каханых мне
Недасягальная Палярная
Хоць раз гарэзна падміргне.
Хай чохне кроплямі цяжкімі
Сузор'е Лебедзя ў жарству...
А хочаш —
 я каханай імем
Цябе навекі назаву

І на руках насустрач сонцу
З каханнем разам панясу,
Плячом рассоўваючы сосны,
Дыханнем сушачы расу?..

О неба,
 ціхае,
 світальнае...
Мы пад шатром тваім стаім
З салодкай сённяшняю тайнаю
І лесам заўтрашнім сваім.

І недзе ўжо сініца цінькае.
І салавей канцэрт пачаў.
А ты — блакітнаю хусцінкаю
Трымціш у любай на плячах.

2

Няўжо хто верыць,
 што мы ўсе на небе,
Што ў пекле і для нас кіпіць смала?..
Мы на зямлі.
 Пад Ржэвам і пад Невелем.
Мы ўсе ў зямлі.
 І самі ўжо — зямля.

Мы па зямлі
паўзводна і паротна
Ішлі,
паўзлі,
займалі рубяжы.
І падалі на ёй,
на нашай роднай,
Ні разу не паспеўшы саграшыць.

А ў дымным небе «юнкеры» кружылі.
О, каб на небе мы тады былі —
Мы б кулакамі крылле ім скрышылі,
Мы б іх смалой пякельнай залілі.

Хай потым чэрці нам ламалі б рэбры,
Хай потым нас засмоктвала б смала...
Ды мы ляжым.

У кожным воку — неба.
А пад плячамі —
мулкая зямля.

Нас замятае восеньскае лісце.
Без нас да зор стартуюць караблі.
Мы на зямлі навекі засталіся,
Каб вы, жывыя, ў небе пабылі.

3

Зямля здрыганецца нема,
Асыплецца яблыняў бель.
У неба,
у сіняе неба
Рванецца і мой карабель.

І ў поўныя жудасці нетры
Урэжацца, нібы ў забой,
Халодныя кіламетры
Пакінуўшы пад сабой.

Я знаю —
ні Бога, ні чорта

Я там не сустрэну і ўноч,
Хоць неба, як сажа, чорнае,
Застыне ля самых ног.

Я знаю...

А раптам, можа,
За цемрай маўклівай той —
Малочныя рэкі і мора
З рыбкаю залатой,
І сад у райскіх ранетах,
І лес без гадзюк і ваўкоў?..
І можна спыніць ракету,
І жыць сто зямных вякоў,
Абняўшыся з сонцам і небам,
Ахутаным зорнай лускай,
Над воблакамі і снегам,
Над мітуснёю людскай...

Нязнаная радасць спакою.
Блакітная ў садзе трава...
Ды я нецярплівай рукою
Рвану паслухмяны штурвал.

І сэрца трывожна занье,
Калі пад грымучым крылом
Лясы і азёры зямныя
Зноў лягуць духмяным скрылём.
І кінуцца стэпы пад ногі
З травою, ад пылу сівой,
І неба, такое зямное,
Аслепіць мяне сінявой.

Запахне жывіцай і хлебам,
Забомкаюць сонна чмялі...
Нічога мне ў свеце не трэба —
Ні неба, ні зор — без Зямлі.

ПЕСНЯ ПРА МАЦІ

Помню кожную рыску
І маршчынку тваю.
Над маёю калыскай
Помню усмешку тваю.

Ад няшчасця ўратуе,
Добра ведаю я,
Маці, мама, матуля
Дарагая мая.

Праз гады і разлукі
Помню песні твае.
Помню цёплыя рукі,
Помню косы твае.

Скажа праўду святую,
Добра ведаю я,
Маці, мама, матуля
Дарагая мая.

Толькі ўдачу прарочаць
Пажаданні твае.
Помню родныя вочы,
Помню вусны твае.

Шчыра ласкай атуліць,
Добра ведаю я,
Маці, мама, матуля
Дарагая мая.

* * *

Люблю свой край,
Зялёны і спакойны.
Сіваваронкі дрэмлюць на слупах.
Над хатамі —
Вясёлыя шпакоўні,

А ў хатах —
Аржаного хлеба пах.

Усё вакол
знаёмае да болю:
Збягаюць незабудкі да вады,
Сядае важна бусел на таполю,
Ад ластавак абвіслі правады.

На ноч сплывае сонца за жытное.
Свой невад туманы павалаклі...
Святое,
непрыдуманнае,
тое,
Чаго не знойдзеш на чужой зямлі...

Такім свой край навек люблю і помню.
І калі згасне сонца у вачах, —
Мне будуць сніцца кожны дзень
шпакоўні
І аржаного хлеба родны пах...

НЕКАЛЬКІ ЗАНАТОВАК НА ХАДУ

Цікавыя стварэнні — людзі!

Глядзець на іх часам забаўна,
Калі бягуць на работу,
Ці пруща ў набіты аўтобус,
Ці проста гуляюць з малымі,
Або чакаюць сяброў.

Кожны надзіва розны...

Адзін, як дзіця, наіўны,
Жанчын прапускае наперад,
Не топча ногі суседу
І з жахам глядзіць на гадзіннік,
Не залезшы ў дзесяты аўтобус.

Другі, як індэк, надзьмуты,
Вядзе за руку малога,
І на твары круглым такое,
Што бачны ў яго за спіною
Агромністы халадзільнік,
Пыласос і машына пральная,
І жончына моднае футра,
І новенькі тэлевізар,
І ля сэрца — ў ашчаднай кніжцы
Палавіна блакітнай «Волгі».

А трэці сяброў чакае.
У кішэні паўлітра грэцца
І паўкілаграма лівернай.
І ён злуецца даўно,
Што вецер гайдае ліпы
І лісце пад ногі сыпле,
Што сяброў не відаць
і трэба
Чакаць яшчэ паўгадзіны,
Пакуль адкаркуюць бутэльку
І ў шклянку нарэшце палььцца
Цёплая і дарагая вадкасць.

Цікавыя стварэнні — людзі...

Гаварыць з імі часам забавна,
Калі цягніка чакаеш,
Або сядзіш на футболе,
Ці каля рэпрадуктара
Слухаеш выпуск навін.

Кожны надзіва розны...

Адзін чытае газету
І ніяк зразумець не можа,
Чаму там усё так правільна,
А ў яго на рабоце
начальнік
Выпісвае тры газеты

(Усе як адна цэнтральныя),
І лаецца горш, чым рамізік,
І зяцю дае кватэру,
І маніць штодзень «вархам».

Другі на футболе свішча,
Жартуе бесперастанку,
А потым раптам пытаецца,
Чаго гэта столькі народу
На стадыёны прэцца,
Калі ў філармоніі Брамса
Іграе аркестр самадзейны,
А ў кнігарні прывезлі
Цудоўны томік Петраркі.

А трэці —
усё пра дарогі,
І пра старэнькую маці,
Якой вельмі сумна адной,
І зноў пра Сібір, палаткі,
І пра рыбацкі сейнер,
І пра касмічныя караблі...

Цікавыя мы стварэнні, людзі...

СКРЫПКА

Скрыпач яе ўзнямае з футарала,
Як немаўля заспае з калыскі,
І чуйнымі даверлівымі пальцамі
Пяшчотна гладзіць кожную струну.

А потым беражна,
нібы руку каханай,
Ён да шчакі яе ласкава туліць
І нерашуча ўскідвае над ёю
Цяжкі наканіфолены смычок.

І вось

смычок цалуе ціха струны,
Як быццам праганяе сон апошні
І асцярожна выпытаць спрабуе,
Дзе песня найзванчэйшая ляжыць.

А песня ўсё хаваецца гарэзна,
Смычок яе шукае — і злуецца,
І ўжо ў адчай
па халодных струнах,
Нібы крылом бусліным,
гулка б'е.

Вы думаеце,
скрыпцы не балюча,
Калі скрыпач яе смычком пілуе,
Калі вось-вось, здаецца,
разарвуцца
Усе чатыры чуйныя струны?

Вы думаеце, так,
без болю,
песня
Народзіцца ў маленькай, кволай скрыпцы
О, вам тады яшчэ не біў па сэрцы
Смычок турбот бяссонных і трывог...

А скрыпка грае.
І ніхто на свеце
Спыніць не зможа і зламаць не зможа
Над чуйнымі разбуджанымі струнамі
Буслінае імклівае крыло.

Яно
то ўверх рванецца нечакана,
То ўніз сарвецца,
то абвяне раптам
І затрапеча ціха і пакорна
У скрыпача ў бязлітаснай руцэ.

І песня
то ад шчасця захлынецца,

То зойдзецца ў душы схаваным болям,
Такім салодкім і такім нясцерпным,
Аж закіпаюць слёзы на вачах.

* * *

Мая вясковая хаціна,
Пасляваенны горкі лес!
Прымі мяне,
 бадзягу-сына,
У цёплы цень сваіх бяроз.

І дзверы, што выходзяць к лесу,
Не зачыкай хварасціной,
Хай злосна зарыпяць завесы,
Даўно не мазаныя мной,
Хай у струхлелых сценах цесных
Сустрэнуць зноў мяне
Спакой,
Старэнькі стол,
 прапахлы цестам
І мокрай рыбінай лускай,
Вуглы закопчаныя тыя,
Дзе ціха плакаў хлапчуком,
Дзе ахінуліся святыя
Вясковым белым ручніком...

Не думай, што забыў лучыну
І нізкі ссечаны парог.
Я ўсё, чаму мяне вучыла,
У сэрцы беражна збярог.

Ты не становішся чужая,
Хоць ганак твой імхом зарос.
І я на споведзь прыязджаю
Сюды,
 у цёплы цень бяроз...

* * *

Калі зямля спакойна засынае
І ў зорак нават сплюшчваюцца вейкі,
Тады здаецца, што на цэлым свеце
Не спяць адны вартаўнікі.

А інвалідам і тады не спіцца,
Смыляць незарубцованыя раны,
І нудна, аднастайна, раўнадушна
Пратэзы ў цішыні начной рыпяць.

Успыхваюць у цемры папяросы —
І дым,
ад дум салдацкіх пасівелы,
Плыве,
плыве бясконцым Шляхам Млечным
І колькі год ніяк не растае.

На вуліцу выходзяць інваліды,
Каля прысад пахаладзелых крочаць —
І быццам зноў ваенны вецер вее
І тысяча гаёў пад ім рыпіць.

Яны ідуць з прыгнутымі плячыма,
Нібы параненых таварышаў выносяць
З цяжкіх сваіх ваенных успамінаў,
З далёкіх акрываўленых гадоў.

Бяссонніцу праносяць інваліды
Па вуліцах дваццатага стагоддзя.
І ў іх вачах гарыць, не патухае
Ці то чырвонае густое сонца,
Ці бітваў незакончаных агонь.

А на зямлі спакой світальны дрэмле,
І ў зорак нават сплюшчваюцца вейкі.
І ўсім здаецца, што на цэлым свеце
Не спяць адны вартаўнікі.

ПАЛІЦАЙ

Дваццаць год яму ўжо больш не сніцца
Сіні бор і сіняя Дзвіна.

Як ні кінь —

усюды заганіца.

Шлях дамоў адрэзала вайна.

О, пракляты тройчы сорок першы,

«Юнкерсаў» цяжкі, нахабны цень!..

Не збіраўся ні страляць, ні вешаць,

А страляў — хацеў ці не хацеў.

А цяпер — як ні малі, ні вохкай —

Не даруюць здрады ні на міг

Трое хлапчукоў блакітнавокіх,

Трое тых заложнікаў малых...

За спіной — усе трынаццаць пеклаў,

Дваццаць пяць дзяржаў і сто дарог,

Ды ад тых даўгіх халодных петляў

Ні схавацца, ні ўцячы не змог.

Вось яны гайдаюцца на клёнах,

На слупах, у засені бяроз.

Самым страшным на зямлі праклёнам

Крэсяць зноў і зноў ягоны лес.

І за ім, як злосная ваўчыца,

Што згубіла недзе ваўчанят,

Будзе вечна следам валачыца

Чорны жах блакітных вачанят...

* * *

Мне часу не хапае, не хапае.

А за спіною — тупанне гадоў.

І сталасць мне на пяткі наступае,

А я за ёй угнацца не гатоў.

Дні пралятаюць клопатна і марна,

На дол спадаюць, быццам пыл сівы.

Усё часцей з блакітнага захмар'я

Мяне тужліва клічуць журавы.

І ўжо наўна адкладаць на потым

Галоўны клопат і галоўны боль,
Калі гады адгарадзілі плотам
Так многа перажытага табой.
На доўгі век зямля ўсё больш скупая.
Вось і трывожна сэрцу ад таго,
Што часу не хапае,
 не хапае,
А пазычаць яго няма ў каго...

Лісты ў Ленінград

ПІСКАРОЎСКАМУ МЕМАРЫЯЛУ

Я стаю на каленях
Перад тваім векавечным спакоем.
Я не кветкі прынёс табе —
Памяць
і боль незатоены.

І маўчу,
Да халоднага ветру прыпаўшы шчакою.
Я маўчу,
Бо няма ў мяне слоў —
Толькі стогны.

А навокал —
Курганы,
 курганы,
 курганы
Ці проста вялікія труны,
Травой зарослыя,
Дзе па-брацку —
Плячом да пляча —
Пахаваны
Блакадныя зімы,
Блакадныя вёсны.

Я не плачу.
Навошта сязамі трывожыць
Ленінградскую мужнасць,
Ленінградскую гордасць?
На курганах трава —
Як на сумных восеньскіх пожнях, —
Пад «нулёўку» падстрыжана,
Пальнамі прагоркла.

Твае сцежкі —
Нібыта рубцы на пакутніцкім сэрцы,
Нібы трэшчыны чорныя

На зялёным ладажскім лёдзе.
Па іх страшна ісці.
Па іх трэба прайсці чалавецтву —
З галавою пахіленай,
Як Ленінград кожны вечар праходзіць.

Я прайшоў твае сцежкі.
Твае надмагільныя пліты
Я з плячэй сваёй памяці
Не здыму ўжо ніколі, ніколі.
А ў горле —
Камяк тваёй цішыні недапітай.
А трава твая шорсткая
Колецца,
 колецца,
 колецца...

ДОМУ № 45 ПА 4-Й ЛІНІІ
ВАСІЛЬЕЎСКАГА ВОСТРАВА

Я табе па сяброўску зайздросчу,
Во жыве ў тваім ціхім двары,
Як матыў паўзабыты, стары,
Лёгкіх крокаў Купалавых пошчак.

Ты шчаслівы,
Ты бачыў яго.
Калі дожджык балтыйскі цярусіў,
Песні-сны баравой Беларусі
Выпускаў ён з-пад даху твайго.

І ўглядаліся ў цемень акна
Яго мудрыя карыя вочы,
І гучаў яго голас прарочы
У глухой цішыні давідна...

Ён і сёння паўночнай парой
Крокам лесвіцу будзіць старую.
У пакоях тваіх кватаруе
І дагэтуль ягоны настрой.

І блішчаць камяні у двары,
Быццам месяц іх вылепіў з воску.
І прашу я цябе па-сяброўску:
Хоць адзін з іх ты мне падары.

У маўклівым цяжкім камяні
Крок ягоны усё яшчэ стыне,
Як мурашка ў халодным бурштыне, —
Напамінам пра даўнія дні...

АЛЕГУ ШАСЦІНСКАМУ

Знаеш, Алег,
Толькі вочы заплюшчу —
Бачу скаваную лёдам Фантанку,
Высокі сумёт,
Завіруху сляпучую
І хлапчука згаладнелага з санкамі.

Шалік сястрын над плячом цяляецца,
Вісне бацькоўскі шынель падкарочаны.
Мёртваю хваткай сапчэплены пальцы
На задубелай жалезнай вяроўчыне.

Ступіць тры крокі —
знясілена падае,
Туліць,
Нібы птушанят,
Да грудзей
Чайнік вады,
Пайку хлеба блакаднага,
Заледзянелы агарак надзей.

Як за жыццё,
за вяроўку трымаецца,
Адчайна грабецца пад снегам і ветрам...
Каго ён ратуе —
Хворую маці,

Ці Ленінград,
Ці знявераны свет наш?

Знаеш, Алег,
Калі розныя гады
Нам пагражаюць з нянавісцю воўчаю,
Мне ўспамінаецца хлопчык блакадны
І задубелая ў пальцах вяроўчына.

Столькі дуброў жалудамі адгрукалі!
Па-веснавому Фантанка плюскоча...
Але ўсё цягнуцца, цягнуцца рукі
Дапамагчы згаладнеламу хлопчыку.

Покуль па свеце праносяцца танкі,
Покуль над снамі вісяць самалёты,
Ён усё цягне знясілена санкі
Праз завіруху, па стых сумётах...

ЯК ПЕСНЯ НАРАДЖАЕЦЦА

Як часта на сцяжынцы палявой
Яна ўва мне працнецца нечакана
І па спакойным і будзённым сэрцы
Ударыць мяккім, трапяткім крылом!
І ціхі вецер камяком гарачым
На міг мае дыханне перахопіць,
І я глыну яго —
і цёплай хваляй
Ён паплыве ўладарна па крыві.
І галава закружыцца, і ў роце,
Нібы ў спякотны поўдзень, перасохне,
І летуценне вочы затуманіць,
І я спынюся пасярод зямлі.
Тады вось
з глыбіні душы шчаслівай
Нясмела, нетаропка і ўрачыста
Бліскучай рыбай слова успыве.
І рынуцца за ім другія словы,

Задыханья, потныя, цяжкія,
Зацокаюць бязладна капытамі,
Закруцяцца шалёным табуном.
Я іх спыняць не стану.

Хай бушуюць,
Падковай з сэрца выкрасаюць іскры
І радасцю шчымлівай, першароднай
Калоцяцца нястрымана ў грудзях...
Да кожнага я буду прымярацца.
Я кожнае акіну хітрым вокам —
І самых наравістых адбяру.
І буду з імі мучыцца і плакаць,
Спрацацца буду з імі і смяяцца
І лашчыць буду і ўтаймоўваць іх,
Пакуль яны збяруцца добрым ладам
І самым лепшым моўчкі ўступяць месца
(О, каб заўсёды так было ў жыцці!).
Тады,

пахаладзелы ад здзіўлення,
Пачую я, як прарастае песня,
Як цёплыя і трапяткія крылы
Уносяць над прыціхлага зямлэй
У слова пералітае імгненне,
У слова пералітця гады.

КРАЙ МОЙ..

Не залаты зусім,
не срэбны,
Быў на табе заўсёды ўбор
Звычайны самы,
самы зрэбны —
Зялёны лут ды сіні бор,
Каля дарогі жыта ў полі,
Вярба старая ля ракі
Ды ў жоўтым восеньскім прыполе
Рабін даспелых аганькі.

Ты не сляпіў вачэй.

Быў просты
Ва ўсе вякі твой родны ўзор:
Гаёў бялюткая бяроза,
Густы блакіт лясных азёр,
І лён, зусім як неба, сіні,
І ўсе ў рамонках берагі...
Мой беларускі,
мой адзіны
Край ад калыскі дарагі...

БАЛАДА ПРА МІНЁРАЎ

Васілю Быкаву

Дваццаць гадоў
неадступнаю зданню
Былое трывожыць салдацкія сны...
Штоночы ўстаюць і ідуць на заданне
Хлопцы-мінёры апошняй вайны.
Топчуць боты палын прагорклы
І недаспелыя каласы.
Абнюхваюць кожны грудок і пагорак
Мінашукальнікаў тупыя насы.

Здаецца,
вайна так даўно адгрымела.
Акопы быльнягом зараслі...
А мінёры ходзяць нясмела
Па зямлі.

Мінёры пад ногі глядзяць з апаскаю
Не наступіць бы
праз дваццаць год
На выбух
Ці на сябраву каску,
Прабітую навывлет.

МІНСКІ ТРЫПЦІХ

I

Перад тузінам гарадоў,
Перад сотняю ціхх весяў
У мяне неаплочаны доўг
Самай лепшай маёю песняй.

І ў цябе я ў даўнім даўгу,
Мінск любімы,
мая сталіца.
Слоў шукаю —
і не магу
Да яшчэ некранутых прабіцца.

На праспекты твае іду —
Плёск Нямігі схаванай чую.
І гаротных вякоў лебяду
Пад асфальтам тваім тапчу я.

Бачу:
плечы тваіх камяніц
Узнікаюцца вышай і вышай...
І ў грудзях маіх сэрца трымціць
Нераскрытай вясновай пупышкай.

І вось-вось
шугануць, як прыбой,
Словы ўскінуць да сонца далоні
І прарэжуцца
самі сабой,
Як лісткі на маўклівым клёне...

II

Калі адгрукочуць трамваі і самазвалы,
Пагаснуць у інтэрнатах запозненыя агні,
Па Мінску задумліва кроцьць Янка Купала,
Радкі ненапісаных вершаў шэпчучы ў цішыні.

Ён даваенныя ліпы каля праспекта шукае.

А вочы яму засцілае сорак першага горкі дым.
І ён разграбае руіны параненымі рукамі.
І тысячы «месершмітаў» расстрэльваюць неба над ім.

Да вуснаў ён паднімае зямлі беларускай жменьку.
О, якая яна цяжкая ад слёз і свінца!
Навекі ў ёй зацякліся
клятвы,
праклёны,
енкі,
Расплаўленая цэгла Брэста,
акрываўлены жвір Трасцянца...

Ён узнімае вочы.
У небе сінія зоры.
Ускрыкваюць сонныя чайкі каля ракі.
Двое закаханых летуценна брыдуць па гораду —
І кубінец
на беларускай мове
шэпча яго радкі...
Пасляваенныя клёны гладзіць Янка Купала.
А любімыя ліпы ля скроняў шумяць без канца...
...Каб жа
ніколі-ніколі
на іх лісты не ўпала
Ні кроплі
крыві ці ўрана,
слёз ці свінца!..

III

Я за руку вяду цябе,
мінчанін,
Белагаловы трохгадовы сын.
Цябе і Мінск я часта сню начамаі
У сіняй дымцы заўтрашніх вышынь.

І так баюся ў нечым памыліцца,
Вас,
новых,
разглядаючы здалі, —
Каб ты,

мая любімая сталіца,
І ты,
сыноч,
мяне не падвялі,
Каб ні крупінкі сонца не прапала
З крывёю заваёваных сцягоў,
Каб кожны дзень да вас ішоў Купала
Народнай незарослаю сцягой...

Я за руку вяду цябе,
мінчанін,
Асфальтам і ускраіннай травой.
І я ў табе і ў Мінску прыкмячаю
Характар
трошкі мой
і трохкі твой.

Я ў вас, нібы ў сваю удачу, веру.
Я грэю вас на самым дне душы...
...Калі пра Мінск не напішу я вершаў,
Дык ты,
сыноч,
іх заўтра напішы...

* * *

У лясках
Чужынцаў косці
Дагніваюць.
А былых салдатаў
Кулі
Даганяюць.
То інфарктам,
То сухотамі —
А толькі
Праразаюцца
Варожыя асколкі.
Хлопцы падаюць
Без крыку

І без стогну.
Раптам
Рана незагоеная
Торгне.
І аглушаць
Пульсу
Ціхія удары,
І на вочы
Напльвуць
Чужынцаў твары.
Не закрыцца
Ні акопам,
Ні бранёю,
Ні мінулай
Пераможнаю
Вайною.
Тыя кулі,
Што калісь
Заселі ў целе,
Даляцелі ўсё ж
Да сэрца,
Даляцелі...

ПАМЯЦІ ПАБЛА НЭРУДЫ

Ён быў паэтам.
І раніцай,
нашча
Карміў з далоняў залётную песню,
І мора да ног ягоных лашчылася,
Як сетэр, калматае і распешчанае.

...А генералы не дружаць з паэтамі.
Яны забіваюць паэтаў —
Кастэтамі,
ці ракетамі,
Ці рукаяткамі пісталетаў...

Ён быў паэтам

Вялікім.
І да яго прыходзілі сосны,
Стукалі ў шыбы ноччу
і клікалі
Шышкамі з неба збіваць зоркі высозныя.

...А генералы не разумеюць вершаў.
Затое ўмеюць яны вершатворцаў
Чацвертаваць,
ці вешаць,
Ці катаваць бясконца...

Ён быў паэтам.
І ў яго часта балела сэрца.
Ягонае сэрца нязгойна паранілі
Дымы Хірасімы,
драты Грэцыі,
Камяні Іспаніі,
каміны Германіі.

...А генералы не любяць хворых.
Ім трэба паболей бравых
У бронетранспарцёрах
і на лінкорах,
У засадах
і на аблавах...

Ён быў паэтам.
І каля яго неслі на могілкі»
За ім
жанчынай няўцешнай
ішла эпоха.
І здавалася, на грудзях не рукі ляжалі,
А сядзеў матылёк знямоглы —
І ён не дыхаў,
Каб матылька не спалохаць.

...А генералы кнігі палілі.
І песня няспетая
Чорнай чайкай
З полымя вынырала...

Дык не пытайцеся,
Чаму ўспамінаюць паэтаў.
Дык не здзіўляйцеся,
Чаму праклінаюць генералаў...

* * *

Пад вятрам і згорбіліся ўзгоркі.
Сосны ўздзелі снежныя брылі.
Промні,
як блішчастыя іголки,
Расыпае сонца па зямлі.

Цягнецца дарога Шляхам Млечным,
Зоркамі ўскіпае белы снег.
І не знаеш —
вечны ці не вечны
Ты ў бяскрайняй гэтай белізне.

Можа,
раптам колкі вецер зімні
Завірухай раннюю ўзмахне
І на крылы ледзяныя ўзніме
І ўжо не апусціць больш мяне.

Што ж,
няхай усё, што маю,
лясне.
Толькі аднаго да слёз шкада —
Гэты вась,
заснежаны і ясны,
Мілы свет навекі пакідаць.

Хай ён і халодны,
і каючы,
Без густой травы і сінявы —
Толькі ўвесь рыпучы і пявучы,
Заінелы,

звонкі
і жывы...

ХАТЫНСКІ СНЕГ (Паэма)

«Імем расстраляных,
закатаваных,
паўшых
Мы вам свет завяшчаем
без слёз і вайны.
Толькі ў вашых сэрцах,
у памяці вашай
Хай ніколі не моўкнуць нашы званы!»

22 сакавіка 1943 года...

I

Жураўлём сакавіцкая раніца зарытела.
Бухнула ў студні аб лядок вядро.
Крактануў пад нагою снег белы.
Грымнула каля прыпечка бярэмя бярозавых дроў.

Нясмела кукарэкнуў певень прастуджаны.
Дзвынкнула аб даёнку тугое малако.
Высока ўзнімаючы лапы
прабег па ўчарашняй лужыне
Худы і ахрыплы кот.

Дымком над вёскай запахла смачна.
Шкрэбнуў па поснай патэльні шчарбаты нож.
Атрымаў першую аплявуху матчыну
Мурзаты падшыванец,
што выбег на вуліцу басанож.

Мужыкі пойла ў хлявы цягалі.
Гаспадыні няньчылі ў далонях праснакі...
А вёску сціскалі ўжо абцугамі
Карнікаў чорныя грузавікі.

І вось чорным колам, тупым і грузным,

РаSTRUшчана ранішняя маўклівая стынь.
Закусіла пабялелыя вусны,
Сцялася ў страху Хатынь.

З ганкаў сонныя дзеці злятаюць гракамі.
Маткі на іх спяшаюцца хоць пінжакі надзець.
Ад кулі засланяецца высахлымі рукамі
Сівабароды нямоглы дзед.

Немаўляты заходзяцца плачам.
Цягнуць з печы бабулю сляпую,
Прыкладам — у плечы,
Кулаком — пад дых.
З двароў зганяюць на ўскраек,
у пуню
Усіх — і старых, і маладых.

Выкацілася круглае сонца.
На дыбачкі ўстала над гаем.
Пад промнямі першыя вясновыя кроплі ўпалі са стрэх...
Застагнаў,
загаласіў пад нагамі
Б е л ы снег.

II

*...карнікі сагналі ў пуню ўсіх
жыхароў Хатыні...*

У шэрым змроку шапталіся ціха мужчыны.
Бліжэй адно да другога тулілася радня.
Над галовамі скупа прабівалася праз шчыліны
Вясёлае святло сакавіцкага дня.

Людзі яшчэ ў збавенне верылі,
Хоць і калола пад сэрцам здагадак асцё.
Але калі пачалі цвікамі забіваць дзверы
І дыхнула бензінам — стала ясна ўсё.

І людзі сцяліся.
І здавалася:
Гэта іх да сцен прыбіваюць цвікамі,

Гэта для іх труну збіваюць са старых трухлявых сцен.
І маці спалоханьмі рукамі
Да сябе прыціскалі галовы дзяцей.

Карнікі

бензінам
апошнюю свечку надзеі згасілі.

У шчыліны

польмя
пачало ўтыкаць чырвоныя крывыя нажы.

І бабы загаласілі:

— А дзеткі,

А вы ж не паспелі пажыць!

А вашы ж ногі не паспелі нахадзіцца.

А вашы ж рукі не паспелі напрацавацца.

А вашы ж вочы не паспелі наглядзецца.

А вы ж не паспелі ўнукамі парадаваць нас.

Крывіначкі нашы!

Сонейкі нашы!

Дзеці!

За што ж яны вас?!

І мужчыны ўскінулі кулакі ў бяссілі

І выдыхнулі хрыпла,

Як запавет:

— Сонцам паўдзённым,

небам сінім,

Кожнай вячэрняю зоркай,

кожнай ранішняю расінкай,

На вашай магіле калом асінавым

Вас,

забойцы,

праклінаем навек!

Высечанымі лясамі,

абгарэлымі камямі,

Нівамі, свінцом засеянымі,

пакутамі калек,

Нашымі недагледжанымі снамі,

нашымі ненароджанымі сынамі

Адпомсціць

Вас,

нашчадкі,
заклінаем навек!..

Ужо не іскры,
а снапы пякельнага польмя
На галовы абрынуліся са страхі.
І людзі ад іх адбіваліся рукамі голымі.
І засквірчэлі на плячах кажухі.

Ад немага крыку абвалілася пуня.
Грымнулі вобзем дзверы.
І ўпала,
як чырвоны куль,
Халоднага снегу шукала сляпая бабуля,
А знайшла толькі жменю гарачых куль.

Страчылі кулямёты
па агню,
па стогнах і плачу.
Радзеў і падаў
ахрыплы пакутны крык.
І вось застаўся адзін толькі энк дзіцячы.
Але і ён
пахіснуўся
І знік.

Тады апусціла вінтоўкі чорнашынельнае войска.
Хоць бы дзе бразнулі веснічкі.
Хоць бы заскуголіла шчаня.
Кроў астывала.
Хаты дагаралі.
Над вёскай
Вісела мёртвая цішыня.

І карнікі глядзелі вачамі пустымі,
Як ашалелы кот па вуліцы бег,
Як ляжаў,
не таючы,
у Хатыні
Чы р в о н ы снег.

III

*...забілі і спалілі 149 чалавек, у тым
ліку 76 дзяцей, спалілі ўсе 26 хат...*

Датлявалі галавешкі,
адсвечвалі варанёнай сінявою метала,
То зусім патухалі, то ўспыхвалі зноў.
У нізкае неба Хатынь узнімала
Абгарэлыя кульці камяноў.

Валяліся ходзікі з бляшанай зязюляй.
На іхніх стрэлках навекі спыніўся час.
Мядзведзем пад ліпай асунуўся спалены вулей.
Як растаптаны месяц,
вытыркаўся з попелу медны таз.

Нібы на чорным абрусе ў жалобным застоллі
Вялізны жоўты пірог,
Ляжалі жорны,
што партызанам ячмень малолі
І пасля вайны ў новай хаце хацелі падгерці парог.

Хмары і дрэвы чадам густым прагорклі.
Угары —
хоць бы зорка,
Хоць бы крупінка святла.
А самае жудаснае —
там,
на ўзгорку,
Дзе пуны была.

Там
яшчэ ўспыхвалі вугольчыкі цёплыя,
Там,
на залітай крывёю зямлі,
Маці — прыгаршчамі,
А сын — жменькаю попелу
Побач ляглі.

Там
яшчэ лавілі абгарэлыя пальцы

Апошняга дыхання сіняваты дым
І сажаю
 ў прастрэленыя далоні асыпаліся
Хаты,
 шпакоўні,
 сады.
І раты абвугленыя крычалі нема.
І, нібы ў жахлівым дзіцячым сне,
Падаў з чорнага начнога неба
Ч о р н ы снег.

...Зрываецца звонкі капеж са стрэх.
Разгойдвае неба дзіцячы смех.
А ў памяці
 вечна
 стыне
Белы снег,
Чырвоны снег,
Чорны снег
Нашай святыні —
Х а т ы н і .

* * *

Вечарамі на чужых узгорках,
Дзе чужыя кветкі між травы,
Як нам не хапае родных зорак
І салодкіх ветраў баравых!

Як душа апахмяліцца хоча
Хоць крупінкай роднага святла,
Хоць глытком жытнёвай цёплай ночы
Хоць дымком бацькоўскага жытла!

Не заглушыш сум нічым,
павер мне.
Лепей памяць даўнюю пакліч —
І дадому успамін паверне,
Як вясновы жураўліны клін.

І здалёку прыляціць палескі
Родны вецер.
Ты яго глыні —
І, нібыта раннія пралескі,
Зоркі расцвітуць у вышыні.

* * *

Я ўваходжу ў лес,
нібыта ў хату,
Дзе згадкі ўсе мае ў зацішку спяць.
Іду між сосен, гонкіх і кашлатых,
І чую, як маснічыны рыпяць.

Тут недзе маці сабірае думы
У кошык, поўны выспелых суніц.
І лес сівым вясковым тугадумам
Над кожнаю сцяжынкаю стаіць.

Я перад ім схіляю голаў нізка —
І чую, як у мудрай цішыні
То ліпа раптам зарыпіць калыскай,
То скрыпкаю яліна зазвініць.

Я чую,
як на ўзлеску верасовым
Зязюля лічыць і мае гады.
І ціха ў сэрцы прарастаюць словы,
Цяжкія, як рудыя жалуды.

* * *

Хтось палюе на сніцу,
Нехта ловіць жураўля...
Мне ж багацце і не сніцца —
Толькі родная зямля,
Толькі маці,
Толькі песня,

Кнігаўкі над лугам крык...

Лес мяне не вельмі песціў.
Я да простага прывык.
І багацця мне не трэба,
Без прысмакаў пацярплю —
Толькі б хлеба,
Толькі б неба
Ды бацькоўскую зямлю...

ХЛАПЧУКІ

Нас усё хлапчукамі клічуць,
Нас усё блазнюкамі лічаць,
Пацяшаюцца «дружбакі».
Спачуваюць, калі вытыркаемся,
Ушчуваюць, калі не каемся.
Кпяць паблажліва: «Хлапчукі!»

Мы бунтуем з запалам хлапечым,
Аб высокіх ідэях ляпечам,
Пром да ісціны напраткі.
А яны аціраюцца ззаду,
Выглядаюць сабе пасаду
І пасмейваюцца: «Хлапчукі!»

Прынцыповасцю іх не купіш.
Яны носяць магутны кукіш
Там, дзе цёплыя кашалькі.
Асцярожныя, як дыпламаты,
Не агрэюць ніколі матам,
Проста зморшчацца: «Хлапчукі!»

Мы ж
(даруйце нам дур маладую)
Іх апраўдваем і шкадуем,
Не сціскаем на іх кулакі.
Мы, нібы паслужмяныя дзеці,
Ім прыпісваем дабрадзейнасць,

Намі выдуманую...
Хлапчукі!

А сыны нас бацькамі клічуць,
А дзяўчаты дзядзькамі лічаць,
Не працягваюць юнай рукі.
Мы развітваемся з вясною,
Заручаемся з сівізною,
Пальселя хлапчукі.

І злююцца салідныя «монстры»
(Ажно лоб намаршчынены мокры),
Што ні ў якія ўжо вякі,
Мнагавопытным і ўсемагутным,
Да партфеляў цяжкіх прыкутым,
Ім не крыкне ніхто: «Хлапчукі!»

* * *

У твар дыхнула водарам вясны.
І адурманіў сіні хмель лясны.
І ўбок —
 усё няпэўнае на свеце.
Убок —
 зімовы халадок трывог.
Ля самых губ —
 бярозавае вецце,
І кветка-сон —
 каля стамлёных ног.
І звоніць, звоніць над палянай голай,
Аж песняй захлынаецца, жаўрук...
Ускінь насустрач гэтай песні голаў,
Ускінь насустрач сонцу промні рук,
Смакуй, як найсвяцейшае прычасце,
Гаркавы вецер, цёплы дух лясны...
Што ні кажыце,
 ёсць на свеце шчасце,
Пакуль дурманіць сіні хмель вясны.

Варненскія замалёўкі

СЛЯПЫ ДОЖДЖ ПА ЗАЛАТЫХ ПЯСКАХ

Ішлі мы то сцежкай вузкай,
То бальшаком, —
і ўвесь час
Смага сушыла вусны.
І неба пачула нас.

На перасмяглыя люцікі,
На прыдарожны пыл
Блішчастымі парашуцікамі
Пасыпаўся дождж сляпы.

Уніз ляцелі зацята,
Разбіваліся на драбкі
Сярэбраныя чарцяняты,
Сонечныя калабкі.

Вэрхал стаяў вясёлы.
Ля нашых ног на зямлі
Тысячамі вясёлак
Бурбалкі расцвілі.

Пад гэты языкаскі лопат
Мы кінуліся:
— Лупі,
Доўгачаканы,
Цёплы
Варненскі дождж сляпы!

ЛЕГЕНДА МЫСА КАЛІАКРА

На Каліакру наплывае вечар.
Запальваюцца маякоў агні.
А мора ўсё забыць не можа нешта,
Варочаецца цяжка ў цішыні.

На беразе крутым і апусцельм
Здалёку ў снім мораку відна
Дзявочага нявьпітага цела
Святая незямная белізна.

У неба узнімае рукі помнік,
Нібыта хоча вынырнуць з начы.
І месяц,
як знядужалы паломнік,
Над мысам, прыпыніўшыся, маўчыць.

...Было іх сорок,
яснавокіх, юных,
Чью красу і лебядзіны стан
Чакаў свайму гарэму ў падарунак
Абвешаны смарагдамі султан.

Яны няўцешна плакалі начамі,
Клялі сваіх грудзей тутую бель.
І сцераглі іх шаблі янычараў.
І хвалі калыхалі карабель.

А вецер ім прыносіў слодыч дыму
З матуліных далёкіх каміноў
І стогны заняволенай радзімы
Над трунамі засечаных сыноў.

Чакалі іх знявагі незлічоныя
І ганьбаю спаскуджаныя дні.
І ўспомнілі тады яны аб чорнай,
Ад іхніх слёз салёнай глыбіні.

Звязаі разам сорок кос дзявочых,
Апошнім стогнам разбудзілі мыс,
Балгарскім небам напалі вочы —
І белай чайкай кінуліся ўніз...

Спіць Каліакра.
Нізкі месяц коса
Ад помніка кладзе сцяжынку ўдаль.

А мне здаецца — тых нявольніц косы
Кальша мора на далонях хваль.

ДРУГАРЫ¹

Найдану Вылчаву

Трэба быць такому:

цягнікі

Так неспадзявана, недарэчы
Нас развезлі ў розныя бакі,
Разарвалі нітачку сустрэчы.
І ў мяне ў чужой краіне знік
Гаспадар гасцінны і дарадчык,
Самы клапатлівы праваднік,
Самы дасканалы перакладчык...
Толькі першы ж дзень,

як добры дар,

Мне прынёс закон зямлі балгарскай,
Што балгарын кожны —
Мой другар.

А балгарка — мілая другарка.

Паміж імі я не быў чужы.

У сябрыне, што гудзе да ранку,

Песню сваю русую здружыў
З іхняй чарнакосаю смуглянкай.

І было мне шчасна ад таго,

Што свяціўся ярка ў кожнай шыбцы

Малады сорок чацвёрты год

І сівы курган на белай Шыпцы.

Я цяпер не ведаю ані,

Ці на свеце ёсць зямля другая,

Дзе такія сонечныя дні,

Дзе такія шчырыя другары...

¹Другар (балг.) — таварыш.

* * *

Не ўгонішся ніяк за часам
Ні цягніком,
Ні на кані.
Зноў разбрыліся самапасам
Табе адведзеныя дні.

За ўсім адразу не паспееш,
Жыццё, як воблачка, сплыве.
І валасоў, брат, не пасееш
На аблыселаі галаве.

І шчасця хітрую жар-птушку
Не зловіш за агністы хвост,
Як ні прыладжвай ёй кармушку,
Як ні бяжы за ёй наўпрост...

Усё будзённай і звычайнай,
Усё прасцей і весялей.
Не варта кідацца ў адчаі,
Калі ты сёння не ў сядле.

Жыві сваёй галоўнай працай,
Трымайся даўніх добрых вех...
А што за часам нам не ўгнацца,
Дык гэта ўжо такі наш век...

* * *

Восень зноў надыходзіць —
І ў мяне на душы,
Як і ў роднай прыродзе,
Ціш і сіняя шыр,
І смуга, і лагоднасць,
І —
да кроплі малой —
З небам крэўная роднасць,
Роднасць з мілай зямлёй.

Вяне клён гаманлівы.
Ні хмурынкі ўгары.
У гаях і на нівах —
Яснасць сталай пары.

Толькі ў сэрца пракраўся
Адгалосак тугі,
Што на лузе —
Не краскі,
А стагі.

* * *

Колькі б нам за жар-птушкаю ўслед ні
ганяцца,
Усё роўна прыблудзім назад у сяло,
Дзе ў далёкім юнацтве,
У шчаслівым юнацтве
На цара-жураўля майстравалі сіло.

Ціха сонца за хаты старыя садзіцца.
Пачынаюць рабіны ў дварах ружавець.
У сяброў па садах
Сыта звоняць сініцы.
І крычыць недасяжна ў небе
мой журавель.

Мы ідзём па сцяжынках, на якія не вернемся.
Мы ідзём па дзіцячых здзічэлых лясах.
Павуцінка — уверсе.
Павуцінка — у верасе.
Павуцінка — ў маіх валасах...

Тры казкі пра Зая

ЗАЙ І ЯБЛЫНЬКА

Адзвінелі каласы,
Адгулі дажынкi.
На самотныя лясы
Падаюць сняжынкi.

Сад ільдзінкамі прапах.
У гародзе пуста.
Адхрумсцела на зубах
Крохкая капуста.

Сівер джгне —
 вастрэй ляза,
Нібы сто іголак...
Невясёлы скача Зай
Ля асінак голых.

Каля кожнае сасны
Ліска точыць зубы.
А ў яго яшчэ з вясны
Шэранькая шуба.

Як ні глянь —
 з усіх бакоў
Ён відзён адразу.
Ад сабак ды ад ваўкоў
Лапы, знай, падмазвай.

І мяцеліцы вось-вось
Зашумець павінны.
На знаёмых сцежках ёсць
Толькі журавіны.

Стала Заю холадна,
Стала Заю голадна.

Ён хаваўся ў верасах
Ад вятроў і згубы.
І на колкіх маразах
Паліняла шуба.

Пасвятлеў пушысты хвост,
Пасвятлелі вушы.
Зай ужо на поўны рост
Да паляны рушыў.

Адляжаўся у цішы —
І начной парою
Ласаваўся ад душы
Вербавай карою.

Пакруціўся там і тут —
Ля слядоў ласіных
Маладзенькія растуць
Сосны і асіны.

І рашыў шчаслівы Зай:
Добры лёс удаўся,
Днём ляжы, не выбягай,
Ноччу — наядайся,
Слухай ціхі шум лясны,
Добра ведай сховы —
І дабудзеш да вясны
Ты жывы-здаровы.

Дзе там лепшае шукаць!
Трэба тут вясну чакаць...

Ды сарокі на хвасце
Чутку раз прынеслі,
Што салодкі сад расце
Блізенька, ля ўзлесся.

І пра гэта ж неўпапад
Цінькнулі сінціцы...
І яму салодкі сад
Стаў упарта сніцца.

Толькі сцішыцца ля пня
І заплюшчыць вочы —
Як галінкамі вішняк
Смачна залапоча.

Толькі скруціцца ў клубок
І прыцісне вушы —
Як пачнуць калоць у бок
Яблыні і грушы.

«Кажуць, блізенька зусім
Сад той, за прыгоркам».
А яму кара асін,
Як палын, агоркла.

Небагатая зіма
Заю на прысмакі.
«Аніводнага няма,
Кажуць, там сабакі».

І хаця шаптаў, як смоўж,
Страх:
«Там пасткі, мусіць»,
Ды не выцерпеў усё ж,
Здаўся Зай спакусе.

Выбраўся са сховы,
Збег у сад вясковы.

Ля дамашняга цяпла
Лапы грэў азяблыя.
Ажно слінка пацякла,
Як убачыў яблыні.

Ён зусім забыў на страх,
Скочыў што ёсць сілы,
Зубы навастрыў і —
ах!
Яблыня...
ўкусіла.

Зай агледзеўся, прыціх:
Ствол увесь абкручаны
Ад ялінак баравых
Лапкамi калючымi.

І не проста так,
абы,
А ў чатыры столкі.
Тут адступіцца любы —
Колюцца ж іголкі.

Рушыў Зай далей,
да груш
І да вішань тонкіх.
Ды калючкі зноў:
— Не руш
Пашкадуеш толькі.
Лепш бяжы сабе назад,
Покуль ноч над полем.
І зусім забудзь на сад,
А не то паколем...

Зай збянтэжаны прысеў
І не плача ледзьве.
Але раптам паміж дрэў
Яблыньку угледзеў.

Каля ўскраечку,
адна,
З тонкімі галінкамi.
І не ўхутана яна
Колкімі ялінкамi...

Вочы лапамi працёр —
Можа, сон-прынада?
Не.

І месяц, як касцёр,
Паміж хмар,
над садам.

Сэрца ў шчасці скача:
Ну, нарэшце ўдача.

Зай да яблынькі падбег,
Аглядае вецце.
А яна атрэсла снег,
Кажа:
— Добры вечар.

Як у лесе, раскажы.
Шмат на елках шышак?..
Я тут змерзла на мяжы,
Хочацца ў зацішак.

Зай бурчыць:
— Няма калі
Сёння байкі баяць.
Лепш,
чым мёрзлыя камлі,
Яблынька любая.

Зай аббег яе наўкол,
Паглядзеў — якая.
Змераў хітрым вокам ствол
Дзе пачаць, шукае.

Узмалілася тады
Яблынька:
— Паслухай!
Не рабі ты мне бяды,
Зайка даўгавухі.

Ну чаму, Зай,
не прыбег
Да мяне раней ты?
Я б натрэсла цэлы мех
Сакаўных ранетаў...

— Што тут доўга гаварыць!
Заяц падступае. —

Мне звычайнае кары
Сёння не хапае.

А ласункаў і на зуб
Я не браў ніколі.
То сасонку пагрызу,
То таполю ў полі...

— Дык я тонкая зусім.
Што ж ты точыш зубы?..
Ты ані не пад'ясі,
А мяне загубіш.

Слухай, зайка,
слухай, Зай,
Ты мяне не абгрыжай...

Як ні сніўся смачны сад,
Але Зай тут здаўся,
Сплюнуў злосна
і назад
Паміж дрэў падаўся.

Уздыхнуў сабе:
«Няхай
Вырастае дужай».
І пачуў здалёку:
— Зай!
Дзякуй табе, дружа!..

І гукнула ціха ўслед
Яблыня старая:
— Пачакай, пастой, сусед.
Слухай, што параю.
Як бы цяжка ні было,
Ведай, шчасце прыйдзе.
Не рабі ніколі зло
І слабых не крыўдзі.

Стрэсла з кроны серабро
Інею

над Заем.
— Тых, хто робіць нам дабро
Мы не забываем.
Ты нам добрым сябрам стаў..

І да ног ягоных
Яблык з яблыні упаў,
Круглы і чырвоны.

— Гэта самы дарагі,
Самы смачны з яблыкаў.
Мы яго убераглі
Ад сарок і зяблікаў.

Мы яго хавалі ўсе
На вяршыні самай,
Абмывалі у расе,
Хуталі лістамі.

Не знайшла яго зіма,
Не заўважыў вецер.
Саладзейшага няма
Анідзе на свеце.

Яблык Зай шчаслівы ўзяў
Лапамі азяблымі,
Пакланіўся нізка Зай:
— Дзякую вам, яблыні.

Як бы цяжка ні было,
Знаю, шчасце прыйдзе.
Не зраблю нікому зло,
Вас не буду крыўдзіць.

А сяброўка ваша хай
Вырастае дужай...
І пайшоў.

І чуе:
— Зай!
Будзь здаровы, дружа!

А як прыйдзе восень —
Зноў у госці просім!
Прыбягай, не забывай,
Добры Зай!

ЯК ЗАЮ ХВОСТ РАТАВАЛІ

Добра ўсім жывецца ўлетку:
З неба сеецца цяпло,
На палянах і на ўзлеску
Столькі красак расцвіло.

Ад суніц прапахлі травы
Смачным водарам густым.
Вецер лёгкі і ласкавы
Ледзьве кратае лісты.

Звонка конікі стракочуць,
Ходзіць лесам цішыня.
Прытаіўся пасля ночы
Зай стамлёны каля пня.

Спяць яго сябры спаважна,
А яго не морыць сон.
З-за травы цікае ўважна
За жыццём паўдзённым ён.

Вось яму над вухам смела
Затрымцела, загула
І на вус ягоны села
Залацістая пчала.

Каля лап бесперапынку,
Як машыны на шашы,
За травінкаю травінку
Цягнуць дружна мурашы.

Лёгка кружацца стракозы,
У чмялёў — цяжкі палёт...

Пазірае заяц скоса
На ўвесь гэты карагод.

І яму карціць таксама
Выбегчы на сенажаць,
Хоць яго вучыла мама
Аж да вечара ляжаць.

— Ой, глядзі, — казалы, —
Зай,
На спакусы не зважай...

Толькі Заю ўсё ж не спіцца.
Стома з ветрыкам сплыла.
Пахнуць спелыя суніцы,
Пахне цёплая смала.

І, забыўшы ўсе парады,
Што нашэптвала радня,
Лету рады, сонцу рады,
Зай наш выскачыў з-за пня.

Стаў падскокваць на паляне,
Як няўцямны ветрагон,
За чмяямі, матыліямі
Бег па лесе наўздагон.

Перакульваўся па ўзлесці
У густым разліве траў
І прыдуманую песню
Гучна, весела спяваў:

— Лета, лета —
Добра гэта.
Ветру золкага няма.
Хай ніколі
К нам на поле
Не вяртаецца зіма.
Тра-та-та, тра-та-та,
Летам проста любата!..

Зай куляўся і галёкаў,
Не здагадаўся зусім,
Што лісіца хітрым вокам
Цікавала ўжо за ім.

Вось яна ўсё бліжай,
 бліжай,
Прагна выгнула спіну.
За кустом
 маланкай рыжай
Хвост пушысты мільгануў.

Вось яна ўжо за пагоркам
Напружынілася ўся.
— Зай! —
зацокала вавёрка. —
Сцеражыся, Зай! Ліса!..

«Дзякуй!» не паспеў прамовіць
Побач трэснулі сучкі.
І спалохана ў ядловец
Зай рвануўся напасткі.

На хаду прыпомніў маці,
Што казала: — Калясі!
Толькі так уратавацца
Можна ў лесе ад лісы...

Сігануў управа, ўлева,
Калясіў каля асін
І пад елкаю самлела
Грымнуў Зай зусім без сіл.

Аж ля горла б'ецца сэрца,
Пот пячэ мацней расы.
Але рады Зай: «Здаецца,
Убярогся ад лісы.

Недзе рыжая ў лагчыне
Пераблытала сляды...
Вось вавёрка малайчына —

Захавала ад бяды».

Ну, цяпер ужо ніколі
Ён не будзе ўдзень гуляць.
Хай бягуць другія ў поле,
На паляны, сенажаць.

Заяц лапамі пакратаў,
Адпачыў крыху, прыўстаў
І тады пабачыў раптам,
Што застаўся без хваста.

Там, дзе быў такі пушысты,
Круглы, мяккі камячок,
Не было нічога чыста —
Хоць бы поўсці касмычок.

А сарока-белабока
Тут як тут, трасе хвостом,
Пазірае круглым вокам
І цікуе з-за кустоў.

У яе душы сарочай
Спачування не шукай —
Так стракоча, так сакоча,
Аж шуміць паўдзённы гай.

Над палянаю высока
Падняла свой тарарам:
— Гэй вы, слонкі!
Гэй вы, сойкі!
Што скажу я зараз вам!..
Гэй вы, дзятлы і сініцы!
Прылятайце падзівіцца.
Гэта ж дзіва дзіўнае,
На ўвесь лес адзінае,
Проста жах-сарамата:
Даўгавухі без хваста!..

І вароны закрычалі:
— Вось штукаар!

— Ну штукар!
— Надзвычайна!
— Незвычайна!..
— Кар-р!..
— Кар-р!..

У зацішак пад ядловец
Зай зняважаны залез,
Чуйным вухам прагна ловіць,
Як гудзе ад рэха лес.

— Вось штукар!
— Сарамата!
— Заяц...
— Кар-р...
— Без хваста!..

Бедны Зая усхліпваў горка,
Зашываўся ў цень лясны
І не бачыў, як вавёрка
Ціха скочыла з сасны.

Падышла яна да Зая:
— Ты не вешай галавы.
У жыцці ўсяляк бывае,
Дзякуй лесу, што жывы.

І пацвердзіў дзяцел зычна:
— Тук-тук-тук...
Так-так-так...
На мяне заўжды разлічвай,
Я лячыць другіх мастак.
Чым змагу,
Памагу.
Выкінь з сэрца тугу...

Ад рабінніку густога
Прыляцеў стракаты дрозд:
— Вам патрэбна дапамога?
Можа, мой падыдзе хвост?

І прытупаў добры вожык:
— Ты на кпіны не зважай.
Мы ў бядзе табе паможам,
І твой хвост мы знойдзем,
Зай.

У мяне іголак шмат.
Я яго прышыю, брат...

І тады загрузаў дзяцел
Па кары:
— Прыбягайце,
Прылятайце,
Сябры!
Сабірайся ў паход,
Лясная раць,
У лісіцы Заяў хвост адбіраць!..

І зляцеліся ўраз
З усіх бакоў
Дзесяць соек,
Пяць цецерыкоў,
Сем сініц,
Восем слонак
І адна
У сваёй чырвонай шапачцы
Жаўна.

Ад птушыных крылаў
Лес пачаў шумець
Так, што вочы адкрыў
І ўстаў мядзведзь.
Зарыкаў ён:
— Гнаць лісу з лесу вон!
З-за яе
Недаглядзеў я свой сон...
Дабяруся я нарэшце да яе.
Хай сама лепш Заяў хвост аддае!..

Толькі змоўк мядзведзь,
лісіца
Ціха выпаўзла з нары:

— Ну навошта так сварыцца?
Я ж не вораг вам, звяры.
Вас усіх я паважаю,
Запрашаю да стала.
Ну, а хвост сягоння Заю
І сама б я аддала...

— Вось дык маеш!.. —
 фыркнуў вожык. —
Падабрэла ўсім наўздзіў
І гаворыць так прыгожа,
Хоць да раны прыкладзі...

— Мы прыйшлі сюды не ў госці.
Я зладзейкам —
 не сябрук! —
Ускіпеў ажно ад злосці
Паважаны цецярук.

Азірнулася лісіца,
Бачыць —
 выкруткі няма.
Пачала яна прасіцца:
— Я ўжо каюся сама.
Атрымалася пагана.
Забірайце Заяў хвост...
І маланкаю з паляны
Ірванулася наўпрост.

Дзе было шукаць дарогу,
Калі следам гнаўся страх,
А птушыны свіст і рогат
Не суцішваўся ў вушах.

Бегла рэха наўздагон:
— Лісу — вон!
— З лесу вон!..

А тым часам вёрткі дрозд
Падхапіў заечы хвост
І да Зая —

напрасткі.
А за ім
Цецерукі,
Сойкі,
Слонкі
І адна
Чарнахвостая
Жаўна.

Акружылі Зая дружна,
Віншавалі ад душы.
І вясёлы вожык тут жа
Адарваны хвост прышыў.
Так прыладзіў адмыслова —
Ажно глянуць любата.
Быццам заяц, адным словам,
І не бегаў без хваста.

Зай шчаслівы скочыў жвава,
З сэрца ўміг бяда сплыла.
А вавёрка:
— Брава!
Брава!
Майстру-вожыку —
хвала!

Тут жа вожыка дзве сойкі
Падхапілі ўраз з зямлі
І...

падкінулі б высока,
Ды калючкі не далі.

А сарока-белабока
Моўчкі летала між хвой,
Пазірала круглым вокам
І круціла галавой.

З ёю льпалі вачыма
І вароны:

— Кар-р!

— Кар-р!

— Кар-р!
— Зноў з хвостом ён?
— Немагчыма!
— Вось штукар!
— Ну штукар!..

Як пачуў мядзведзь навіны,
Дык спакойна ўлёгся ён
Пра даспелыя маліны
Даглядаць салодкі сон.

А ўкрут Зая на паляне
Весяліўся карагод.
Дзяцел біў па барабане.
У дуду дудзеў удод.

І па лесе небывалы
Разлягаўся звон і грук.
Гралі слонкі на цымбалах,
На валторне — цецярук.

Пайшлі ўпрысядкі вавёркі
І сініцы — як адна.
Танцавала «Бульбу» вёртка
Разам з сойкаю жаўна.

Не шкадуючы ножак,
Сыпаў польку братка-вожык..

Зай глядзеў замілавана
На лясных сяброў сям'ю
І спяваў на ўсю паляну
Песню новую сваю:

— Лета, лета —
Добра гэта.
Звоняць птушак галасы.
Льюцца песні,
Калі ў лесе
Не відаць зусім лісы.

Добра ў полі
І ў бары,
Калі ўсюды ёсць сябры,
Што ніколі
І нідзе
Не пакінуць у бядзе.

Тра-та-та, тра-та-та,
Жыць з сябрамі —
Любата!

ЗАЙ І ПЕЦЯ

Непрыкметна пад вятрамі
Дрэвы скінулі убор.
З неба зноў зляцелі самі
Мухі белыя на бор.

Пакружылі ціхім роем
І паселі на галлі,
За гарою, пад гарою
Гурбы снегу намялі.

У зацішку верасовым,
Дзе сям'я старых бяроз,
Зай сабе прыгледзеў сховы,
Каб адлежвацца ў мароз.

Моўчкі слухаў,
як над вухам
Ціша інеем трасе,
Як яліны-векавухі
Уздыхаюць пакрысе.

Не здзівіўся, як аднойчы
Расхадзіліся вятры,
І кракталі сосны ўночы,
І зваліўся дуб стары...

Паміж хвой стагнала
глуха
У вяршалінах гула,
Лютавала завіруха
Аж да самага святла.

Гэта снежная навала
Зноў прынесла халады,
Норы ўсе замуравала,
Пазакрыла ўсе хады.

Прахапіўся Зай уранні —
І ў яго засыпан ход.
Лапамі пабарабаніў,
Ды не зрушыўся сумёт.

Свіснуў Зай ніякавата:
— Вось свавольніца-зіма.
Рыхтаваў сабе я хату,
Атрымалася —
турма.

Мне такі спакой нямілы.
Так і з голаду памру...
І, напружваючы сілы,
Зай пачаў капаць нару.

Пот з яго каціўся градам,
Лапы мклі,
а праз снег
Так спагодна і прынадна
Заінелы дзень яснеў.

Як лісой загнаны, дыхаў
Ды,
забыўшы на спачын,
Прадзіраўся Зай паціху,
Гурбу снежную тачыў...

І нарэшце ўцёк з палону,
Выпаўз Зай на белы свет,

З вусаў пот злізаў салёны
І аддыхаўся як след.

Паглядзеў,
як бела-бела
Леглі гурбы з краю ў край,
І зажмурыўся самлела
І прылёг стамлёны Зай.

Ці то праўда,
ці то сніцца —
Цішыні не чуў такой...
Ды спалохана сініцы
Праляцелі талакой.

Зазвінелі таямніча:
— Цінь-цінь-цінь...
— Дзінь-дзінь-дзінь...
— Ходзіць лесам паляўнічы.
Сцеражыся, Зай,
глядзі...

І сарока — вось праныра! —
Затрашчала на ўвесь лес.
Заяц вушы натапырыў,
Напружыніўся увесь.

І здалёк пачуў прывычна
Брэх, і смех, і грук, і звон.
Значыць,
ходзіць паляўнічы,
Не міне паляны ён.

Трэба зноў у сховы лезці
І да вечара чакаць,
Бо бяжыць бяда па лес
З мокрай пысай ганчака.

Зай схаваўся не ахвотна,
Ход сабраўся зачыняць
І пабачыў ля сумёта

Трох маленькіх зайчанят.

— Ой, у нас замёрзлі лапкі! —
Ціха плакалі яны. —
Даганяюць нас сабакі,
Засталіся мы адны...

Зай да іх падскочыў хутка:
— Марш за мною, гавару!
Калі ўседзіце ціхутка,
Дык пушчу ў сваю нару.

Зайчанят загнаў у сховы,
Рассадзіў —
і зразумеў,
Што шукаць прытулак новы
Трэба недзе каля дрэў.

Хоць малыя зайчаняты,
А паселі —
і нара
Аказалася занятай
Без яе гаспадара...

Заяц ход прысыпаў снегам
І барзджэй убок пабег.
А за ім імчаўся следам
І званчэў сабачы брэх.

І здавалася —
аглухне
Ад яго зімовы лес.
Дзе ні скочыш
снегам пульхным
Ён ляціць наперарэз.

Вось сабакам
крокаў дзвесце
Засталося акурат...
Зай стараўся, каб адвесці
Іх далей ад зайчанят.

Ён заманьваў іх памалу
Ад старых бяроз убок,
Да выжарын і завалаў
Бег, каціўся, як клубок.

Прадзіраўся да імшарын,
Прыгінаўся каля дрэў.
А сабакі ўслед імчалі,
Ажно снежны пыл курэў.

Дзе ты іх цяпер абдурыш —
Занялі з усіх бакоў.
Зай ужо на ўласнай шкуры
Чуў дыханне ганчакоў.

Ратаваць ніхто не стане —
Ці ты плач,
ці ты крычы...
І апошнім намаганнем
Зай зашпыўся пад карчы.

Да спіны прыціснуў вушы,
Да зямлі нібы прырос.
Хай бы іней зацярушыў,
Хай бы ўсё скаваў мароз!..

А сабакі зноў скавыгучь,
Вужам лезуць пад карчы.
І спяшае паляўнічы —
Пад нагой галё трашчыць.

Ён высочвае па следзе
Заяў шлях ад хмызнякоў.
Вось ужо ён побач недзе
Адганяе ганчакоў.

Праз карчы прабрацца хоча,
Цягне прагнуую руку...
Зай расплюшчыў вочы —
хлопчык

У вясковым кажущу.

Нахіліўся над карчамі —
Грознай стрэльбы не відаць, —
Стаў блакітнымі вачамі
Моўчкі Зая разглядаць.

І было ў яго паглядзе
Столькі светлай дабрыні,
Што даў Зая сябе пагладзіць,
Не пярэчачы ані.

Толькі сэрца стала грукаць
То часцей, а то радзей,
Як ён браў яго на рукі
І прытульваў да грудзей.

Зай заціх
не прыкмеціў,
Як прывык да цёплых рук.
— Гэта ж я,
твой сябра Пеця,
Гаварыў яму хлапчук.

Мы табе і морквы многа
І капусты прынясем...
І ад холаду ляснога
Захінуў яго крысом.

Зай залез ажно пад паху
І здзівіўся,
што кажух
Быў не порахам прапахлы,
А травой,
як летні луг.

Ён зусім і не заўважыў,
Як найпрост праз нейкі час
З палахліваю паклажай
Петрусёк дамоў прымчаў.

Скочыў Зай на ложкак мяккі,
Глянуў скоса на акно.
Аніводнага сабакі
Не відно і не чутно.

За вугламі ходзіць вецер,
Тут жа —
цёпла, як наўздзіў.
Зай у кут залез,
што Пеця
Для яго адгарадзіў.

Азіраецца з апаскай,
Натапырыў вушы ён.
А быць можа, гэта — казка?
Можа, гэта — дзіўны сон?

Ды нясе Пятрусь на сподку
Моркву параную ў кут.
Слінкі ў Зая так салодка,
Так нястрымана цякуць...

Надакучыў голад горкі.
І, забыўшыся пра жах,
Зай накінуўся на моркву,
Аж пішчэла у вушах.

Ну а Пеця без упынку
Падкладаў яму, што мог, —
То капусту,
то скарынку,
То з брусніцамі пірог.

Час ішоў.
Стаў Зай вясёлы,
Памажнеў і падабрэў,
Петруся чакаў са школы,
Да змяркання з ім дурэў.

Быў шчаслівы...
Толькі сніцца

Неадступна пачалі
І вавёрка, і сініцы,
І высокіх хвой камлі.

Ледзьве Зай заплюшчыць вочы,
Як здаецца —
 ля акна
То сарока засакоча,
То загрукае жаўна.

І не мелі ўжо значэння
Ні капуста,
 ні тварог,
Ні салодкае пячэнне,
Ні з брусніцамі пірог.

Памяняў Зай інтарэсы,
Стаў прасіцца ў Петруся:
— Не магу пражыць без лесу,
Там мая сямейка ўся.

Хоць там ходзіць воўк пракляты,
Хоць там колецца зіма,
Толькі лепей роднай хаты
Анідзе, відаць, няма...

Перастаў Зай піць і есці,
Занудзіўся аж да слёз...
І нарэшце здаўся Пеця,
Зая ў зімні лес ад нёс.

Зай саскочыў на паляну:
— Дзякуй, дзякуй, Петрусёк.
У цябе пажыў я слаўна,
Ды ўсё роўна ў лес бы ўцёк.

Тут жа ўсё мае дарэшты —
І ажыннік, і карчы,
І асіннік, і арэшнік,
І мяцеліца ўначы.

Хоць і ходзіць воўк пракляты,
Хоць і колецца зіма,
Толькі лепей роднай хаты
Анідзе, браток, няма...

Петрусёк паглядзіў Зая:
— Будзе цяжка, прыбягай.
Сцежку знаеш?
— Добра знаю.
— Ну, бывай здаровы, Зай..

І дамоў пакрочыў Пеця.
А на ўзмежку Зай лавіў
Чуйным нюхам золкі вецер,
Родны вецер баравы.

Слухаў звычайна, як трывожна
Елка стройная рыпіць,
Як варочаецца вожык
І стары мядзведзь не спіць.

І ў душы цяплела шчасце,
І прыйшоў канец нудзе...
Добра жыць у роднай хаце.
Лепш не можа быць нідзе...

—
* * *

Ад залысін да лысін
Дажываем патроху
І ад пошукаў ісцін —
Да пакут за эпоху,
Да мужчынскага права
Быць гатовым да бою
І, як маці,
дзяржаву
Адчуваць за сабою.

Пачынаем цвяроза

У сябрах разбірацца:
Дзе — шыкоўная поза,
Дзе — спакойная праца,
Дзе — згрызоты з-за стравы
Ці з-за кругленькай сумы,
Дзе — турботы за справы
І высокія думы.

Разумеем,
як брата,
Лес асенні і поле.
Непапраўныя страты
Адгукаюцца болям:
Глуха падаюць сосны
Ля ракі перасохлай,
Не вяртаецца ў вёсны
Бусел з сіні высокай...

Мы не просім палёгкі
І віну і няшчасці
Не спяшаемся лоўка
На другіх перакласці.

Як сур'ёзныя людзі,
Помнім мудрасць старую:
Той сумленна рассудзіць,
Хто сабе не даруе...

* * *

Уцякаюць хлопцы ў гарады,
Ад зямлі бацькоўскай уцякаюць.
Іх плугі і косы не цікавяць,
Надакучыў жніўня пыл руды.

Што паробіш? Можа, век такі?
Можа, ўмеюць хлопцы час падслухаць?..
Вёска, нібы дзеўка-векавуха,
Пазірае ўслед ім з-пад рукі.
Не гукне, не ўсхліпне наўздагон.

Хай ідуць, няхай у шахты лезуць,
Здабываюць вугаль і жалеза,
Прыручаюць вецер і агонь.

На палях не ўзыдзэ кураслеп...
Ды пад старасць хлопцам здасца дзівам,
Як гэта зямля
 без іх
 радзіла
Аржаны незамянімы хлеб.

* * *

Заморскія далікатэсы
Не падьходзяць для мяне...
Я выпечан з такога цеста,
Што толькі ў нашай старане.

Яго ўсчынялі ў пушчы сіняй
Пад булькат жвірыстых крыніц.
Яго бязлітасна мясілі
Цяжкія рукі чужаніц.

І разрывалі, распіналі.
І насміхаліся над ім.
І не віно і цукар клалі,
А слёзы з попелам сівым.

Але яно —
 усім на дзіва —
Перацярпела здзек і жах
І паднімалася, «хадзіла»,
Расло,
 нібыта на дражджах.

І розных вылюдкаў нямала,
Што лезлі к нам ва ўсе вякі,
Аб гэта цеста паламала
Свае хіжацкія клыкі...

ПЕСНЯ ПРА МІНСК

Над зялёнай тваёй галавой
Нетаропка пльвучць аблокі.
Ля паўдзённага сонца б'юць
Жаўрукі трапяткім крылом.
Я шчаслівую песню нясу
Па праспектах тваіх шырокіх,
Мой любімы, мой родны Мінск,
Мой прасторны і светлы дом.

Мой родны Мінск,
Чароўны Мінск,
Мая сталіца,
Табой заўсёды
Мне ганарыцца.
Мой родны Мінск —
Натхнёнасці крыніца.
Жыві, і слаўся,
І красуйся,
Горад мой!

Поўняць ціхія паркі твае
Закаханых нясмелыя крокі.
Задуменныя плошчы ад сну
Будзіць мірны ласкавы гром.
Не змаўкае дзіцячы смех
На праспектах тваіх шырокіх,
Мой любімы, мой родны Мінск,
Мой прасторны і светлы дом.

Мой родны Мінск,
Чароўны Мінск,
Мая сталіца,
Табой заўсёды
Мне ганарыцца.
Мой родны Мінск —
Натхнёнасці крыніца.
Жыві, і слаўся,
І красуйся,

Горад мой!
Хай вечна свеціць
Сонца над табой!

КРАСАВІК

Хоць жаваранак над кустамі,
Нібыта ў маі, засквірчэў, —
Зямля сырая і пустая,
Як неабжытая яшчэ.
Ёй неабходна дачакацца
Папраўдзе веснавой пары,
Калі ўжо ўслед за раўчукамі
Пал і пабудзяць трактары,
Калі ў халодныя барозны
Сваё цяпло сыпнуць такі
І на падсочаных бярозах
Праб'юцца першыя лісткі,
Калі трава зараскашуе,
Заціхне мутных рэчак вір
І скіне потную кашулю
На перакуры брыгадзір...

У ДАРОЗЕ

Я зноў зялёнай магіі дарог
Душою падарожніка прадаўся.
І вось, нібы сярэбраны гарох,
Дождж барабаніць па вагонным даху.
Цяжкія колы над зямлёй грымяць
З далёкімі грамамі ўперамешку.
А луг заве саскочыць
і прымяць
Званочкі танканогія на ўзмежку.
Праносяцца слупы і правады.
Наўзбоч —
калюг блішчастыя асколкі.
У небе з чыстых кропелек вады

Гром выкаваў сабе дугу вясёлкі.
П'яніць гаёў абмытых гамана.
І мне, зачараванаму, не сорам,
Што, як хлапчук, прынікнуў да акна
І захлынуўся ветрам і прасторам.

ПАЭМА РАССТАННЯ

Памяці Юрыя Гагарына

I

Растваў сакавік,
як апошняя снежка.
На асфальт выскоквалі яшчаркі раўчукоў.
I,
нібыта люцікі на заўтрашніх узмежках,
Зацвіталі вяснушкі на насах хлапчукоў.

Маладая вясна пазвоньвала ўладна
Ключамі сасулেক у зацішку стрэх.
Шустрымі апалонікамі кроплі падалі
У пацямнелы наздраваты снег.

Знямоглымі інфарктнікамі няўклюдна асунуліся
Забытыя снегавікі ў дварах.
Дамы скідалі з уздыхам сумным
Парудзелую аўчыну белых папах.

Сонца ламілася ў вокны гарэзна,
На пятакі «зайчыкаў» разменьвала золата свайго рубля.
І шпачыная нота раптам прарэзалася
У маладога нахохленага вераб'я.

Чакала высокае неба бясхмарнае
Гулкага жаўруковага гімна...
А радыё
хрыпла
аб'явіла:
«Юрый...
Гагарын...

Загінуў...»

І здаецца —

горла раўчукоў прыдушылі сумёты,
Яшчэ цясней прымёрзлі да стрэх ледзяшы.
Замятала чорная мяцеліца самоты
Вясновую радасць душы.

Надзея ўспыхнула —

Радыё магло памыліцца
(Хіба яно толькі праўду гаворыць запар столькі гадзін?),
І цэлы свет гатовы быў памаліцца,
Хаця на свеце багоў — многа,
А ён быў адзін.

Роспачна ў сэрца ламілася думка трывожная,
Як вавёрка ў коле,
Шукала выйсця то там,
то тут.

А можа?

А можа?

Бывае ж чуд...

Але радыё

паўтарала

словы

панура.

І былі бяссільныя ўсе багі.

Юра-а-а!

Юра!

Не збераглі...

II

Ён любіў сонца.

Ён сам быў падобны да сонца,

Якім яго дзеці малююць, —

З шырокай усмешкай

І вачамі, поўнымі святла.

Ён яго бачыў

і далёка-далёка —
За вёскай,
Над соснамі,
І блізка-блізка —
Ля самага крыла.

Ён бачыў яго і маленькім, лагодным —
Вяснушкаю на Валіным твары,
І вялікім і грозным —
За ілюмінатарам касмічнага карабля.
Яно

то кацілася
Святочным доччыным шарам па тратуары,
То вячэрнім матчыным акном
Міргала здаля.

Яно
то распускалася цюльпанамі Байканура,
То загаралася крамлёўскімі рубінамі ўначы,
То раптам над хваляй марской падскоквала:
— Юра! —
І рассыпалася на тысячу сонцаў,
Пругкіх,
як баскетбольныя мячы.

Яно з ім было і тады,
Калі ён адлятаў у бяссмерце,
Разламаўшы зямнога прыцягнення абручы,
І тады,
Як вярнуўся,
Сухімі вуснамі хапаючы волжскі вецер,
І расінка зоркаю ўспыхнула на плячы.

І тады —
Было неба
і шчодрое сонца,
Якое павольна над лёгкімі аблачынамі ўсплыло,
Нібы апельсін пераспелы —
І ягоным сокам
Заліло самалёта халоднае крыло.

А потым
пачала зямля набліжацца,
Закруціўся шалёны калейдаскоп:
Белавежская пушча.
Вулачкі Гжацка.
Волга.
Зорны гарадок.
Перакоп.
Вагоны.
Пероны.
Трыбуны.
Турбіны.
Каралёў.
Камароў.
Узлётнай пляцоўкі бетон.
Сігналілі «МАЗы».
Алені трубілі.
Гул...
Звон...
Звон...

Сонца
пахіснулася
І змяншацца стала.
Вось яно ўжо,
як мячык,
Якім у дзяцінстве гулялі ў лапту —
Чорны,
з гумы, здэртаі з фашыскага танка.
Удар!
Мячык паляцеў.
І патух.

Неадкрытая зорка
на халоднае дрэва
Упала самалеаю страказой.
Па сінім воку неба
Самалёт скаціўся слязой...

III

Чорныя стужкі звісалі хмура.

На ветры пальцы ззалелі.
Плыла абвітая вянкамі урна
Каля Маўзалея.

Маўчала Чырвоная плошча ў знямозе.
Як затрыманае рыданне —
ціша ў Крамлі.

Плыла
над зямлёй
па апошняй дарозе
Жменька сплаўленай з небам зямлі.

Жахліва цяжкая ноша гэта,
Над плячамі ўзнятая ў сіняву...
Стаіла дыханне планета.
Чалавецтва схіліла галаву.

Устаньце,
Усе імператары і прэм'еры!
Выньце рукі з кішэняў,
Усе прэзідэнты і каралі!
Здыміце
кароны,
шляпы,
самбрэра
Перад прахам вялікага сына Зямлі.

Вы,
самі сабе начапляўшыя ордэнаў на лацканы,
Аблізаныя падхалімамі з галавы да пят,
Да апусцелага «трона» смаленскага хлопца сялянскага
Нават і ў сне не зможаце дапяць.

Вас,
ад прамоў і паседжанняў асавельх,
Можна тасаваць,
Перамяшчаць,
Прывозіць з-за граніц.
А простага маёра савецкага
Нельга
ні скінуць,

ні замяніць.

І калі Час зоймецца гісторыяй сённяшняй
І вызначыць цану
вашых спраў
І напісаных бойкімі памочнікамі слоў,
Юра
Праз пыл,
што ад вас застанецца,
Будзе ўсміхацца сонечна.
Так што,
Панове,
шапкі далоў!..

Развітальныя словы закамянелі на губах.
А стрэлкі Спаскай вежы пасоўваліся няўмольна і ўпарта.
І вось —
Адгрымелі залпы.
Замоўклі Моцарт і Бах.
Яліны сталі ў ганаровую жалобную варту.

IV

Расцялася па вуліцах прыглушаная гамана.
На Чырвонай плошчы —
Бязлюдна і ціха.
Асталіся з Юрам
Крамлёўская сцяна
і яна —
Валя,
Валянціна.

О, як ёй зайздросцілі жанчыны ўсіх мацерыкоў —
Шчасцю яе
І зямной жаночай уладзе,
Калі можна яму валасы ўскудлаціць рукойі
І халоднымі пальцамі
Шчаку непаголеную паглядзіць.

О, як цяпер яна зайздросціць усім жанчынам зямлі,
Што чакаюць дадому мужоў,

Бягуць да сваіх нарачоньх!
Юравы плечы сягоння
Не рукі яе абвілі —
Рамка чорная.

Акуляры шэрым туманам завалакло.
Знаёмы шрам над ягоным брывом
Шукаюць яе сляпыя пальцы —
І

на шкло,
На халоднае шкло
Натыкаюцца.

Ён і на гэтым партрэце не здолеў усмешку схаваць.
Так і не навучыўся выглядаць паважна і хмура.
Хлапчук.
Лейтэнант.
Адчаяная галава.
Юра!..

Ганаровая варта ідзе да Маўзалея,
Крокамі ламае немату.
Куранты прывычна звоняць...
Больш, чым Млечны Шлях,
Ён хацеў пабачыць дачок вясельную фату.
І хацеў пацалаваць
Першую серабрынку ў яе на скронях.

Там,
дзе ўпаў самалёт,
Прарасце трава.
Другога маёра
Закальша волжская хваля...
Не плач,
Валянціна!
Трывай!
Трымайся,
Валя!

Стогн свой распачны прыдушы,
Над вянкамі ўзніміся.

Не скора
Зарубцуецца ў чалавецтва ў душы
Тваё ціхае жаночае гора...

V

Адкаласяцца гады.
Дні праляцяць заклапочаным роем.
Неба прашыюць новымі трасамі караблі.
А ў нас
Будзе біцца сумленне,
Як жылка на скроні:
«Не збераглі».

Адкінуць здагадкі і адгаворкі,
Не звернуць увагі на помнікі і вянкi,
Калі не віной,
Дык папрокам горкім
Гэтую смерць нам прыпомняць вякі.

Можа, за клопатнасцю і тлумнасцю,
Што перапоўнілі жыцця берагі,
А можа, за чэрствасцю і бяздумнасцю —
Не збераглі.

Мы грэліся мілаю усмешкай ягонаю,
Букетамі сцежкі яму мялі,
Сыпалі зоркі на грудзі і на пагоны
І —
Не збераглі...

Так,
Гора сціхае,
І боль атухае,
І распач перастае шчымець.
Мінае,
канае
Часіна ліхая.
І радасць усмешку раскатурхае,
І новымі маршамі выбухне медзь.
І сонца затопіць лугі заліўныя,
І мільёны зялёных ракет ірвануцца з раллі.

А сэрца
раптам
занье,
занье:
«Не збераглі.
Не збераглі».

VI

А ці захацеў бы ён,
Ці дазволіў
Сябе ад будзённых клопот берагчы,
Узбіць на жаданні свае і волю
Абмежаванняў крутых абручы?

Хіба ён бы змог стаць
жывым экспанатам,
Музейным дзівам, цацкай для новых эпох,
Калі быў
чалавекам,
касманаўтам
І быць інакшым
Не мог?

Яго абблытвалі серпанцінам парадаў,
Аглушалі тостамі,
Абклеивалі ўсмешкамі каралёў.
А ён
стамлёна закрываў вочы —
І бачыў
Ладагу
І цесныя кабіны касмічных караблёў.

І яму хацелася
саскочыць з партрэтаў,
Уцячы ад эскортаў —
Імчаць басанож па лугах,
Галёкаць па лесе —
Каб каціўся трэтар —
І заснуць сярод поля,
У стогадовага дуба ў нагах.

Ён хацеў
карабкацца па скалах стромых,
Па гулкім стэпе ганяць шалёны табун,
А не толькі раскланьвацца ветліва на прыёмах
Ды махаць рукою з трыбун.

Ён дазволіць не мог,
Каб славай
закрылі

Ад яго
Неразведаны небасхіл.
Калі ў чалавека вырастаюць крылы,
Ён павінен лятаць,
Не складаючы крыл.

І, пэўна, гэтакі лес у сапраўднага сокала —
Не паспеўшы стаміцца і пастарэць,
Узяцець над зямлёю высока-высока,
У разбуджаным небе сустрэць сваю смерць.

І нікольні не крыўдзячы жальбы нашай,
Затрымаўшы ў грудзях развітальны крык,
Можа, ён і не марыў аб смерці інакшай,
Чым такая —
У небе,
Не складаючы крыл.

VII

Прарэжа памяць чырванapéрай стронгай
Гадоў успенення перакаты.
І ляжа на вагі гісторыі строгай
Наш горды і кляты век дваццаты.

І будзе ён, пад рэнтгенам нібы,
Пад чыстым паглядом нашых патомкаў —
І лускою асыплюцца патухлыя німбы,
І незаўважанья зоркі замігцяць пападе́мку.

І Рэвалюцыя ў ім будзе біцца, як сэрца.
Будзем кропелькамі крыві ў ім пульсаваць мы самі.

І навекі думка ленінская застанецца.
І ўсмешка гагарынская — таксама.

* * *

Мы хочам зразумець галактык мову.
А хто мне скажа,
думае аб чым
Сцяжынка ў полі,
спелы бор сасновы,
Рачулка,
што прыцмоквае ўначы?

Хто разгадае слёзы шэрай кані?
Хто расшыфруе для маёй душы
Алея закаханага рыканне
І салаўіны цёхкат у цішы?

Свае званы пагойдваюць азёры.
Звініць гаёў кастрычніцкая медзь...
Мы слухаем маўклівае міжзор'е,
А блізкіх нам не можам зразумець.

* * *

Я над аджылым не дрыжу —
Чаго за мёртвае чапляцца?
А даўніною даражу,
Не сыплю,
як пясок,
скрозь пальцы.

Не шкода песень і хвалы,
Хаця зямля на іх скупая,
Для Полацка,
што купалы
У сонцы ранішнім купае.

І над будзённасцю муры,
Што мы наставілі паспешна,
Маўчаць нясвіжскія муры
І ў неба мкне Белая Вежа...

Стаю каля сівой красы,
Хаджу па гулкіх сугарэннях —
І чую продкаў галасы,
І бачу нашых дзён карэнні.

І ў тым,
Што немач не скарыла
Наш край,
Няма ніякіх дзіў,
Бо тут калісьці жыў Скарына
І Каліноўскі ў бой хадзіў...

* * *

Лісцё абсыпалі бярозы.
Буслоў не бачна за ракой...
Нібы на споведзі,
цвярозы
Сыходзіць на душу спакой.
Пражыттыя табою годы
Ляцяць, як жалуды ў траву.
Негаваркі сялянскі одум
Схіляе нізка галаву.
Успамінаюцца шляхі ўсе,
І прызнаешся у цішы,
Што па-блазенску мітусіўся
І часта,
як хлапчук, спяшыў,
І нёс вядро сваё няпоўным,
І спатыкаўся шмат разоў,
І хваляваўся не галоўным,
А выпадковай драбязой...
Ах, колькі жалудоў мадзее
На намі ўтоптанай зямлі...

Але не выкідай надзею —
Каб тыя,
што яшчэ рудзеюць,
Праз лісце прэлае ўзьшылі...—

Некалькі жартаўлівых дыялогаў

З СОНЦАМ

Вечар па небе едзе
На аднаколавым веласіпедзе.
Тармозіць —
і затухае
Блісканне чырвоных спіц.
Сонца за цёмныя сосны
Скацілася недзе.
Спіць.

Як там яму — у Амерыцы?
Не горача?
Не мулка?
Усё-такі Амерыка —
Не наша старана.
Там і каровы, напэўна,
Па-іншаму мукаюць,
І капіталісты стаяць ля стэрна...

І пайшоў я да сонца ў Амерыку.
Пералез праз хрыбет Урала.
Праз Енісей пераскочыў.
Прадзёрся праз зялёнае шчацінне тайгі.
І прыйшоў.
А сонца не стала.
І злосць мяне разабрала:
Што гэта за беспрынцыпнасць —
Свяціць і тым, і другім?

Такая непераборлівасць
Са здрадаю нават мяжуе.
Вось вам і ўсёдаравальнасць,
І прымірэнчасць сама:
Уранні — грэе рабочага,
Увечары — грэе буржуя.
А кажуць яшчэ,

Што на сонцы плямаў няма.

Сонца глядзіць спакойна.
Не спрачаецца і не сварыцца.
І кажа:
— Не кіпяціся.
Хто можа мяне самалётам дагнаць?
Хто мікраклімаат мае?
Хто грэецца кварцам?
Знаць.

А хто ў жоўтай Афрыцы
І ў блакітнай Грэцыі
Майму кожнаму промню,
Як выратаванню, рад,
Каб пасля галоднага вечара,
Пасля начы беспрытульнай сагрэцца?
Пралетарыят.

Ніхто без мяне —
Ні Бог, ні міласэрная пані —
Не запаліць жабраку
Надзеі тонкую стэарынаваю свячу.
Вось і кручуся,
Чырвонае ад недасыпання.
Уранні — тут,
Увечары — там
Свячу.

Ты, чалавек,
Сам наводзь на зямлі справядлівасць.
Майго ж старога парадку —
Не руш...

...І я пакланіўся нізка.
І пачырванеў сарамліва.
І зняў капялюш.

З МУРАШОМ

З вялізнай жоўтай саломінай —
Падгіналіся ногі аж —
Поўз па галінцы зломленай
Лупаты, лабаты мураш.

Спыніўся, каб дых перавесці.
І я падышоў да яго.
— Слухай, — кажу, — урэшце
Рвешся ты так чаго?

Ты ж ад работы чорны.
Аддыхайся, не спяшы.
Праўду пішуць вучоныя —
Дзіўныя вы, мурашы...

Ён сеў ля саломіны чынна —
Пот блішчыць на ілбе:
— Вам памагаюць машыны.
А мы ж усё — на сабе.

У вас і лазер, і атам,
І краны, і трактары.
А ў нас —
Шэсць лап слабаватых
Ды цёплае сонца ўтары.

У нас трэба ўсё самому.
На ўласным сваім плячы
Колькі цяжкіх саломін
Трэба прывалакчы!

Выспацца нават некалі:
Лёг, а ўжо трэба ўставаць...
Паслухай,
Будзь чалавекам —
Не перашкаджай працаваць!..

З ТРУТНЕМ

На пасецы ўсё ад звону гуло.
Стаяў гармідар вясёлы.
То мчаліся ў ранішні луг за сяло,
То назад вярталіся пчолы.

Стамлёна спускаліся да латака,
З ног абтрасалі ўзяткі.
Як хмарка, крылатая талака
Мільгала ля кожнай хаткі.

Пачаўся летні духмяны дзень,
Сонечны,
доўгі,
трудны.
А за калодай, дзе шэры цень,
Ляжалі сонныя трутні.

Адзін пазяхнуў,
пачасаў спіну,
Выпрастаўся з асалодай
І мне па-змоўніцку падміргнуў:
— Глынуць бы вады халоднай!

— А як жа пчолы?
За рэйсам рэйс
Шнуруюць на луг далёкі...
— Дурныя!
Маглі б пачакаць, падурэць,
Налёталіся б пасля спёкі.

Што, іх гоніць нехта ў каршэнь?
Ты расшчапі калоду —
Хопіць усім нам на цэлы дзень.
Там жа, як лёду, мёду.

Не могуць гадзіны адной пасядзець,
Лепяць і лепяць соты.

А што, як раптам прыйдзе мядзведзь
Бывай цэлы месяц работы!

Восенню выграбе мёд чалавек —
Паўгода штодзённай працы,
Цукру падсуне ім —
Жруць
і павек
Не могуць ні ў чым разабрацца.

Да самага вечара будуць звінець,
Не вылузнуць ледзьве са скуры...
А я не працую.
Затое мяне
Ніколі ніхто не абдурьць...

Я ўжо нахіліўся яго раздушыць.
Ды раптам рука задрыжала:
У трутня ж нападатове заўжды
Доўгае вострае джала.

Ягоны балючы, пякучы агонь
На дзень мне жыццё атруціць...

...І зарагатаў ён мне наўздагон —
Вялізны калматы труцень:
«А ў мяне ж джала няма!»

* * *

Яшчэ канькоў не навастрылі дзеці,
А восені ўжо як і не было.
Нячутна і нябачна падкрадзецца
Зіма амаль пад самае сяло.

Маўкліва прыме кволья аковы
Пахмурая стамлёная рака.
І вось ужо на выгане вясковым —
Па першым снезе —

петлі шарака.

І зноў падкова звонкая раскроіць
У каляіне хрупаткі лядок.
І ўсё чутней абсівераным скроням
Гадоў пражытых зімні халадок.

ВЯРТАННЕ ПЕСНІ

Ансамблю «Песняры»

Аж хістае сцены палацаў
Гучных воплескаў вадаспад,
Калі хлопцы
 «Скрыпяць мае лапці..
Запяюць на сучасны лад.

Сэрцу радасна і балесна
Ад таго,
 як прыходзіш зноў
Ты, мая беларуская песня,
Да сваіх і чужых сыноў.
Дзе тыя выжарыны,
Дзе тыя прашчурны,
Што цябе,
 як жаваранка,
Бераглі і лашчылі,
У туманы хуталі,
Грэлі пад пахаю,
Ціхую-ціхуткую,
Верасам прапахлую?..
Як крынічка,
 праз камні і наледзі
Ты прабілася з роднай зямлі,
І ніякія беды і нелюдзі
Замуціць цябе не змаглі.
Ты ж мая адзіная,
Ты ж мая ніўная,
Ты ж мая радзінная,

Ты ж мая жніўная,
Ты ж мая вясельная,
Ты ж мая вясенняя,
Ты ж мая нязваная,
Ты ж мая нязнаная,
Да грудзей прытуленая —
Матуліна...
Спявайце ж, хлопцы, спявайце!..

КАМПРАМІСЫ

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Улева крок ці ўправа крок.
І ўжо жандар праходзіць міма,
І ўжо не ўзведзены курок.
І ўжо не выдумкаю злою
І не абразлівым радком,
А літасцівай пахвалою
Цябе аблашчваюць крадком.
Табе руку падаць гатовы,
Хоць і з аглядкаю,
а ўсё ж...
А за спіной — нападатове
Крывы, з зазубінамі, нож.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Малочных рэчак берагі.
Давай другім і сам карміся.
Кінь сухары — еш пірагі!
Табе вадзі замест супам,
Худы сяннік — пухавіком.
Ты толькі волю дай уступкам,
Сярод ваўкоў завый ваўком.
Ты толькі збоч,
ты толькі збойся,
Зняверся ў нечым хоць на міг —
І лоўка прашмыгне забойца
Тваіх сяброў, ідэй тваіх.
Ах, кампрамісы, кампрамісы —

Стратэгія тонкая гульня.
А ўжо душу халоднай пысай
Вынюхвае шпікоў гайня.
І ўжо ўсучыць лаўчыцца вораг
Свае паскудныя дары.
І ўжо сырэе гнеўны порах.
І ўжо тупеюць тапары.
А потым будзе кроў дыміцца,
Удараць боты па касцях...
Ах, кампрамісы, кампрамісы!..
І рукі выпускаюць сцяг...

ПЕРАД НАВАЛЬНІЦАЙ

Не можа быць,
каб доўга так было
Вісела духата над спельм полем
І навальніцы сіняе крыло
Не заняло засмяглае раздолле.

Стаміўся свет ад млоснай цішыні.
Пад пылам задыхаюцца прысады.
Хоць бы Ілля на вогненным кані
Рассек глухую шэрасць далягляду

Чакаюць верасы і каласы,
Каб зноў азону і дажджу напіцца.
Аглухлі сенажаці і лясы...
О, як марудна спее навальніца!..

МЯШОК З МЕДАЛЯМІ (Казка-быль)

Ішоў чалавек,
У руках — мяшок.
А ў ім —
Бляшкі-рэгаліі.
Сэрца дрыжыць —

За штуршком штуршок, —
Каб толькі не адабралі!

Гэта ж дажыўся
У рэшце рэшт.
Свая рука —
Уладыка.
Калі ніхто
Мех не адбярэ,
Чапляй адзнакі
Без ліку.

Глядзеў ён з нянавісцю
Па баках —
Горла гатоў перагрызці
Нават у лепшага дружбака,
З кім соллю дзяліўся
Калісьці.

Зайшоў чалавек
У дрымучы лес,
Сеў пад сасной зялёнай
І асцярожна
Рукой залез
У мех,
Поўны меднага звону.
І выцягнуў ордэн.
За ім — другі.
А потым — медаль блішчасты.
І паплылі ў вачах кругі.
І лес пахіснуўся ад шчасця.

Ён вешаў на правы,
На левы бок,
Прышпіліць на спіну стараўся.
І ўсё вакол,
Як затраўлены воўк,
Спалохана азіраўся.

І вось ужо,
З галавы да ног

Абвешаны ўсімі рэгаліямі,
Ён на нагах устаяць не змог —
І грымнуўся
На прагаліне.

Ваўкі завыві непадалёк.
На асінах залопала лісце...
Але адшпіліць
Хоць адзін медалёк
Рукі не падняліся.

А ў змроку
Стары пугач галасіў,
Яркаў вяпрук галодны.
І не было ў чалавека сіл
Цягнуць на сабе ўзнагароды.
Паклікаць людзей,
Ад бяды ўцячы
Не далі чалавеку
Рэгаліі.
І моўчкі ваўкі маладзья ўначы
Ягоны шкілет абглыдалі...

...Таго чалавека
Зусім не шкада.
Ды недзе ж
Ляжыць на выгодзе
Яшчэ не пусты
Той мяшок —
І бяда,
Калі яго нехта знойдзе...

САБАКАРЫ

Братамі мне —
усе жывыя.
Люблю ласёў,
люблю баброў.
Але здаецца,

што завьію
Ад гарадскіх сабакароў,
Калі дзябёльыя кабеты
І дзецюкоў джынсовых раць
Вязуць,
вядуць,
нясуць, як дзетак,
Сабак і сучак «прагуляць».

Ім трэба свежае паветра,
Вячэрні сцішаны прастор.
Ступаюць колі,
нібы мэтры,
Ідзе насуплены баксёр.

Імчаць настырныя аўчаркі.
Сапе раскормлены бульдог.
Як вераб'і ў зімовым парку,
Балонкі ціснуцца да ног...

А побач
юныя бароды
Размовы тонкія вядуць
Не пра прыроду —
пра пароду,
Пра чуйны нюх
і лёгкі дух.

Любуюцца з замілаваннем
І з веданнем —
што ні кажы, —
Як іхні псюк ля дрэва стане
Ці хвост памацае чужы...

Тады ваўком завьіць гатовы
Я між разбэшчаных звяроў...
Не пра сабак я —
што вы,
што вы!
Мой гнеў —
супроць гаспадароў.

Я б зразумеў іх,
каб не ведаў,
Што з радаслоўнаю шчанюк
Для іх мілей,
чым сын суседаў
Ці нават родны свой унук.

Я б паважаў іх,
каб не бачыў,
Што ім дайсці няма калі
Ад клопатаў пра лес сабачы
Да клопатаў пра лес зямлі...

Спяшаюць галубы схавацца.
Малеча тоіцца ў двары,
Калі клыкастых гадаванцаў
Выводзяць зноў сабакары.

У пальцах —
павадкі вужамі.
На пальцах —
ваўкадаваў шчэць.
І самі ўжо не заўважаюць,
Як пачынаюць сабачэць...

* * *

Божа мой, я адстаю ад часу,
Ад навейшай моды адстаю —
Небам
рэактыўны праімчаўся,
Я ж
бяссільна
на зямлі стаю.
З майскаю дажджынкаю халоднай
І слязінай цёплай на шчацэ,
Са сваім каханнем старамодным,
З недапітай чаркаю ў руцэ.

Не паспею дачакацца, мусіць,
Калі раптам,
 як нябесны дар,
Мне звышгукавы сталёвы бусел
Скіне шчасце новае з-за хмар...
Нада мною,
 як на сіняй ніве,
Растаюць дзве белых баразны.
Я стаю —
 шчаслівы
 і наіўны,
Грэшны,
 ачмурэлы ад вясны.

* * *

Ідуць дажджы.
 Асенняя пара.
Заплаканыя вокны спахмурнелі.
Аўторка не адрозніш ад нядзелі,
Ад быльнягу — шпачынага пяра.
За тыдзень свет, здаецца, пастарэў
За вёскай — непразнае балота.
Апошняя цяжкая пазалота
Злятае з абсвістаных ветрам дрэў..
А потым
 сонца высветліць блакіт,
І дрэвы ўміг ізноў памаладзелі,
І над ракою ў золаце нядзелі —
Наструненыя постаці ракіт...
Заблытаны лісткі календара.
У чыстым небе,
 маладым і сінім,
Перапляліся промні з павуціннем..
Ах, восень,
 пераходная пара...

Югаслајскі мерыдыян

ЮГАСЛАВІЯ, ЮГАСЛАВІЯ...

Югаславія, Югаславія —
Горны край
і прыморны край!
Колькі бардаў цябе праславіла! —
За паўторы не дакарай.

Добра знаю:
не адзін я такі
З дальніх даляў сюды спяшу,
Каб крышталём тваёй Адрыятыкі
Да краёў наталіць душу.

Ты мне шчодро,
спаўна адмерала
І крутых віражоў дарог,
І вятроў салёнага берага,
І начной цішыні бароў.

З кожнай хаты спяшала вынесці,
Па-сяброўску дарыла ты
Маладое віно гасціннасці
І пшанічны хлеб дабраты.

Мне з даверам раскручвалі горцы
Партызанскіх сцяжын бінты...
Хай паўторыцца,
хай паўторыцца
Рызыкаўны той серпанцін!

Зноў хай сэрца салодка войкне
І зірнуць услед з-пад рукі
Чарнавейкія,
чарнавокія,
Чарнавусяя дружбакі!..

Лёс твой светлы хай не запляміцца!
О як добра,
як рады я,
Што пульсуе на глобусе памяці
Югаслаўскі мерыдьян...

ПАРТЫЗАНСКІЯ МОГІЛКІ Ў МАСТАРЫ

Р. Вешавічу

Як строгі маўзалеі —
курган круты.
І над магіламі
маўчаць радамі белымі
Не помнікі,
не пліты,
а лісты,
Дубовыя лісты акамянелыя.

Імён няма.
І прозвішчаў няма.
І дат няма...
Ляжаць лісты апалыя.
Даўным-даўно іх замяла зіма —
І не адна сняжынка не растала.

З галін радзімы стрэсены яны:
Хто — куляю,
хто — мінаю,
хто — голадам.
І ў вечаровым прыцемку відны,
Як аблачынкі белыя,
над горадам.

Не адагрэць іх Вечнаму агню:
У нішы не агонь —
вада крынічная.
Сарвецца часам кропля ў цішыню —
Нібы з лістоў парою навальнічнаю.

Іх пазмятала чорная бяда
Грымотнай завірухаю свінцоваю...
Сцякае ўніз,
да каранёў,
вада —
І дрэва зноў шуміць лістамі новымі.

СПОВЕДЗЬ СТАРОГА ПАРТЫЗАНА Ў ПАРТОВЫМ КАФЭ РЫЕКІ

— Хадзі сюды.
Ты, бачу, не замежны
І не радня раскормленым тузам...
Ты — беларус?
Мяне ты зразумееш:
Калі не сам,
дык бацька партызан.
Паслухай, хлопча.
Бачыш, без рукі я
І твар мой непрыгожы — абсмылеў...
Налі, налі сабе яшчэ ракіі.
А я ад успамінаў захмялеў.
Я не хвалюся.
Я трымаўся стойка.
Я загадаў замоўкнуць языку.
З заціснутаю у кулаку лістоўкай
Яны тады адсеклі мне руку.
Я ўсё стрываў у фашыстоўскім пекле
Ледзь не аслеп ад свастык іх пяціц.
Калі яны ад партызан пабеглі,
Жывымі нас задумалі спаліць...
Я разумею:
свет цяпер інакшы,
Ці варта зноў былое варушыць?..
А што, калі і сёння каты нашы
Жывуць і нажываюць барышы
І едуць на ўзбярэжжа паку над да,
Вязуць сынкоў і свой нахабны смех?..
О Божа мой,

Мне сняцца акупацыя,
Блакада
і сабак ахрыплы брэх.
Ты чуеш,
як крычаць на пірсе чайкі?
А мне здаецца ў цемрадзі начной,
Што гэта ў гушчары лясным аўчаркі
Задыхана скуголяць за спіной...
Я ўсё яшчэ ў тым часе непатушаным,
Дзе кроў за кроў была,
а смерць — за смерць.
Чаго маўчыш задумліва,
братушка?
Няўжо і ты не можаш зразумець?..

РАЗМОВА З ДУБРОЎЊЦКІМ ВЕТРАМ

Хто як можа —
Хутчэй да мора
Ад духмені,
як ад смалы.
А я лезу вышэй у горы,
Каб на мора зірнуць са скалы.

Праз густыя зялёныя кроны
Прабіваецца промень касы.
Трэпле,
трэпле вецер салёны
Маладыя мае валасы.

Можа, хоча ў нечым прызнацца,
На бягу захліпаецца аж?..
Каля мора
дванаццаць нацый
Абжываюць вясновы пляж.

Хто — як жэрдка.
Хто — як калода...
Што ён, вецер, ім кум які?

Набярэшыя хіба прахалоды
На распаранья кумпякі?

Не прывык ён ступаць,
як лёкай, —
З вейкаў ранішні сон не згані.
Захацелася пагалёкаць —
І ён свішча на вышыні.

Я лаўлю яго прагным ротам,
Даспадобы ён мне такі —
Не лагодны
і не курортны,
А калючы і трапяткі.

Хто яго, басяка, аштрафуе,
Што ад сонца так асмялеў
Ён, настояны
не на парфуме,
А на моры і на смале?

Хвалі ўнізе калышучь дымку,
Белы ветразь ляніва абвіс...
Мы стаім на скале ў абдымку
І не хочам спускацца ўніз.

Хай курортнікі ловяць казку,
Расціраюць прамень на плячы.
Па-славянску,
па-партызанску
Мы з табой памаўчым.

ЧАРНАГОРЫЯ

П. Джуранавічу

Ты на картах людской супольнасці
Непрыкметнаю кропкай пазначана,
Скамянелая кропля вольнасці,
З чорных скал прарослая мачына.

вечаровыя паляны —
Прытулак ягад і грыбоў,
Я буду самым паслухмяным
Добраахвотнікам-рабом.

Я згодны выплаціць даніну —
І на свой лес не наракаць —
Вам,
паламанья яліны,
Табе,
засохлая рака,
Каб потым быў,
як свой,
прыняты
У дол маўклівы і руды,
Дзе спяць асеннія зярняты
І даспяваюць жалуды...

ЛЯСНЫЯ САЛДАТЫ (Песня)

Прапахлі мы дымам ад спаленай хаты,
І попел сыноўнія сэрцы пячэ.
Народныя мсціўцы, лясныя салдаты,
І ў сне не здымалі вінтоўкі з плячэй.
Нам сталі сябрамі слата і залева,
У снег і мароз саграюць буданы
Зялёнае польмя лесу,
Барвовае польмя гневу —
Балючая памяць вайны.

Мы помстай сваёй начынялі гранаты
І слёзы, як кулі, наклалі ў набой.
Народныя мсціўцы, лясныя салдаты,
За волю і шчасце мы выйшлі на бой.
Па ворагу ўдарым з-за кожнага дрэва,
Насцігне чужынца ля кожнай сасны
Зялёнае польмя лесу,
Барвовае польмя гневу,

Суровая кара вайны.

На брацкіх магілах рамонкі і мята,
Жыты каласяцца на мірнай зямлі.
Народныя мсціўцы, лясныя салдаты,
Радзіме мы ўсё, што маглі, аддалі.
Бярозы і сосны гамоняць ласкава.
У сэрцы навек зберагаюць сыны
Зялёнае польмя шчасця,
Барвовае польмя славы,
Свяшчэнную памяць вайны.

* * *

Халодны сквер дашчэнту абляцеў,
Хоць бы лісток на вымаклай бярозе.
Паэзія ўступіла месца прозе.
Барвовы шум сваё адлапацеў.

Прымай дажджы,
як невясёлы лес.
Таго не ўнікнуць, што наканавана.
Абложных хмар даўгія караваны
За далягляд завезлі сінь нябёс.

Вось так ужо прыдуманая жыццё:
Дзе ніва спела,
Колецца іржышча,
Дзе сад шумеў,
Прамозглы вецер свішча,
Не за гарамі — завірух выццё.

Але затое бачацца яснай
І зеляніна завязі вясенняй,
І чэрвеньскага поплаву адценні,
І на яліне — першы чысты снег...

ЭЛЕГІІ СТАРОГА САДУ

Я зноў прыйшоў у наш зарослы сад,
Дзе пахне зазімкамі і лісцем прэлым.
Ён не такі, як дваццаць год назад.
Ён,
як і я
здаецца пастарэлым.

Мне вусцішна між яблыняў ступаць,
Страсаць з галін абуджання згадкі.
І за спіной не веснічкі рыпяць,
А памяці разгойданага кладкі...

І
У ціхім садзе нашага дзяцінства
Даўно сабе звіваюць гнёзды птушкі.
І нячаста ў сад хаджу, каб раптам
Няўклюднага падлётка не спалохаць.
А можа быць,
я больш за ўсё баюся,
Што ўспырхне,
нібы жаўранак вясновы,
Забывае імя дзяўчынкі мілай
У белай блузцы і спаднічцы сіняй,
З чарнілам перапэцканымі пальцамі
І русаю худзенькаю касой?
Што, як яна жыве ў забытым садзе —
Абсыпаная рыжымі вяснушкамі,
Абстрыканая крапівой пякучай,
Цыбатая,
нібыта бусляня?..
Чаго баюся —
Успамінаў смешных
Ці горкай і запозненай сустрэчы
З юначаяу неразгаданай тайнай
І першым неўсвядомленым каханнем?
Ды не,
Якое там было каханне.
Было няўцямнае зямное шчасце,

Што вось жыве дзяўчо на белым свеце
І лічыць мяне дужым і прыгожым
І з захапленнем на мяне глядзіць.
І я пераканаць яе стараўся,
Што я папраўдзе нейкі незвычайны,
Што я прыгожы,
дужы
і разумны,
А быў няўклюдны і дурны
як бот.
Я пасмяяўся з той дзяўчынкі мілай
Па-хлапчукоўску жорстка і бяздумна —
З яе вяснушак,
і з касы худзенькай,
І з нехаванай радасці ў вачах.
І я хадзіў, як певень, ганарысты,
Суровы,
незалежны
і дасціпны,
І быў не варты нават шкадавання,
Не тое
што яе няўцешных слёз...
Мы вельмі часта позна разумнеем...
Цяпер я ў сад заходжу асцярожна —
А што, як раптам хрусне пад нагою
Птушынае гняздо?..

II

Ты помніш сад,
Парэчкамі зарослы,
Дзе ля паркана быў куток таемны,
Куды ўцякалі мы з табой штовечар
Ад пільных матак і сяброў цікаўных?

Ты помніш?

Там нас хавала яблыня старая.
Мы слухалі маўчанне цёплай ночы,
І я нямеў, калі плячом гарачым
Ты прыпадала да майго пляча.

Там я аднойчы
 пры святле маланкі,
Як цуд, нікім нязведаны,
 убачыў
Твае блакітныя, як неба, вочы
І белья, як яблыкі, калені.
На круглыя, як белья налівы,
Клаў галаву я на твае калені
І піў каўшом Мядзведзіцы Вялікай
Тваё такое блізкае дыханне,
Наіўны і салодкі наш спалох.

І валасоў тваіх густая хмара
Мне засланяла і зямлю, і неба —
І гасла ўсё ў вачах,
І толькі вусны,
Твае сляпыя і сухія вусны,
Як месяц,
 прабіваліся праз цемру
І зноў вярталі мне ў душу святло...

Ты помніш?

Растуць парэчкі ў садзе,
 як калісьці.
А ля паркана —
 восеньскае лісце...
Сюды з табой штовечар мы ўцякалі
Ад пільных матак і сяброў цікаўных.
Тут пры святле маланкі я аднойчы
Зірнуў табе ў спалоханыя вочы...

Стаіць пад ветрам яблыня старая.
Ні павуцінкі — на галінках голых...
А я вачамі маладымі бачу
Два белья налівы...

III

Быў позні і туманны адвячорак.
Сад звонка лапатаў пасля дажджу —

Як быццам тысяча срабрыстых гномікаў
Саскоквала з галінкі на галінку,
З ліста на ліст,
А з лісця —
на траву.

Я ў сад набег
Паслухаць гэты вэрхал,
Палюбавацца,
Як цяжкія кроплі
Ляцяць свінцовым шротам на пясок,
А яблыні абмытыя стаяць,
Нібыта маладзіцы пасля лазні.

Па лужынах і ручаях імчаў я.
У сэрцы калацілася гарэзнасць,
І мне хацелася такое крыкнуць,
Каб цэлы свет,
уражаны,
пачуў.

Тады арліным хлапчукоўскім вокам
Я ўгледзеў іх пад вымаклаю вішняй —
Яны застылі ў доўгім пацалунку,
Як у палёце спыненыя птушкі.
Яны мяне не бачылі,
не чулі,

І я падкраўся —
І зарагатаў,
Спалохаў тое светлае імгненне,
Якое ўжо не зможа паўтарыцца.

Я загалёкаў:
«Цілі-цілі цеста!..»

Улёг за імі шчанюком звяглівым
І ўсё чакаў,

Як голас мой падхопіць
І панясе пад гулкім небам рэха.

А сад маўчаў.
Маўчалі змрочна кроплі,
Што на лістах званочкамі віселі.

А яблыня старая
поўнай жменяй
Дажджу мне сыпанула за каўнер.

І я замоўк,
Як быццам спатыкнуўся.
Мяне спыніў цяжкі дарослы сорам.
Пачуў я раптам,
Як замоўк чамусьці
У шапатлівых кронах
звонкі лопат,
Як стала ў садзе золка і будзённа...
Мой сад,
ты помніш гэты адвячорак.
Я дзякую,
што ты маўчыш,
мой сад.
Мой сад...

ЦІХІ ВЕРШ

Ціхая засень старэнькай альтанкі.
Ціхае шчасце —
Шэпат каханкі.

Ціхія гукі.
Цёплыя рукі.

Лісця чаромхі вячэрняя споведзь.
Вусны дыханне спалохана ловаць.
Сіняя ціша
Зоркі кальша.
Крылаў птушыных апошнія ўзмахі
Свята патушылі шэрыя гмахі.
Чуеш,
Як б'ецца
Сэрца ля сэрца?..

ПЫТАННЕ САБЕ І ІНШЫМ

І наша юнацтва нявечнае
Прайшло непрыкметна так!

Лысеючы і сівеючы,
Адвучваемся ад атак.

Як многа у нас звычайнасці!
Як мала у нас адчайнасці!

Як многа у нас прабачлівасці!
Як мала у нас прадбачлівасці!..

Гуляем з дочкамі ў ладкі,
Водзім сыноў на футбол,
Мосцім у заўтра кладкі,
А сэрца трывожыць боль:

Замнога ў хадзе запаволенасці,
Замала ў душы задаволенасці.

Хоць мы і не робім подлага,
Але і не робім подзвіга.

А намі ж яшчэ не растрачана,
Не вычарпана да дна
Адвага наша юначая,
Адчайная наша вясна.

Няўжо надыходзіць стомленасць?
Няўжо адыходзіць настойлівасць?

* * *

Не рабіце з людзей багоў.
Хай людзьмі застаюцца людзі.
Як пасля мы іх жорстка судзім!
Не рабіце ж з людзей багоў.

Не ўздывайце іх на п'едэстал,
Падстаўляючы ўгодліва спіну.
Усё роўна іх некалі скінуць...
Не ўздывайце ж іх на п'едэстал.

Не тапчыце мёртвых багоў,
Дачакаўшыся голасу неба.
Разбірацца з жывымі трэба.
Не тапчыце ж мёртвых багоў.

Ачышчайце душы свае
Ад бяздумнасці і багалюбства.
Слаўце волю і розум людства.
Як іх часта яшчэ не стае!

Не стварайце сабе багоў!

* * *

Сябрам ківаю галавою,
Развітваюся з бальшаком.
Сцяжынкай вузкай палявою
Спяшу дадому пешаком.
Іду між смолак і званочкаў,
Дзе б'юць крыламі матылі, —
І не магу душу і вочы
Красой забытай наталіць.
І хочацца
 раскінуць рукі
І моўчкі кінуцца ў траву,
Забывшы болі ўсе і мукі,
Паклаўшы ціш пад галаву.
І ўбачыць зноў, як каля хаты
Хаваецца ў дрымотны цень,
Як бацька, ціхі і вусаты,
Крыху ссутулены ячмень.
А потым выбегчы знянацку
Да хаты з засені бяроз
І на двары аклікнуць бацьку
І маці,
 светлую ад слёз.

* * *

Грамы варочаюцца ў небе,
А на зямлі спакой такі,
Ажно чуваць, як звонка недзе
Лапочуць крылем матылькі.
Ні самалёта. Ні сініцы.
Стаяць бярозы, нібы ў сне,
Пакуль ламанай бліскавіцай
Па небасхіле паласне,
Пакуль дрымотна забуркоча,
З-за хмары выкаціцца гром,
Загрукае пустою бочкай
І разаб'ецца за бугром.
Ляжыць зямля стамлёна, нема
І сніць той непаўторны міг,
Калі ў грамах падорыць неба
Ёй ласку кропель дажджавых.

* * *

Над лясамі самоты
Да цябе нацянькі
Паняслі самалёты
Мае аганькі.
Над зямлёю бяссоннай
На нябачным крыле
Колер шчасця —
чырвоны —
Папльў у імгле.
Над спакоем загонаў,
Над журбою людзей
Засвяціўся
зялёны —
Весні колер надзей.
І з завоблачнай стыні
Апаў на лугі
Крыкам кнігаўкі
сіні —

Ціхі колер тугі...

Чатыры песні пра Эрнеста Чэ Гевару

* * *

Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.
Спяём пра Эрнеста,
Спяём пра Эрнеста Гевару.
Няхай уваскрэне,
Як водгулле цугляў начлежных,
Далёкая песня —
Сяброўка нагор'яў мяцежных.

Нам залы не трэба.
І люстраў крышталёвых не трэба.
Хай стомлена дрэмле
Над намі глыбокае неба.
Спяём пра Эрнеста
З усмешкай, як снег, белазубай,
Пра С'ера-Маэстру —
Мачэтэ разгневанай Кубы.

Не трэба авацый.
Хай гучнаю славаю стане
Траты,
што ўзрывацца
Пачне ў непрыяцельскім стане.
Спяём пра маёра,
Што жыў, як спрасованы порах,
Якога не скоро
Забудзе спалоханы вораг...

Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.
Спяём пра Эрнеста,
Спяём пра Эрнеста Гевару,
Пра грэшнага бога,
Што з куляй навек абручылі,

Пра хлопца,
якога
Любілі сябры і жанчыны...

ПЕСНЯ ПРА БІНТЫ І ПАТРОНЫ (Алегрыя-дэ-Піо, 5 снежня 1956 г.)

Над рыжым балотам, над сцежкай крывой
Карэнне спялося,
як краты.

У мангравых нетрах сцякаюць крывей
І падаюць моўчкі салдаты.
А ўверсе тупое гудзенне вінтоў
І бомбы пад сонцам паўдзённым.
Даўно не хапае атраду бінтоў,
А больш не хапае патронаў.

З няволі сляпой прараслі кулакі,
Як помсты вясновая завязь.
І ў цёмных горы вядзе нацянькі
Глухая святая нянавісьць.
Як гнеўныя міны, стагоддзі бяды
Пакладзены грозна пад троны.
Салдатам свабоды патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны.

Зямлю кулямёт выбівае з-пад ног,
У злосным запале шалее.
Пад кулямі горкне цукровы трыснёг
І плача,
як сотня жалеек.

І падаюць злева і справа браты,
Бяссільна радзеюць калоны.
Свінцоваю стомай набраклі бінты
І лютым адчаем — патроны.

Нялёгка прабіцца праз кулі і кроў,
Дзе стогны змяшаліся з крыкам.
Напоўнен бінтамі рукзак да краёў.

Патронамі поўная скрынка.
Падумай,
Эрнеста,
што выбераш ты
Для бітвы цяжкой і бяссоннай.
Патрэбны ўрачу, як ніколі, бінты.
Салдату патрэбны патроны.

Ці многа наперадзе новых атак,
Залішне гадаць недарэчы...
Рашуча адкінут з бінтамі рукзак,
І ўзвалена скрынка на плечы.
І ўзнята вінтоўка ў імя дабраты
З запасам адвагі патройным...
Салдату Свабоды патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны!..

ПЕСНЯ ПРА ДЗЯЦЕЙ СЕЛЯНІНА РОХАСА (Балівія)

У Рохаса іх васьмёра —
Галодныя і крыклівыя.
Вялізную торбу гора
Ты сшыла для іх, Балівія.
І кінула іх, падлёткаў,
Пад ліўні жыцця бурлівыя,
Як трэскі разбітай лодкі
У рэкі свае, Балівія.

У Рохаса іх васьмёра —
Як жаваранкі з-пад хмары,
Яны ўзяталі да зораў
У дужых руках Гевары.
Даверліва і нялоўка
На цёплым плячы сядзелі.
І гладзіў ён ім галоўкі
Шурпатай рукой надзеі...

У Рохаса іх васьмёра —

Слабыя і палахлівыя.
Цярплівасці і пакоры
Вучыла ты іх, Балівія.
Іх часта пад рэбры біла
Няўдача — каза бадлівая.
Нічога ты не зрабіла,
Каб іх заслانیць, Балівія...

У Рохаса іх васьмёра...
Хацелася вельмі бацьку
Заместа злосці і зморы
Прынесці дамоў багацце.
І ён атрымаў далары,
Хоць здраднікам плоцяць мала.
А восем байцоў Гевары
Па восем куль атрымала...

У Рохаса іх васьмёра —
Суровыя і маўклівыя.
Яны падзялілі сорам
І ганьбу тваю, Балівія.
Яны зразумеюць скора,
Чаму дасюль нешчаслівыя,
І глянуць тады з дакорам
У вочы твае, Балівія...

ПЕСНЯ ПРА АПОШНІ ЎРОК (Ігера, 9 кастрычніка 1967 г.)

Пад вокнамі стражнік пастаўлен.
Стаіць за дзвярамі канвой.
Ды толькі не вязень —
настаўнік
Заходзіць у класны пакой.

Хоць скручаны белья рукі
І рана нясцерпна пячэ,
Свой курс палітычнай навукі
Ён выкласці зможа яшчэ...

Чаго ж ты змянілася з твару,
Чаго ж ты замоўкла,
Картэс,
Пабачыўшы зблізку Гевару,
Пачуўшы адкрыты пратэст?

Ён смерці сваёй не баіцца —
Усмешкай асветлены твар.
Стаіш ты над ім вучаніцай,
Што дома забыла буквар.

Яму б тут аддыхацца трошкі,
Асвойтацца ў школьнай цішы.
Ён сцёр бы памылкі ўсе з дошкі
І з чыстай наўнай душы.

Табе,
спалатнелай дазвання,
Як вернай сяброўцы ў страю,
Ён шэпча,
нібы заклінанне,
Пра мілую Кубу сваю...
...Жандары ўбягаюць таропка.

Узведзен няўмольны курок.
Ну вось і пастаўлена кропка.
Ну вось і закончан урок...

ПЕСНЯ ПРА КАМАНДАНТЭ ЧЭ

Прывыклі мы праўдзе салдацкай
глядзець у бяссонныя вочы.
Ні Богу,
ні тайным замовам,
ні казкам не верым яшчэ.
І ўсё-такі поплеч з намі
ты ў свеце трывожным крочыш,
Жывы камандантэ Чэ.

Дарэмна ўсміхаецца вораг,
што пасткі расстаўлены лоўка, —
Хай сэрца тваё расстраляе
і рукі твае адсячэ, —
Ніколі не заржавее
і ў пыл не ўпадзе вінтоўка
Твая, камандантэ Чэ.

Плыве над туманам адчаю
твой стомлены твар барадаты,
І ў сонных жылах Амерыкі,
як ток электрычны, цячэ
Уся,
да апошняй кроплі,
бунтоўная кроў салдата —
Твая, камандантэ Чэ.

Калі ж над задымленым светам
замоўкнуць усе кананады
І горнае сонца свабоды
прагоніць самоту з вачэй,
На плошчы
у бронзе і ў мармуры
выведзеш зноў атрады
І ты, камандантэ Чэ.

І пальцы разбудзяць гітару,
і сядзем сябрынаю цеснай,
А водсвет мяцежных вогнішчаў
нам сэрцы ізноў апячэ.
І мы яшчэ даспяваем
твае суровыя песні
З табой, камандантэ Чэ.

* * *

Сняжынкi на расстанне,
Дажджынак першы звон.
Салодкае вяртанне
У красавіцкі сон.

Там пад зімовай маскаю —
Вясны гарэзны смех.
Там, як вяснушкі майскія, —
Праталіны праз снег.

Над соснамі, асінамі
Гуляюць па бары
Зялёныя і сінія
Залётныя вятры.

На вербах разапрэлых
Скідаюць кажушкі
Нахохленыя, белья
Тугія каташкі.

І сонца хмары ссоўвае,
Глянцуе неба сіль.
І ўсё вакол часовае,
Няпэўнае зусім.

Але ўжо над таполямі
З відна і да відна
Крыламі б'е няўтольная,
Няўмольная вясна.

* * *

Над дарогай —
туман ці пыл.
Ля дарогі —
маўклівы сад.
І гудуць, і гудуць слупы,
Як і дзесяць гадоў назад.

І над сцежкаю палявой
Васількамі — мае гады...
Ці то зоркі над галавой,
Ці то яблынь цяжкія плады.

Вецер шастае баравы,
Глуха грушы старыя рыпяць...
Ці то ў вырай ляцяць журавы,
Ці то песні не хочуць спаць...

Зноў для кожнай травінкі свой
Я на мілай бацькоўскай зямлі.
Толькі маці стала сівой...
Толькі яблыні адцвілі...

* * *

Другія з доўгіх падарожжаў
Дамоў, да любых у двары,
Што найдзіўней,
Што найдарожай
Вязуць заморскія дары.

А я з далёкае дарогі
Табе на памяць прывязу
Падкову —
 месячык двурогі
І зорку —
 сінюю слязу.

І, не абмыўшы пот салёны,
На шчасце наша ці бяду,
Табе ў халодныя далоні
Свой лоб гарачы пакладу.

НЕПАГАСНАЕ СОНЦА МАЁ (Песня)

Ёсць на свеце нямала прыгожых узлессяў,
Ёсць на свеце нямала чароўных дарог,
Толькі самыя лепшыя словы і песні
Для цябе я навекі збярог.

У маўчанні стаю ля тваіх абеліскаў,
Бачу новага дня маладую зару,
Маёй песні калыска,
Майго шчасця калыска,
Непагаснае сонца маё, Беларусь!

Як гаючы бальзам, п'ю твой вецер ласкавы
І шапчу табе словы адданай любові.
І не трэба ў жыцці мне пашаны і славы, —
Толькі сынам сваім назаві.

Да цябе я прыйду і здалёку і зблізку,
Васількоў і рамонкаў табе сабяру.
Маёй песні калыска,
Майго шчасця калыска,
Непагаснае сонца маё, Беларусь!

Ёсць на свеце нямала прыгожых узлессяў,
Ёсць на свеце нямала чароўных дарог,
Толькі самыя лепшыя словы і песні
Для цябе я, Радзіма, збярог.

* * *

Нілу Гілевічу

Не, я ужо даўно не малады.
Прыкідвацца юнцом бязвусым смешна.
Бягуць гады няўмольна і паспешна.
Навек згараюць знічкамі гады.

А ўсё здаецца:
не прапаў запал,
Не адшумеў крыламі ранак мілы.
І сэрца поўняць маладыя сілы,
І хмеліць галаву вясновы шал.

Ды ўсё не так, як некалі было.
І як ні горка ў гэтым прызнавацца
Прайшло мае блакітнае юнацтва,

Сплыло мае ружовае вясло.

Няма ў мяне юнацкіх прывілегій.
Бяру ўсё па-даросламу ўсур'ёз,
І не баюся ўжо мужчынскіх слёз,
І не смяюся з сябравых элегій...

* * *

Грукочуць дрогкія калёсы,
І ўслед за спуджаным канём —
Чарнавалосы і бялёсы —
Імчаць падлеткі сутрунём.

Мільгаюць збітыя калені,
Трымцяць кашулі на плячах.
І першароднае здзіўленне
Аж скача ў радасных вачах.

Ім дзівам казачным здалося,
Што па асфальце гарадскім
Грымяць падковы і калёсы,
Не выдуманя нікім,
Што конь

жывы —
глядзіце самі! —

Перад арудаўскім пастом
Б'е капытом,
Стрыжэ вушамі,
Махае стрыжаным хвостом...

Вось так прыходзяць з новым часам
І казка новая, і быль...
Здаецца, ўчора я імчаўся,
Каб паглядзець аўтамабіль...

* * *

Не кліч мяне музыкай модненькай —
Другое здаўна па душы:
Задумлівы голас гармоніка,
Дзявочая песня ў цішы.

Не тая,
крыкліва-цыганская —
Чым моташней, тым званчэй.
Мая —
сарамліва-сялянская —
Аж ціхія слёзы з вачэй.

Такая будзённая, простая.
А ледзьве пачую яе —
З палёгкай салодкай выпроставаю
Стамлёныя плечы свае.

Без хітрых шматкроп'яў і клічнікаў,
Без чорнай бяздомнай тугі
Плыве мая песня-крынічанька —
Бярозавыя берагі.

Даверліва шэпча-расказвае
Аповесць народнай душы.
І самыя звонкія джазы
Не могуць яе заглушыць...

* * *

Вечар сцішыўся.
Аж не верыцца —
Ні транзістараў,
ні машын.
Драч замоўк.
І плыве па верасе
Туманоў маўклівая сіль.

Толькі конік ля вуха цікае

Ды над ганкам сапе шчаня.
Ах, якая сягоння ціхая
Вечаровая цішыня!

Як яна ўспаміны раскоўвае,
Летуценням дае прастор —
Неразгаданая, вясковая —
Ад расінкі да ранніх зор.

Светлячком палахлівым коціцца
Па душы маёй,
па траве...
Ну няўжо яна некалі скончыцца,
Назаўсёды з зямлі адплыве?

* * *

Па той зямлі,
дзе ўсё табою дыша,
Дзе твой каснік заблытаўся ў траве,
Плыве ў чаўне сярод туману ціша,
Мой сон пудлівы да цябе плыве.

З чужых краёў да вокан незабытых
Яго ўспамінам ціхім занясло.
Ляжыць вясло зламанае,
нібыта
Сіваваронкі шызае крыло.

І ходзіць над садамі сонны месяц,
І ў вокнах гаснуць познія агні...
Калі ты ўбачыш човен каля весніц
Не адгані яго,
Не адгані...

* * *

Чуеш,
Наплывае цёплы гром?

Бачыш,
Зацвітае навалыніца?
Не спяшайся ў свой зацішны дом
Ад сухога ветру зачыніцца.

Пачакай у садзе.
Не бяжы.
Хай знікае той, хто трэці лішні.
Не бяда,
Што летнія дажджы
Чохнуць з дрэў,
Як срэбраныя вішні.

Прытаіся на грудзях маіх.
І пад лопат вымытага лісця
Неба не зямлю,
А нас дваіх
Зыркаю маланкай перахрысціць.

* * *

Патухаюць, цямнеюць высі.
Зоркі ўспыхваюць над сінявой.
Да пляча майго прыхініся
Залатою сваёй галавой.

Чуеш вецер і чуеш вечар?
Чуеш, ціха бярозы рыпяць?
На твае худзенькія плечы
Асыпае звон зарапад.

Гэта я з табой вечарую,
Туманамі цябе чарую.
Васількоў шапатліваю моваю
Зачароўваю, зачароўваю.
Роснай сцежкаю, рэчкай ціхаю
Закальхваю, закальхваю...

І ад рук няўмелых,

НЯСМЕЛЫХ

Не схаваешся ты нідзе.
Поўня белая яблыкам спельм
На далоні твае ўпадзе.

Ты шапнеш мне адчайныя словы,
Што шаптаў табе ўчора я,
Вечаровая,
зачарованая,
Закальханая
мая.

* * *

Ты пазваніла мне з дзяцінства,
Далёкага, амаль забытага, —
І сэрца мне ўспамінам сціснула,
І сэрца спуджана забілася.

Няўжо былое зноў вяртаецца,
Няўжо навекі не памерлі
І клятвы даўнія,
І тайны,
І вернасць даўняя,
І вера?..

...У сэрцы
і ў мембране выстылай —
Твой смех,
як майскія грымоты.
Ты пазваніла мне з дзяцінства,
Далёкага
І незваротнага...

* * *

Каля твайго паркана снег мяце,
Парыпвае азяблая ігрушына.

А я шукаю след твой зацярушаны,
Блукаю ў несканчоной маяце.

Завея рве свае пухавікі,
Па твары б'е халоднай белай лапай.
Мне хоць бы лёгкі ўзмах тваёй рукі,
Хоць бы прамень з тваёй настольнай лямпы.

Мароз тваё акно замураваў.
Паміж табой і мною — шкло настывае.
Ты каля печы грэш рукі, мілая,
А я б дыханнем іх адаграваў...

* * *

Навек з табою нас жьщцё звяло.
І мы ніколі між сабой не дзелім
Усё, што маем —
і дабро,
і зло,

І цень трывогі,
і святло надзеі.
Што нам дзяліць найлепшае з дзівос,
Якое нават смерць забраць не ў стане?
Зямное непаўторнае каханне
Адно на двух нам даў шчаслівы лес.

Як раніцу з берасцяной трубы,
Яго мы п'ём —
і ўсё нам мала,
мала.

Нам ні дзяльбы,
ні здрады,
ні кляцьбы
Яшчэ вязюля не накукавала.

І сняцца нам палянкі дзён сваіх
Адным неадцвітаючым надзелам.
І мы нічога на дваіх не дзелім.

Мы ўсё заўсёды множым на дваіх.

* * *

Схаваўся мясячык за дрэвы.
Міргаюць зоркі-спарышы.
Тваё акно салодка дрэмле
У цёплай жнівёнскай цішы.

Я сон твой палахлівы чую,
Да раніцы паберагу
Тваю даверлівасць начную,
Тваю няясную тугу.

Не пабягу,
як неба грымне,
За лесам рэха крактане
І грукнуць срэбраныя грыўні
Па незачыненым акне,
Як ломкае святло маланкі
На момант выхапіць з начы
Твае закрытыя фіранкі,
Каля паркана касачы...

Я сцерагчы ўсё роўна буду
Цябе,
шчаслівую ад сну,
Сябе,
цыбатага няўклюду,
І нашу першую вясну...

* * *

Не знаю,
гэта добра ці нядобра,
Ды што хаваць мінулыя грахі —
І мне таксама міні даспадобы,
Хоць я ім запазніўся ў жаніхі.

Зноў прымушае здзіўлена спыніцца
Жаночы цуд,
як гэты свет, стары.
У цесным калчане міні-спадніцы
Дзве юныя нагі —
як дзве стралы.

І плёткі — міма.
Забабоны — міма.
І цокаюць па сонным сэрцы лодачкі.
І мілая дзяўчына ў моднай міні —
Як чарачка крыштальная на сподачку.

І чырванеюць посныя персоны.
І адарваць вачэй не можа Бог
Ад лёгкага,
як хмарка,
парасону
Над грэшнай парай загарэлых ног.

Пад пошласць — міны,
Пад святошасць — міны.
Аж крэкча цынік качкаю падсаднаю.
А стройныя дзяўчаты ў смелых міні —
Як строгія цюльпаны ў палісадніку.

І цёплы вецер ім каленкі мые.
І я без шкадавання і трывог
Гляджу,
як небу адкрываюць міні
Зямную прыгажосць дзявочых ног.

НЕЗНАЁМКА

Яна ішла сцяжынкай вузкай
Да вечаровага сяла.
І ветразем над сіняй блузкай
Касынка белая плыла.

Ішла няспешна і стамлёна,
Спакой дзявочы несучы.
І шаўкавістай пасмай лёну
Каса ляжала на плячы.

І ў затуманеным прасторы
Ці то ў душы маёй
 плылі
Вачэй бяздонныя азёры,
Крылатых броваў жураўлі...

Ах, незнаёмка, незнаёмка,
Неспадзяваная бяда!
І прыпыніць цябе няёмка,
І адпусціць цябе шкада.

Калі яшчэ на сцежцы вузкай
Цябе сустрэну ля сяла?..
Як ветразь,
над блакітнай блузкай
Касынка белая плыла...

* * *

Вы чуеце —
 чаромха расцвіла?
Гайда ў лясы,
 у веснавыя нетры!
Раз'ятраныя, халастыя ветры
Гуляюць ад сяла і да сяла.

Чаромхавая бель —
 як цёплы снег,
Як незаплямлены вясельны вэлюм.
І галава ўжо кружыцца завельмі,
І так салодка вабіць першы грэх...

Заві сваю адзіную,
 заві,
Бяжы да мілых вуснаў напярэймы,

Ламай чаромхі душныя бярэмы,
Кідай вясну да ног сваёй любві.

І шчасцем спапялі душу датла
Рашуча,
 безразважна
 і чароўна...
Ах, што ты робіш,
 горкая чаромха!
Навошта гэтак рана расцвіла?..

* * *

У гаях лапоча лісце,
Што да восені — нядоўга.
Я ж спяшаюся кудысьці
Разам з новаю дарогай.

Не хаваю дні ў прыполе —
Рассяваю поўнай жменяй.
Што ні дзень — жыцця ўсё болей,
Што ні дзень — жыцця ўсё меней.

А на сэрцы, як ні дзіўна,
Ні хмурынкі шкадавання,
Што ўжо столькі адхадзіў я,
Столькі вытаптаў дазвання.

Толькі сум нахлыне часам,
Варухне душу трывога,
Што вяртаюся нячаста
Да бацькоўскага парога.

Я іду на кліч ласіны,
Да бароў смалістых еду.
І за мною — сіне-сіне:
Васількамі дні па следу...

* * *

Як ні называем іх па-свойску,
Як ні абжываем гарады,
А паэтаў нараджаюць вёскі,
Як і ў даваенныя гады.

Пэўна, неабходна для зачыну,
Каб над хлапчуковай галавой
Прашумеў вясёлы май шпачыны
Чыстаю вясковай сінявой.

Пэўна, хочуць новых песень струны,
Каб крануў іх вецер баравы
Тонкімі смычкамі першай руні,
Язычкамі клейкімі ліствы.

Пэўна, неабходна для паэта
Нават і ў касмічныя вякі,
Каб звінела птушкамі паветра
І цвілі ля сцежак васількі...

УДЗЯЧНЫ ЛЁСУ

Я ўдзячны лёсу,
што з усіх краёў
Ён выбраў для мяне навекі
гэты,
Дзе бальшакі прастуюць між гаёў,
А па сцяжынках коцяцца ранеты,
Дзе Нарач мае сінія шаўкі
І п'юць з Дняпра паўдзённыя вясёлкі,
Дзе з салаўямі дражняцца шпакі
І жыту голас дораць перапёлкі.

Я ўдзячны лёсу,
што ў сябры мне даў
Далёкія і блізкія дарогі
Да прыамурскіх сосен і застаў

І да вяршынь Паміра крутарогіх,
Да кіеўскіх п'явучых вечароў
І прыбалтыйскіх гаркаватых ветраў,
Да звонкіх чар малдаўскіх ганчароў
І велічнай маўклінасці Ай-Петры.

Я ўдзячны лёсу,
што ва ўсе часы
Мая блакітнавокая радзіма
Не заслانیла мне чужой красы,
Мяне ад свету не адгарадзіла,
Што не магла,
не ўмела быць другой,
Жыла ў суседстве і братоў цаніла
І што ў сябрыне нашай дарагой
Яе завуць усе сястрою мілай...

* * *

Ты, мой народ, мяне не папракнеш:
Я ўсё табе аддаў —
жыццё і сілы.
І не баюся я ані магілы:
Ты ж, мой народ, мяне не папракнеш.

Я ведаю:
не вечны шлях жыцця,
Не вечнае знядужалае сэрца.
Яно ў грудзях аднойчы разарвецца.
Я ж ведаю:
не вечны шлях жыцця.

Ды мне не страшна:
нешта застанецца
Пасля мяне ад дум маіх і спраў,
Ад парыванняў, што ў душы сабраў.
Я веру:
нешта ў свеце застанецца.
Застанецца

на роднай зямлі грудок.
Застанецца
на роднай мове радок...

1975-1984

* * *

Калі прайшоў ты і агонь, і снег,
Смак працы ўведаў і ад славы збег,
Кахаў жанчын, піў асалоду кніг —
Не думай, што ты ўсё ў жыцці спасціг.

Галоўны страх і горычы глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі адчуў ты, як мінае час,
Як менее ў душы вясны запас,
Як многа значыць кожны дзень і міг —
Не думай, што цану жыцця спасціг.

Галоўны сэнс і мудрасці глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі ж, яшчэ не верачы бядзе,
Твой самы блізкі сябар упадзе
І пераступіць чорны той рубаж,
А ты ў бяссілі неба праклянеш
І зразумееш беззваротнасць страт,
Тады лічы, што ты мудрэеш, брат,
Тады табе адкрыецца спаўна
Жыцця неверагодная цана...

* * *

«Што ты так прыкуты да Радзімы?
Часам чую хітранькі дакор. —
Свой лясны куток незамянімы
Памяняй на ўвесь зямны прастор.

Расхіні душу сваю шырока —
І не ціхі плёскаць ручаёў,
А магутны акіянскі рокат
Хай яе напоўніць да краёў.

Кінь зацішак баравы, ажынны —
Пі самум пякельны, як пяршак.
Вырвіся з запыленых сцяжынак
На бетонам сцелены бальшак.

Паглядзі, як шмат пад небам сінім
Неспазнаных прэрыяў і гор!..»

І каму не здасца прагрэсіўным
Гэты палкі заклік і дакор?

Я ж і сам хачу пабачыць свету,
Памаўчаць ля вечных таямніц
І каі не іншыя планеты,
Дык хоць нашу ўведаць да драбніц.

Сам хачу ацэньваць не завочна
Па чужых славукасцях маршрут...
Толькі вось для гэтага навошта
Забываць або мяняць свой кут?

Чым такім ён горшы між астатніх,
Чым ён знаўцам мод не дагадзіў,
Што прыціх, някідкі ды заштатны,
У баку ад экзатычных дзіў?

Для мяне ён непаўторна любы.
Мне з яго відно на ўсе бакі,
Тут, каля гаёў зеленачубых,
Спяць мае дзяды, живуць бацькі.

Тут мае прыстанішча і шчасце,
Тут мой лес, мой боль і запавет.
Тут я сэрца адчыняю насцеж
Для ўсяго, чым знакаміты свет.

І хай з тысяч рэк чужых нап'юся —
Толькі для апошняга глытка
Я прыйду сюды,
да Беларусі,
Да свайго азёрнага кутка.

ЯКОГА КОЛЕРУ ВАЙНА

— Якога колеру вайна? —
Мая дачка ў мяне спытала.
І я падумаў,

што яна —

Пад колер шэрага металу,
Пад колер шэрых шынялёў,
Пад колер шэрых папялішчаў,
Пад колер пылу тых палёў,
Дзе ў гільзы злосна вецер свішча.

Ды вочы я закрыў на міг —
І мне прыпомніўся чырвоны,
Чырвоны колер сноў маіх
І ран салдацкіх назагойных,
Агонь чырвоны ў вокнах хат,
Сцягоў святы чырвоны колер,
Чырвоны водсвет кананад,
Што не забудуцца ніколі.

Якога ж колеру вайна?

Уладна ў памяці ўсплывае
Бінтоў шпітальных белізна,
Матулі галава сівая,
І страху пабялелы твар,
І белы колер маскхалата,
І снег,

што ўжо не раставаў
На вуснах паўшага салдата.

А я ж у памяці нясу
Яшчэ жахлівы колер чорны —
Заледзянелы чорны сум
Удоў і сірат незлічоных...
І чорны дым парахавы,
Дзе чорны воран на магіле,
І чорны колер у травы,
Што агнямётамі палілі...

Якога колеру вайна?
Я б расказаў дачцэ нямала.
Ды на руках маіх яна
Ужо даўно спакойна спала.

ФРАНТАВЫЯ ДАРОГІ (Песня)

Франтавыя дарогі —
Як рубцы на пакутнай зямлі.
Нам баі і трывогі
Вочы стомай цяжкой абвялі.

Зноў шляхі ветравыя,
І на іх — між палёў і дуброў —
Не слупы верставыя,
А магілы найлепшых сяброў.

За туманам, за дымам
Свеціць неба рачной сінявой.
Застаецца Радзіма,
Застаецца Радзіма жывой.

Калі суджана ўпасці,
Мы спакойна ўпадзём між бяроз
За высокае шчасце —
Жыць Радзіме без гора і слёз.

На вясновыя поймы
Ляжа крык жураўліны глухі.
Мы навекі запомнім
Да сваёй перамогі шляхі.

За туманам, за дымам
Свеціць неба рачной сінявой.
Застаецца Радзіма,
Застаецца Радзіма жывой...

ПРЫЯЗДЖАЙЦЕ ДАДОМУ!

Трэба дома бываць часцей...

Рыгор Барадулін

Ці то раніцай звонкай,
Ці то вечарам ціхім —
Прыязджайце дадому,
Прыязджайце дадому
На сустрэчу
З яшчэ не забытым дзяцінствам,
Дзе матуля
Калыску люляла малому.

Покуль ніва красуе
І не высахлі рэкі,
Прыязджайце дахаты,
Прыязджайце дахаты,
Дзе ля ганка
Жаўцее бярэма свірэпкі
І ад сонца
Хаваюцца ў пыл кураняты.

Не выкідвайце з памяці
Даўнюю казку —
Прыязджайце да маці,
Прыязджайце да маці
І ў душы не хавайце
Пяшчоту і ласку,
А прылюдна
Сівую сваю абдымайце.

Прыязджайце дадому —
Ці то ўвечар, ці ўранку,
Не таміце матулю
Залішнім чаканнем...
Што, як стрэнуць вас
Толькі пустая буслянка
Ды над лугам
Старая ахрыплая каня?..

* * *

У звышсучаснай каламуці,
Нібыта «іжыцу» і «яць»,
Старыя правілы чамусьці
Мы пачынаем забываць.

Не прадпісанні-аднадзёнкі,
Што напаякі пісарчукі,
А нашых продкаў завяздзёнкі,
Якіх трымаліся вякі.

Хіба іх помніць больш не трэба?..

Здавалася б, чаго прасцей:
«Не папракай кавалкам хлеба
Бацькоў, нашчадкаў і гасцей».

Чаго ясніей:

 «У беднай хаце,
Дзе на цвіку вісіць сума,
Не заікайся пра багацце,
Бо тут яго даўно няма».

І ўжо зусім ніякавата
Не знацца з ісцінай такой:
«Пажар тушыць і ставіць хату
Найлепш суседскай талакой...»

Усё правэрана вякамі
І над бяздумнаю травой
Прыбіта вопыту цвікамі
На браме памяці жывой.

І хоць на мудрасць не скупая
Зямля, дзе сёння мы стаім,
Нам так часамі не хапае
Служэння правілам старым!

* * *

Папытай нават Бога самога —
Не адкажа,
што ўдалечыні:
Сінь туману ці воблака смога,
След ракет альбо зорак агні.

Дзе ўчарашні наш дзень, дзе навеішы..
Дзе тут ява, дзе лоўкі спадман?..
Ля дарогі сянажнѣя вежы —
Быццам бы караблі марсіян.

Зазямляецца цуд недасяжны...
Ад чаго ж столькі ў сэрцы туті?
З неба сыплюцца чорнаю сажай
Яшчэ беляя ўчора снягі.

Чыстай пльіні шукае дарэмна
Стронга быстрая ў мутнай вадзе.
Жоўты дым аб'ядае на дрэвах
Маладыя лісточкі надзей...

Сон далёкі ці блізкая ява,
Ясны жах ці наўны спалох?
Дзе ён,
зманлівы той і рухавы
Між вар'яцтвам і марай парог?..

Не на Бога мае спадзяванне,
Не на розум машынны ці стрэс —
А на ціхае-ціхае ранне
І сініцай разбуджаны лес:
Не вяртаючы гібласць імшар,
Паважаючы сілу метала,
Не дапусціць усё-ткі душа,
Каб іх раптам на свеце не стала...

СЛАВА ТВАЯ, БЕЛАРУСЬ (Песня)

З далёкай дарогі і з доўгай разлукі
Нас дома чакаюць
гасцінны абрус,
Матуліны вочы,
Бацькоўскія рукі
І шчодрае сэрца тваё, Беларусь.
Бацькоўскія рукі
І шчодрае сэрца тваё, Беларусь.

Пачуем цымбалаў чароўныя гукі —
І светла прысняцца,
дзе б мы ні былі,
Матуліны вочы,
Бацькоўскія рукі
І вецер жытнёвы любімай зямлі.
Матуліны вочы
І вецер жытнёвы любімай зямлі.

Пранеслі святло праз нягоды і мукі,
Высока ўзнялі нашай долі зару
Матуліны вочы,
Бацькоўскія рукі
І гордая слава твая, Беларусь.
Матуліны вочы
І гордая слава твая, Беларусь...

ШУКШЫНСКАЯ КАЛІНА

Як ручаі,
між берагамі
Турботы коцячы свае,
Каля яе мы прабягалі,
Не заўважаючы яе.

Нам болей кідаліся ў вочы
У восеньскім святле скупым

Дубы старыя ля абочын,
На голых просеках слупы,
Апаленыя кронны клёнаў,
Шпачыны вырай на вярбе...

Ды вось — спыніліся ўтрапёна,
Яшчэ не верачы сабе.

Як налілася сокам горкім,
Як заірзелася яна —
З усіх нізін, з усіх узгоркаў
Адна на ўвесь абсяг відна.

У цёплай сіні сакалінай,
Чырвоная, нібы ў крыві,
Стаіць шукшынская каліна
Сярод някошанай травы...

ВЕЧАР У ВЁСЦЫ

Калі кладзецца між барознамі
Запылены апошні цень,
Цяжкаю стомаю і роздумам
Развітваецца з намі дзень.

І перш чым выбрацца дахаты,
Так цягне,
збоку ад людзей,
У тумане халаднаватым
Хаця б хвілінку пасядзець.

Адчуць цяпло спатнелай робы
І зразумець у соты раз:
Не толькі мы работу робім,
А і работа робіць нас.

Хоць ньюць жылы, ломіць косці,
Але ў душы зусім няма
Ніякай зайздрасці і злосці,

Бо дзень пражыты нездарма.

Чакае блізка двор зацішны,
Дзе водар мяты і смалы.
І жонка ўжо да весніц выйшла.
І мчыць насустрач сын малы.

І нам, знясіленым і грубым,
Супакаенне дорыць час:
Не толькі мы работу любім,
А і работа любіць нас...

* * *

...Духавыя аркестры.
Пявучыя трубы.
Пары кружацца ў вальсе
На траве маладой.
Ціха падаюць зоркі
Святыячкамі на клумбы.
Месяц высцеліў сцежкі
Блішчатай слядой...

Духавыя аркестры.
Самадзейнае рэтра.
Задуменныя ўсмешкі.
Несучасны спакой.
Роўна дыхае
Даўнім блакітам паветра.
Халаднее кася
Пад хлапечай рукой...

Закусіла матуля
Пабялелыя губы —
Успаміны ўсяму нечаканай віной:
Духавыя аркестры,
Паходныя трубы
Папулярнымі робяцца
Перад вайной.

БАЛАДА ПАМЯЦІ
(Песня)

Ты быў адзіны —
Мой лёс непаўторны,
Незаручоны мой,
Мой нарачоны,
Я цябе моўчкі праводзіла ў бой,
Аж да дарогі ішла за табой,
Мой дарагі, ненаглядны ты мой.

Ты ад мяне аддаляўся паволі.
Вецер прагорклы імчаўся па полі.
Боты табе разрывалі драты.
Дымам цябе закрывалі франты.
Не азірнуўся,
Не адгукнуўся
І не вярнуўся
З той далечы ты.

Стаў ля дарогі ты,
З бронзы адліты,
Недацалованы мой,
Незабыты.
Каска.
Шынель.
Аўтамат.
Патранташ.
Болей не мой.
Ты цяпер ужо — наш.

Наш пераможца.
І наш абаронца.
Вечна на варце ў радзімай старонцы.
Мужны салдат.
І бясстрашны герой...
Мілы ты мой!..

* * *

Народ мой,
 дзякую табе,
Што і на міг мне не дазволіў,
Каб я кагосьці абязволіў,
Жыў у кагосьці на гарбе,
Што ў радаслоўную ўпісаў
Не гандляроў і прайдзісветаў,
А пльгтагонаў і паэтаў,
І штукароў ганчарных спраў.

Народ мой,
 дзякую,
што ты
Велікадушна даў мне ў рукі
Не алебарды і шчыты,
А лемяхі і першадрукі,
Што нашаптаць мне не забыў
Не грукатню бравурных маршаў,
А задуменнасць песень нашых,
Дзе столькі болю і жалбы.

Народ мой,
 дзякуй,
 што нідзе
Мяне балюча не ўпікнулі
За твой далёкі век мінулы,
За сённяяшні твой сіні дзень.
І аднаго хачу ў жыцці,
Каб ты не паглядзеў з дакорам,
Каб за мяне ніколі сорам
Табе душу не засмуціў.

РАЗВІТАННЕ З ВЕРАНІКАЙ

Максіму Багдановічу
Ён нахіліўся над сталом
Пралескай позняю паніклай,

Самота стыне над чалом,
А вусны трызняць Веранікай.

Яна, як месяца святло,
Яму ўжо не сагрэе грудзі.
Такой, як сніў ён, не было.
Такой ніколі ўжо не будзе.

Пагасне месяц у акне,
А зоркі скоцяцца слязамі.
І смерць бязлітасна ўзмахне
Сваімі чорнымі крыламі.

Навек зламаецца вясло
На пеннай хвалі ў сіняй бухце.
Вачэй Максімавых святло
Трывожыць больш яе не будзе...

Што ж, паўглядаліся здалёк
І моўчкі разышліся жыцці...
А ўсё сінее васілёк
У спелым беларускім жыцце...

* * *

Люблю пару,
як светлякі
Засвецяцца ў халодным садзе,
У двор збяруцца сваякі —
І мы каля цяпельца сядзем,
Бутэльцы скруцім галаву,
А я, без чаркі захмялелы,

З гамонкай разам папльву
Туды,
дзе спіць мой лебедзь белы,
Дзе ходзіць добры лесавік,
Заве з бярэзніку русалку,
Дзе дрэва кожнае прывык

Лічыць жывым і родным змалку...

А драч дзярэцца ў лазняку,
І сваякам салодка п'ецца.
Мне ж, як былому ведзьмаку,
Зрэдчас падміргвае цяпельца,
Плыве блакітнае сяйво —
Дымок над смольнымі карчамі.
Як сына блуднага свайго,
Мяне зноў казка прыручае.
Мне зноў відно, як у бары
Між елак свеціцца акенца...

Пачуўшы гэта,
як стары,
Мой сын паблажліва ўсміхаецца...

Амерыканскія эскізы

* * *

Ён раптам ударыў па душнай сінечы,
Як каменем вострым па звонкім акне,
Такі нечаканы, такі недарэчны
Той голас:

«Забіце,
забіце мяне!»

Рыдала труба ля дзвярэй рэстарана,
Падміргваў неон на халоднай сцяне...
А ён паўтараў, паўтараў апантана:
«Прашу вас —

забіце,
забіце мяне!»

Машыны шыкоўныя лёгка імчалі,
Стары палісмен пазяхаў у паўсне...
А ён праклінаў і маліў у адчаі:
«Ну што ж вы? —

Забіце,
забіце мяне!»

Прахожыя моўчкі ў вітрыны глядзелі.
І голас,

нібыта ў пустэльні,
звінеў,

Такі малады і такі безнадзейны:
«Вы чуеце, людзі? —

Забіце мяне!..»

...Далёка чужыя масты і пагоркі.
А ўспомню —

і зноў мне душу скалане

Той голас у душным вячэрнім Нью-Йорку:
«Ну што ж вы? —

Забіце,
забіце мяне!»

КАЛЯДНЫ СЭЙЛ¹

Вітрыны
Аб'явы-сарокі абсели,
Прызыўна крычаць на плакатах працэнты...
Здаюцца даларамі медныя цэнты...
Спяшайце разжыцца на сэйле!
На сэйле!

Бяжыце!
Такога ніколі не будзе!
Абкручвайце стан свой крымпленам і шоўкам,
Чапляйце каралі і брошкі на грудзі! —
Дзяшоўка!

Купляйце!
Хапайце!
Не будзьце дурныя!
Сажніце хоць лапik таго, што не сеялі!
За што поўнай мерай плацілі другія —
Бярыце па сэйле!

Чужыя прыбыткі падлічваюць клеркі.
Не вырвацца з д'ябальскай каруселі.
Шампуні,
Транзістары,
Джынсы,
Талеркі —
Па сэйле!

Ужо немагчыма на хвілю спыніцца:
Любоўнік сапселы
І муж палыселы,
Законы,
Амвоны,
Газеты,
Паліцыя —
Па сэйле!

¹ Сэйл — продаж па зніжаных цэнах.

Па сэйле!
Па сэйле!
Па сэйле!..

Нібыта факі́р звар'яцелы
на сцэне
Усё пераблытаў — і праўду, і жарты.
Хто ведае,
Што ў гэтым свеце не ўцэнена?
І што чаго варта?
І хто чаго варты?..

* * *

Ад анекдота да Карана,
Ад могілак да казіно —
На шырачэнныя экраны
Усё выплэхвае кіно.

Ні фарб, ні часу не шкадуе,
Разглядвае з усіх бакоў
То лесбіянку маладую,
То нейкіх монстраў-павукоў.

Нібыта наркаман бязвусы —
Не можа без кашмарных сноў:
І распінае зноў Ісуса,
Пампею спапяляе зноў,
Наложніц з лютасцю шалёнай
Зганяе ў змрочныя скляпы,
Дзе шматсерыйныя шпіёны
Прывычна трушчаць чарапы.

Ад жудасці само сівец,
Як здзекліва рагоча ўслед
Бардэль маленькі — на Брадвэй,
Бардэль вялікі — цэлы свет...

І ты ўцякаеш,

ачмурэлы
Ад скепсісу і ад выцця,
Каб толькі ўбачыць чорна-белы
Аднасерыйны фільм жыцця...

НА КАНЦЭРЦЕ МОДНАГА СПЕВАКА

Яго чакалі,
быццам бога.
І вось,
у цемры гримнуў свіст
І ўзвіўся крык,
нібыта бомба
З-пад столі рынулася ўніз.
А ён,
нахабны, распанелы
Стаяў, асветлены суздром
Як завывала на панелі —
П
Пад вечаровым ліхтаром
Паблажліва, ляніва слухаў
Дзяўчат раз'ятраных выццё,
Рукой махаў,
нібыта кухар
Што сыпле перац у кацёл

А потым,
разамелы добра
У неба ўскінуў галаву
І мікрафон схапіў,
як кобру
Ці гетманскую булаву
І зашаптаў,
закрыўшы вочы,
Як заклінальнік змей сівы
Ці хворы гетман,
што не хоча
На свеце жыць без булавы
Ды ўдарыў барабанны пошчак
І раскаціўся медны гром —

І ён,
нібы рэгуліроўшчык,
Стаў з мікрафонам, як з жазлом,
Махаў налева і направа,
А грукат рос,
як шторм які,
Нібы з гары жалезнай лавай
Ляцелі ўніз грузавакі;

Крычаў ён штосьці
і ўсім цела
Трымцеў,
як ліст на скразняку,
І,
як шаман той з закапцелым
Бажком у квольым кулаку,
Кідаўся, курчыўся,
Распяты...
Нялюдскім грукатам,
заціх
І мікрафон, нібы гранату,
Прыціснуў да грудзей сваіх.
Стаяў,
аглухлы і стамлёны,
І,
покуль медны звон патух,
Ён ляскаў шнурам мікрафонным,
Як доўгай пугаю пастух.
А залю ліхаманка трэсла,
Лямантаваў за радам рад...

Прыйшоў сюды паслухаць песні,
Напэўна, я адзін
вар'ят...

БЛЮЗ ВЯЧЭРНЯГА ГАРЛЕМА

Чырвоная кроў —
у чорнага.

чырвоная кроў —
у беллага.
Чырвоная кроў —
у жоўтага.
Ва ўсіх — чырвоная кроў.
Чырвоная —
у вучонага.
Чырвоная —
у карабела.
Чырвоная —
у гужоўшчыка.
І ў мяне — чырвоная кроў.

Сэрца адно —
у чорнага.
Сэрца адно —
у беллага.
Сэрца адно —
у жоўтага.
Сэрца ва ўсіх — адно.
Сэрца адно —
у адчайнага.
Сэрца адно —
у нясмелага.
У паліцэйскага-жлоба —
сэрца таксама адно.

Жыццё адно —
у беллага.
Жыццё адно —
у жоўтага.
Жыццё адно —
у чорнага.
Ва ўсіх нас — адно жыццё.
У катаржаніна збеглага,
у мільянера-жмота
і ў маёй нарачонай —
толькі адно жыццё.

Для Захада
і для Усхода,

для Поўначы
і для Поўдня,
для ўсіх на свеце народаў —
Зямля,
як маці, —
адна.
Дык чаму ж
не ўсе мы свабодныя?
Дык чаму ж
не ўсе мы роўныя?
Чыя ў гэтым віна?..

РАЊЦА Ў ЛАС-ВЕГАСЕ

Аглухлі фантаны.
Патухлі неоны.
Ад сонца
Зажмурыўся
Горад бяссонны.
Рулетка спынілася.
Вычарпан «мізер».
Выключай
Яркі,
Як ноч,
Тэлевізар.
Вымерлі бары,
Як пасля бамбёжкі.
Людзі,
Што карты,
Раскіданы ў ложкаі.

Спіць
Кіназорка,
Уцёкшы ад «ахаў».
Спіць
Дэтэктыў
З пісталетам пад пахай.
Спіць
Рэпарцёр,

Ачмурэлы ад віскі.
Спіць
Мільянер
Ля халоднай стрыптызкі.

Спяць,
Пад падушку схаваўшы даляры,
Нафарбаваныя
Потныя лярвы...
Прынц мараканскі...
Студэнтачка з Ніцы...
Спяць...
І нікому
Нічога
Не сніцца.

Сон
Самы дзіўны
Быў яваю ўночы,
Спрытна пастаўлены,
Добра аплочаны.
Не паскупіліся
Шчодрія Штаты
На голыя грудзі
І райскія шаты...

Апушчаны шторы.
Замкнёны палацы...
Размораны горад
Лёг
Адаспацца.
Вецер варушыць
Ажуркі,
Абгорткі,
Фігавых лісцікаў
Шэрхлыя горкі...

На свет
Касавурацца
Моўчкі атэлі,
Дзе людзі кішэлі,

Як мурашы...
Пуста на вуліцы.
Пуста ў кішэні.
Пуста ў душы...

* * *

Наш белы свет нанова кожны раз
Я ўранку пазнаю і адкрываю
І рады сонцу,
 быццам караваю,
Якога хопіць мне на доўгі час.

І з кожным годам родны край мілей —
Ці не таму, што меней засталося
На долю мне і зорак, і калосся
І ўсё бліжэй ссівелы юбілей?

Ах, як душа цяпер мая шчыміць,
Што гэтулькі мінула беззваротна,
Што ўжо ніякім зямлем прываротным
Не адбяліць сцяжынак шэрых ніць!

Нічога ўжо не вернецца назад.
Жыццё ідзе сваім няспынным ладам —
Курлычуць глуха журавы над садам,
І вецер лісце гоніць між прысад...

Як шчасце, я лаўлю свой кожны міг,
Што ён зусім не вечны, не шкадую.
Хачу зямлю такую ж маладую,
Як і была, пакінуць для другіх...

* * *

Хто чуў,
 як пад начною слотай
Бязрозкі тонкія трымцяць,

З якой шчыmlіваю пяшчотай
Лісты на клёнах шапацяць,
Як вецер з пэўнасцю фатальнай
Даносіць з ліпы ад страхі
То ўсхліп апошні, развітальны,
То шэпт паспешлівы, глухі,
Як, поўнячы самотай сэрца,
Варожыць моўчкі цішыня,
Каторы ліст
вось-вось сарвецца,
Каторы

дажыве да дня, —

Той
вартым жалю называе
Таго, хто паўтарае ўсім,
Нібы прырода нежывая
І раўнадушная зусім.

АДКАЗ НА ПРОСЬБУ ПАВЕСЯЛІЦЬ ЗАСТОЛЛЕ ВЕРШАМІ

Вы задалі мне хітрую задачу —
Каб я вас мілым словам весяліў.
А мне мой лес бяду ў душу ўсяліў
І горкіх слоў падсыпаў у прыдачу.
Якая будзе ў слове весялосць,
Калі я болей, чым смяюся,
плачу
І ў сэрцы часта закіпае злосць?

Вы задалі мне цяжкую задачу...

Вы хочаце,
каб я вас весяліў,
Каб я наш свет,
як веснавую дачу,
Аднымі салаўямі засяліў,
А ў горле у мяне камяк гарачы
Ад распачы, бяссіля і абраз,

І я стаміўся прычкакаць удачу...
Дык як магу павесяліць я вас?
Не ўмею я з гатоўнасцю сабачай,
Забывшы ўсё,
 паслужліва юліць...
Не здолею я вас павесяліць.

Не для мяне вы задалі задачу...

ГАРАДСКАЯ БЯССОННІЦА

Калі ўрэшце горад паўночны ўгамоніцца,
Машыны сплывуць грукатлівай ракой,
Як вопытны злодзей,
 крадзецца бяссонніца,
Нячутна заходзіць у цёмны пакой.
і ўжо каля ложка затоена шастае,
Лаўчыцца ўтачыць пад падушку руку,
А толькі ўздыхнеш —
 заціхае, вушастая,
І спрытна хаваецца ў дальнім кутку.
І зводдаль нядрэнна цікае,
 праклятая,
Сцяну надакучліва пальцам шкрабе,
З хіхіканнем здзеклівым подла падглядвае
Задуманы сон,
 што не сніцца табе.
Стаіць над душою з задышкаю хрыплаю.
Варушыцца чорнаю кошкай ля ног...
Ды ўрэшце,
 як злодзей пабіты,
 усхліпвае
І стомлена,
 ціха паўзе за парог.
Ну вось...
 Закальхвае спальня пустая.
Знясілена ты пачынаеш драмаць...
Як раптам
 таксі па вачах пралятае

І проста па рэбрах грукоча трамвай.
Па скронях дзяўчына абцасамі цокае,
Б'е ў вушы кувалдай будзільніка ход,
І вокны раструшчвае песня далёкая,
І проста пад столлю гудзе верталёт.
Па вуліцы рэха за злодзеем гоніцца
Чуваць, як звіняць у кішэні ключы.
А гэта ўцякае шахрайка-бяссонніца
Далей ад цябе, ды не можа ўцячы...

* * *

Сучасны свет бязлітасна старэе:
Хто з барадою,
Хто без барады —
Дзяды ў Кітаі,
І дзяды ў Карэі,
І ў нас, куды ні кінешся,
Дзяды.

Мітынгаваць усё яшчэ ахвочыя,
Хоць падпірае дыхаўку трыбух.
Абвіслі шчокі.
І патухлі вочы.
Але нястомна рвуцца да трыбун.

Бяссільнай зграяй збіліся з дарогі.
Рыпяць, як перасмяглыя драчы.
Памочнікі перастаўляюць ногі,
І замяняюць сківіцы ўрачы.

Запоўнены трызненнямі і тлудам,
Свет з імі занудзіўся і азяб...
Калі ўжо аб жыцці не могуць думаць
Пра смерць сваю падумалі хаця б.

Але няма для іх жыцця і смерці.
Іх сцяў адзін —
Уладу страціць —

Жах.
Трасуць галовамi —
I цэлы свет трасецца
I ўжо не хоча старасць паважаць.

* * *

Яны здзяцінелі даўно,
Нiбыта немаўляты тья,
То круцяць пра сябе кiно,
То дзеляць Зоркі Залатья.

I памiж iх —
Славуты самы,
Наш новаспечаны айцец
Махае ўзбуджана брывамi
I ўсё не можа узяцець.

СПРОБА ВЯСЁЛАЙ ПЕСЕНЬКI ПРА НЕТЫПОВЫХ ТУРЫСТАЎ

Хто за дзвесце кiламетраў,
Хто за трыста,
Хто з гiтарай,
Хто з транзiстарам,
Хто без —
На прыроду
Выпраўляюцца турысты.
Сцеражыся i дрыжы,
Шаноўны лес!

Колькi хуткасцi,
Напору,
Весялосцi —
Наваколле
Будзе войкаць i грымець!
Не трапляйся пад руку,
Вавёрка,

Лось
Ці
Ад маліны палагоднелы
Мядзведзь!

На траву ляцяць
Бляшанкі,
Шклянкі,
Пляшкі —
Кожны вольны і рашучы,
Што казак.
Распаўзайцеся,
Няўцямныя мурашкі, —
Ното sariens
Развязвае рукзак.

Аглушыў паляну
Стук сякеры звонкі.
Ліжа польмя
Галіны і камлі...
Разбягайцеся,
Бязрозкі і сасонкі!
Што ж вы, родныя,
Да долу прыраслі?

Салавей,
Канчай свае старыя оды —
Гэта ўсё
Для недасведчанай душы.
Першакласныя дыёды і трыёды
Шэйкам здолеюць
Пярнатых заглушыць.

Ля палатак
Дагарае корч смалісты.
Змоўк транзістар —
Батарэйкі падвялі...
Засынаюць
Асавелья турысты.
Не будзі!
Хай будзе ціха на зямлі!

КАНАДСКІ ХАКЕЙ

Да д'ябла тэлевізары!
З білетамі — о'кей! —
Нібы з замежнай візаю,
Імчацца на хакей
Цырульнікі,
 правізары,
Начальнікі з падлізамі,
Свяшчэннікі пад рызамі,
Дызайнер
 і жакей.

Нібы ў бляшанцы шпроты
(«Падцісніце зады!»),
Яны ў Палацы спорту
Рассаваны ў рады.
І над павеграм спёртым,
Над перагарам з потым
Запаленай употай
Паплыў цыгаркі дым...

Да д'ябла ўсе тэатры!
Схавайся ў цень, футбол!
Выходзяць гладыятары —
Ілбы як на падбор.
А гул,
 як лава ў кратэры,
Азартам сэрца кратае,
Давайце ж, чэрці клятыя,
Бой!

Нібы сцюдзёнкі шайку,
Уніз лінула столь —
Ахрыпла:
— Шайбу!
 Шайбу! —
Крычаць у глотак сто
Балельшчыцкія роты
З лавушкамі ратоў...

А шайба —
 за варотамі,
А шайба —
 ля бартоў.
Трэнер сваіх пад'юшвае,
Чужым праклёны шле.
І ўжо трашчыць пад клюшкаю,
Як шалупіна, шлем.
І ўжо кагосьці
 з лёту
Падмялі старчака
І паднімаюць з лёду,
Як мерцвяка.

Правілаў лаячына
Аслабла ўшчэнт.
З тупасцю бычынай
Ігрок суддзю таўчэ.
А зала вар'яцее,
Люцее ад крыві,
Са смакам і надзеяй
Заходзіцца:
 — Даві!
Дзяцок з вачмі рачынымі,
Вусаценькі лаўчыла,
Лыткастая дзяўчына
Упрошваюць:
 — Яшчэ!

Саромеецца чына
Генерал,
 але ж
Шэпча:
 — Малайчына!
Добра б'еш!..

О Божа мой, о Божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!.
Няўжо ўсё гэта можна —
Галавою ў борт?..
Ніхто не дапаможа,

Калі пад клюшкай рожа,
Як пад нажом — апорт...
О Божа мой, о Божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!

ЗАСТОМЛЕ ПАСЛЯ АБАРОНЫ АДНОЙ ДЫСЕРТАЦЫІ

Пакінуты ў гардэробе цяжкія партфелі,
Напакаваныя цытатамі з кніжак чужых.
Афіцыянткі,
 чароўныя, нібы феі,
Даўно ўжо расклалі відэльцы і нажы.

Без вясёлага булькатання засумавалі фужэры.
Дайце іх звону касмічны тэмп!
О, тут даўно ўжо гэтак не жэрлі,
Як на гэтых памінках па адной з навуковых тэм!

Не саромейцеся:
 навука — рахманая і нямая,
Яна і не гэткіх корміць даўно.
А тое,
 што дысертацыя карысці не мае,
Дапаможа забыцца віно.

Не здзіўляйцеся,
Што ў бяседнікаў думка ў вачах патухла, —
Не патрабуйце сэнсу ад балбатуноў.
Лысы тамада,
 самаздаволены, як квактуха,
Налаўчыўся выседжваць тосты і з баўтуноў.

Прыслухайцеся,
 як ідзе гаворка навуковая
Пра салаты,
 ікру
 і вэнджанага вугра,
Як раздабрэлы прафесар дацэнт
расталкоўвае,

Што гарэлку на каньяк замяніць пара,
З якою дасведчанасцю падлічваюць калорыі,
Адсоўваючы сыру скрылі перасохлыя,
Перспектывыны кандыдат гісторыі
І новаспечаны доктар філасофіі...
А пасярод стала,
зацьмяваючы ўсё,
Акружаная сытым іржаннем,
Ляжыць навука,
Якую ператварылі ў фаршыраванае парасё
І цяпер рэжуць тупымі нажамі.

Віноўнік урачыстасці да суседзяў лезе
смаўжом,
Сальныя анекдоты шэпча на вуха...
Ад навукі ён абараніўся ўжо.
Ці абароніцца ад яго навука?..

* * *

Каб было ўсё гучней і ўрачысцей,
Не тлуміся, рабі ўсё прасцей:
Пляц расквець, ды трыбуну начысці,
Ды пакліч ганаровых гасцей.

І пасля малаці сябе ў грудзі,
Не зважай, што ўсе ціхенька спяць,
Распінайся, як добра ў нас будзе
І праз год, і праз тры, і праз пяць.

Можа, дурань які і паверыць.
Толькі ты не хвалойся дарма,
Во не прыйдзе ніхто, каб праверыць,
З таго раю, якога няма.

СНЕГ У КАСТРЫЧНІКУ

На белым снезе — жоўтыя лісты,

Нібыта охры высахлыя канкі,
Нібыта гусак выцвілыя лапкі,
І хоць бы лапiк голай чарнаты.

Такое ўмее толькі першы снег —
Усё засыпаць чыста і наўна.
А потым вецер з залатога жніўня
Раптоўна прынясе стракаты мех
І вытрасе пад клёнамі наспех,
Зiму і лета паяднаўшы дзiўна...

Хто скажа мне, што нешта тут не так,
Што гэта — выпадковасць?

Не паверу,
Ступаючы на дыбачках па скверу,
Чытаючы пражылкі на лістах.
Прырода — найвыдатнейшы мастак.
Яна знайшла гармонію і меру.
І як нам перанесці на паперу,
Як затрымаць на палатне няўзнак
Чароўны свет здзіўлення і даверу,
Дзе нават ні намёку чарнаты?..

На белым снезе — жоўтыя лісты...

БЕЛЫЯ КРЫЛЫ (Песня)

Толькі зноў на дзяцінства сваё азiрнуся —
І ўзяціш ты, мой бусел, вястун дарагі.
У задымленым небе над зямлёй Беларусі,
Над маёй галавою ты робіш кругі.
Там, дзе светла кахалі,
Дзе аб шчасці гадалі,
Дзе ў вячэрнім чароце плешча ціхая
Друць,
Над маімі шляхамі,
Над маімі гадамі
Твае белыя-белыя крылы пльывуць.

Наша доля на радасць была небагатай.
Мы раслі сярод горкіх ваенных атаў.
Ды з высокай буслянкі над бацькоўскаю хатай
Аб надзеі на свята ты мне клекатаў.
Там, дзе светла кахалі,
Дзе аб шчасці гадалі,
Дзе ў вячэрнім чароце плешча ціхая Друць,
Над маімі шляхамі,
Над маімі гадамі
Твае белья-белья крылы пльывуць.
Колькі я ў родны кут свой цяпер ні вярнуся —
Мірным ветрам абдымуць палі і лугі,
Над маёй галавою, над зямлёй Беларусі
Каля самага сонца ты робіш кругі.
Там, дзе светла кахалі,
Дзе аб шчасці гадалі,
Дзе ў вячэрнім чароце плешча ціхая
Друць,
Над маімі шляхамі,
Над маімі гадамі
Твае белья-белья крылы пльывуць...

СВЕТ МОЙ АДЗІНЫ...

(Песня)

Заўсёды мне вочы слязою замглены,
Калі зажурацца і глянуць услед
Высокія клёны,
Шумлівыя кроны
І свет наш зялёны,
Зялёны мой свет.

Зязюлямі кліча мой край незабыты.
Здаўна берагуць ад нягодаў і бед
Густыя ракіты,
Гасцінец разбіты
І свет наш блакітны,
Блакітны мой свет.

Па даўніх сцяжынках вядуць успаміны.
І ў сэрцы нясу я, нібы запавет,
Старыя рабіны,
І клін жураўліны,
І свет наш адзіны,
Адзіны мой свет...

* * *

Мы будзённа гаворым пра космас.
Ён не слепіць ужо навізной.
След ракеты здаецца пракосам
Ці запыленаю баразной.

На арбіце, салёнай ад поту,
І цяпер не лягчэй, не прасцей,
Ды спакойнае слова «праца»
Паўтараем часцей і часцей.

Звыклым светам, знаёмым занадта,
Дзе каліны,
Крыніцы,
Стрыжы,
Вучаць нас,
 як дзяцей,
 касманаўты
З новай сілаю даражыць.

Ім над зорнаю цішай і ціскам
Так карціць удыхнуць хоць здаля
Водар сена —
 ці, можа, дзяцінства,
Ці асенняй планеты Зямля.

І не дзіўна, што хочацца дужа
Да галактык узняць пад крылом
Не касмічную цемру і сцюжу,
А зямное святло і цяпло...

* * *

Люблю бары, бярэзнікі і пушчы я
Яшчэ з ваеннай бежанскай пары.
Цярплівыя,
Маўклівыя,
Відушчыя,
Яны мае надзейныя сябры.
Ашчадныя,
Запаслівыя,
Шчодрыя,
Яны і мне прадоўжылі гады,
Калі дарылі кошыкамі, вёдрамі
Баравікі,
Чарніцы,
Жалуды.

Я помню іх гарэлымі і роснымі,
У пекле дыму, холадзе дажджоў.
Я плакаў іх рабінамі і соснамі
Ля мінамі разбітых бліндажоў.

На ўзлесках і пад кронамі высокімі
Яны вучылі мудрасці без слоў —
Як сябраваць з зязюлямі і сойкамі,
Як разумець вавёрак і ласёў...

Стаю сярод пал яны незадымленай,
Любуюся раскошаю зямной —
Як быццам зноў чытаю вершы Пімена
І рэха паўтарае іх за мной.

А можа, ён здалёк мне абзываецца,
Вясёлы, заклапочаны лясун...
Я з пушчы і яму
капусту зайцаву
І сплюшчаную гільзу прынясу...

СКАРЫНА

Кожная птушка ў сваё гняздо вяртаецца з выраю.
Кожны бадзяга-звер знаходзіць сваю бярогу.
Кожная рыба свайго трымаецца віру.
Дык ці ж магу я забыцца матчынага парогу?

Кожная краска ўсцілае сваю сцягу палявую.
Кожнае дрэва скідае ліст свайму долу.
Кожная пчолка прыносіць мёд у свой вулей.
Дык ці ж я мог сваіх кніг не прынесці дадому?

Шмат я па свеце прайшоў, шукаючы ўдачу,
Многа пабачыў.
Ды вочы былі сухія.
А тут
 мімаволі ўсцешана плачу,
Ледзьве здалёку ўгледжу купал Сафіі.

Мне віначэргі Падугі, Кракава, Прагі
З сонечным сокам кубкі падносілі залатыя,
Ды не маглі наталіць яны смагі
Так, як звычайны карэц,
 калі чэргну з маёй Палаты я.

Мне саладзейшыя самыя
 ветры з Дзвіны баравыя
І плятагонскіх кастроў паўночны куродым.
Калі ў далёкіх краях на мяне заяўлялі правы,
Я
Паўтараў, што са слаўнага Полацка родам.

Ты мне, мой горад, даруй,
 што ціхае імя Францішак
Я памяняў на нянаскае, гучнае імя Георгій.
Радзімы ж сваёй не мяняў, як нацельны крыжык.
Ад мовы сваёй не адрокся ні ў шчасці, ні ў горы.

Мэту маю і надзею, пакуту маю і трывогу, —
З літар, як з кропелек поту, збіраў я свае першадрукі

Не для цароў венцаносных, абраннікаў Бога,
А для цябе,
светласэрцы мой люд чарнарукі.

Як я хацеў,
каб ты вольнасці здолеў напіцца,
Каб пасяліў назаўсёды ў хацінах асвету,
Вокладкі кніг расхінуў — як адчыніў акяніцы,
І падзівіўся бязмежжу і мудрасці свету.

Не дзеля гучнага імя і нейкай дзівацкай фатыгі —
Дзеля добра твайго выбраўся я ў шлях далёкі.
І як на плошчах палілі ў кастрах мае кнігі,
Хіба табе, мой народ, не балелі апёкі?..

Я каралеўскі батанік і лекар.
І знаю:
няма таго зеля,
Што хоць на міг ад туті па Айчыне вылечвае.
Ды і ў грудзях маіх, можа, не сэрца — вузельчык
З роднай зямелькаю, цёплай і вечнаю...

КАЛІНОЎСКИ

*Вільня,
22 сакавіка 1864 года*

Ён ішоў між штыкоў і шабляў
І ўсміхаўся на поўны рот,
Што жандары на вуліцы зяблі
І чакаў пракурор ля варот.

Пасля камеры запляснелай
Піў марозную свежасць у смак.
І на сэрцы ў яго яснепа.
Адпаўзаў
страху слізкі слімак.

Над турэмнаю чарапіцай,

Над густым частаколам крыжоў
Сонца грэлася,
каб напіцца
Заўтра мог верабей з капяжоў...

Ён на вуліцу выйшаў пакорна,
Удыхнуў
дыму хатняга пах
І падумаў зусім спакойна:
«Гэта вось мой апошні шлях».

Камяні, што масцілі шлях той,
Нагадалі яму акурат
Кашалькі ненавіснай шляхты
і падсумкі царскіх салдат.

Нібы выкінутыя, ляжалі.
Іней стыў на іх, быццам пыл.
І падумаў ён з горкім жалем:
«Эх, каб панскія чарапы!

Малавата я іх раструшчыў.
Мнагавата іх на зямлі...
Толькі б пушчы, цёмныя пушчы
Грознай помстай не адгулі!

Толькі б веры не пахіснулі
Ні нагайкі, ні недарод!
Толькі б порах збярог і кулі
І нянавісць сваю народ!..»

Сакавіцкі марозны ранак
На сумёты клаў цень касы.
Вытыркаліся з-за фіранак
Палахлівых паненак насы.

Праімчаў праз дарогу на брычцы
Нейкі важны віленскі туз,
Пагразіў кулаком па прывычцы.
А рамізік прыўзняў картуз.

Тупа ўзвод паліцэйскіх пратопаў.
Афіцэр гаркнуў: «У-зяць нагу!..»
І ўжо блізка чуцён натоўпу
Несціханы, стрыманы гул.

Недзе там — кажухі і абноскі.
Там браты яго — мужыкі.
Іх пабачыць хацеў Каліноўскі.
Хоць здалёк, хоць на момант які.

Толькі б стражнікі не адцёрлі,
Толькі б з плошчы не выгналі іх..
І ажно перасохла ў горле,
Як падумаў пра страшны міг.

Не было ў душы шкадавання,
Нават крыўды на лес не было,
Што вось гэта халоднае ранне
Назаўсёды патушыць святло.

А была палыновая горыч
І бяссільная злосць
ад таго,
Што не ён паноў аб'ягорыў,
А яны ўсё ж злавiлі яго.

І вядуць па апошняй дарозе,
І нахабна ўзіраюцца ў твар,
Быццам гэта не ён —
той грозны
Яська, віленскі гаспадар...

Вось і плошча.
Марозны вецер
Пругка хiлiць пяцiю на ўсход.
Над людзьмi, над усiм на свеце
Узвышаецца эшафот.

Ён хаду заповолiў трoшкi
І на сонца зiрнуў з тугой.
У цiшы звонка рыпнулi дошкi

Пад яго маладой нагой.

Стаў пад шыбеніцу рашуча,
Быццам пераступіў парог.
І, як дымка з надрэчнай кручы,
Над натоўпам папльы спалох.

Хто — з нянавісцю,
хто — з адчаем
Пазіралі на эшафот.
І ад радасці надзвычайнай
Ззяў, як люстра, жандарскі бот.

Ад яго шырокага ранта
Не адводзіў пагляду шпiк.
У збялелага фабрыканта
Торгаў вока нервовы цік.

Як нямая шэрая лава,
Разлілася чыноўная раць...
Усміхнуўся Кастусь:
«Вам цікава,
Як я буду тут паміраць?»

Што ж, спектакль такі не рэдкі.
Дык чаго ж вочы хіліце ўніз
І забылі прынесці кветкі
І не чуеце воклікаў «біс»?

Ні маленнем, ні здрадай новай
Я пацешыць вас так і не змог.
І зірніце: не я, панове, —
Вы сягоння ў мяне каля ног».

Яшчэ вышай ускінуў голаў
І заўважыў ён:
там, дзе штыкі,
За ватоўкамі балаголаў
Кальхаліся армякі.

Там было неспакойна,

быццам

Людзі рваліся з ланцутоў,
Там хацелі наперад прабіцца,
Да яго бліжэй, да яго...

Віратлівай паводкай гулу
Падмывала там цішыню...
І душу яму ўскалыхнула
Цёплай хваляю ўпершыню.

«Вы са мною ў мой міг апошні,
Мае родныя мужыкі!
Я дзяліў з вамі дзень ваш поены,
Гарапашны ваш лес цяжкі.

Я ў адчай кляў разам з вамі
Ніву бедную і сенажаць.
Пот салёны вы засявалі,
Каб пасля слёзы горкія жаць.

Вам і рукі, і душы скруцілі,
Завязалі на сем вузлоў,
Каб маўчалі вы, як скаціна,
Нават родных не помнячы слоў.

Абкрывянілі сэрца даволі
Здзекаў, крыўд і няпраўд асцюкі..
Я хацеў вас прывесці да волі.
Я вам шчасця хацеў, дзецюкі.

Не дасяг я жаданай мэты,
Ды не плачу ўсё ж ні аб чым:
Не памру я незразуметым.,
Во змагацца я вас вучыў.

Не чакайце ж здалёк падмогі
І не верце ў добрых цароў.
Колькі будзе жыцця і змогі,
Не пускайце з рук тапароў.

Шкода, што ўжо не ўведаю,

зноў з кім
Вы падымеце бунт святы.
Аб сваім Кастусю Каліноўскім
Прыгадайце тады, браты!..»

І хацеў ён вышэй прыўзняцца,
Зноў зірнуць на свой крэўны люд.
Толькі раптам,
нібы знянацку,
За спіной загучаў прысуд.

Даляцелі,
як адгалоскі,
Непрывычных слоў камяні
Пра яго:
«Дваранін... Каліноўскі...»
Кату крыкнуў ён:
— Не мані!

Я з народам навек з'яднаны.
Што вы глупстваў панапляялі?!
Ні халопаў няма, ні дваранаў —
Людзі роўныя на зямлі!..

І ні слёз у вачах,
ні жаху,
Калі змоўкла плошча пасля
І няўмольна
халоднай вужакай
Абвіла яго шыю пяця.

«Будзь здаровы, мужыцкі народзе
Хай нядоля цябе абміне.
Гіну я за цябе.
Пры нагодзе
Спамяні добрым словам мяне.

Быў я сын для цябе, а не лёкай.
І калі адляціць мой дух,
Будзеш ты мне, зямелька, лёгкай,
Мягкай, як жаўруковы пух.

Без мяне прычкакаеш радасць.
Станеш слаўнаю між людзьмі.
Даў табе я мужыцкую праўду,
А свабоду сама вазьмі...»

Закрычала жанчына нема.
Засланіла сонца імгла.
Пахіснулася рантам неба.
Пад нагамі зямля паплыла.

І калі

цела
цяжка
абмякла

І заціх гордай шыі хруст,
З губ сплыло развітальнае:
— Матка-а!
Бе-ла-ру-у-усь!..

КУПАЛА

Сярод балот, лясоў і выспаў
Ёсць занядбаны Богам кут.
Мне лес такі на долю выпаў —
На белы свет радзіцца тут.

Мяне з-пад сонца, як зазвычай,
Падкінуў бусел пад страху
І ад калыскі мне пазычыў
Жалейку, пугу і саху.

І ўжо, куды ні сабяруся,
Куды дарога ні памкне,
Мне сняцца сны аб Беларусі —
Маёй пакутнай старане.

*

Я пахадзіў па свеце белым,
Жыццё пабачыў без пакут,
А сэрца ўсё адно балела
За бедны мой забраны кут.

Як цуд чужы вачэй ні цешыў,
Душа шаптала мне сама:
Ёсць край цяплейшы, багацейшы,
Але раднейшага няма.

Ці абзавуцца ў небе гусі,
Ці дзяцел грукне па сасне,
Мне сняцца сны аб Беларусі —
Лясной, азёрнай старане.

*

Я праг для бацькаўшчыны шчасця,
Гатовы быў хоць на вайну,
А змог ёй толькі песню скласці
І разбудзіць яе ад сну.

Я гаманіў у кожнай хатцы
Тым словам, што жыло з вякоў,
І клікаў я народам звацца
Забітых працай мужыкоў.

Заўсёды аб адным маюся:
Хай пошасць нас не закране.
Мне сняцца сны аб Беларусі —
Шчаслівай, вольнай старане.

*

Я прычакаў агнёў свабоды,
Іх жыватворчага святла.
І свой пасад сярод народаў

Мая радзіма заняла.

Пазбыўся мой народ прымусу,
Сагрэўся чырванню сцягоў.
Кім быць на свеце беларусу,
Цяпер залежыць ад яго.

А я і ў радасці, і ў скрусе
І калі сціснуся ў труне,
Сніць буду сны аб Беларусі —
Маёй радзімай старане...

* * *

Падаюць яблыкi —
Тупае восень па садзе.
Жоўтае лісце
Мяце на кляновай градзе.
А надвячоркам
На прызбе нячутна прысядзе
І залацісты праменьчык
Ля ног пакладзе.

Будзе пра лета мінулае
Думаць паціху.
Гляне спакойна
На познія кветкі ў вакне.
Здыме нязлосна
Са смуглай шчакі павуцінку
І гаркаваты начлежны дымок
Пракаўтне.

А як да цёплых сцяжынак
Падступяцца росы
І пахаваюцца
Змоўклыя птушкі ў гаях,
Пойдзе
Насустрач змярканню халоднаму
Восень —

Можа, яшчэ не мая,
Хай бы яшчэ не мая...

БАЦЬКОЎСКІЯ ГАІ

Бліндажы дагаралі, што паўмесяца бралі,
І мой бацька бярозкі —
 так дазволіў камдзіў —
На грудку камяністым над сваімі сябрамі
І на брацкай магіле шттыком пасадзіў.
Гарады і вышыні,
 скрыжаванні і вёскі
Параскіданы густа, зруйнаваны вайной.
І бярозкі,
 бярозкі,
 бярозкі,
 бярозкі
Узнімаліся ў неба за спатнелай спіной.
Азіралася з дымнай дарогі пяхота.
Ёй бярозка махала наўздагон, як сястра, —
Плашч-палаткаю новай зелянела лістота,
І, нібы пахаванка, бялела кара.
Радавыя салдаты з-пад Масквы і з Палесся
Паў-Еўропы прайшлі ў парадзелым страі
І пакінулі памяць —
 свабоду і песні —
І яшчэ — на пагорках — маладыя гаі.
Пыл, куроным вайны змылі мірныя росы
Каля родных аселіц і ў далёкіх краях.
Дык чаму ўсё часцей пад вятрамі бярозы
Так трывожна шумяць у бацькоўскіх гаях?..

ДЭВАЛЬВАЦЫЯ

Спекуляцыя, прафанацыя,
Як іржа, раз'ядаюць свет.
«Дэвальвацыя!», «Дэвальвацыя!» —
Чорна ўзмахваюць крылы газет.

Не адбіцца, не адплявацца
Ад спакус, што расставіла зло.
Метастазамі дэвальвацый
Навакол усё апляло.

Глухне радыё ад дэкламацый
Генералаў, паэтаў, паслоў.
Найшырэйшая з дэвальвацый —
Дэвальвацыя гучных слоў.

З путаў ледзь пачалі вырывацца,
А ўжо ў новых аковах рабы.
Найпадейшая з дэвальвацый —
Дэвальвацыя барацьбы.

Не баяцца чыны надарвацца:
У метале — да пасталоў.
Найсмяшнейшая з дэвальвацый —
Дэвальвацыя медалёў...

На каго, на што спадзявацца?
Мама, ты хоць абарані!
Найстрашнейшая з дэвальвацый —
Дэвальвацыя дабрыні.

Зачыняюцца душы і дзверы.
І на мужнасці вісне замок...
Дэвальвацыя праўды і веры —
Як трывогі апошні званок...

ЗАПІСКА З ПАЛАТАЧНАГА ГАРАДКА ГРЫНЭМ-КОМАН

«Каму гэта трэба?
Скажыце,
Каму гэта трэба,
Каб раптам упала
І з пылам змяшалася неба,
Каб чорнымі сталі

Парышваюць, праносячыся побач.
І рупіць па-старому
«Бог на помач!»
Гукнуць касцу,
што выйшаў з-за лазы.

Няма калі чупрыну расчасаць,
І не чуцён яму фантана лопат •—
Яго заняў сялянскі летні клопат:
Касі, каса, пакуль раса.

Ён косіць...
Хто яго сюды прыслаў
Як прывітанне з маладосці нашай?..
Пасля ўсё гэта я ўспрыму іначай,
Ды толькі будзе гэта ўсё пасля.
А сёння я не здаў яшчэ правы
На той вясковай памяці набытак,
Дзе захаваны звон касы адбітай
І пах нядаўна скошанай травы...

* * *

Маг-цырульнік, хітры дабрадзеі,
Не вастры старанна так нажніцы.
Я не з тых разгубленых людзей,
Што бягуць к табе прычапурыцца,

І не з тых, хто росціць бараду,
Каб смялей ісці на прагулянку.
Я ўжо так як-небудзь дабрыду
Да свайго апошняга паўстанку.

Толькі крыўда горкая адна
Не дае ніяк душы спачыну:
Уплялася чэпка сівізна
І ў маю нямодную чупрыну.

Жалудоў цяжкія капяжы

Шчодрa сыпле восень залатая.
Я прашу, цырульнік, — састрыжы
Сівізну, што лета замятае.

Што ж прымоўкнуў, дабрадзеі стары,
І ўздыхаеш сумна і трывожна?
Доўга так нажніцы не вастры —
Усё роўна памагчы няможна...

І БУДЗЕ ЖЫЦЬ ШТОДЗЕНЬ...

*На смерць
Аркадзя Куляшова*

Нясцерпнае, жалобнае
расстанне...
Як з веку, як заўсёды —
Не ў пару...
Паэты паміраюць на світанні,
Самотным вокам згледзеўшы зару.

Салодка спяць на белым свеце людзі...
Ён ім прыносіць гора не прывык —
Хай іх не скалане
і не разбудзіць
Апошні ўздых і развітальны ўскрык.

Завея крылы ўскінула над дахам,
Лёг на вакно марозу шэры цень...
Ён быў пвячым магілёўскім птахам
І ў незваротны вырай адляцеў.

Навек панёс свае святыя тайны,
Удзячнасць нашых спраўджаных надзей.
Паэты паміраюць на світанні —
І застаюцца з намі жыць штодзень.

І не прыглушыць праспяванай песні
Расстайная, заплаканая медзь,
і вечна ў беларускім паднябессі

Ён будзе майскім жаўруком звінець.

* * *

Сябры, не адключайце тэлефон!
Калі ўтрапёны свет вірыць наўкола,
Праз свіст і грукат, музыку і звон
Так хочацца пачуць знаёмы голас!

Як погляду, як поціску рукі,
Чакаеш доўга водгуку-адказу,
Але назад вяртаюцца гудкі,
Праз цішу не прабіўшыся ні разу.

Праклясці б свой будзённы марафон,
Спыніцца,
Паспрачацца,
Павініцца...
На тым канцы адключан тэлефон —
Не дакрычацца і не дазваніцца.

Зямлю наўсцяж абблыталі драты.
Радары скарацілі далячыні.
А ты — нібы ў пустэльні нематы:
Сябе сябры сягоння адключылі
Ад анекдотаў, ад чужой журбы,
Ад плётак, што сабраў сусед-назола,
І ад цябе,
каму б іх голас быў
Як знак надзеі, як глыток азону.
І я,
хоць, можа, патрывожу сон
і дружна дактары мяне асудзяць,
Прашу:
Сябры, не адключайце тэлефон,
Хай ні на міг не рвецца з вамі сувязь!

НАЧНАЯ ВОСЕНЬСКАЯ ДАРОГА

Адзінока. Вусцішна. І пуста.
Хоць бы дым начлежнага кастра.
Сум мой сеў каля дарогі кустам.
Шэрая сава — яму сястра.

За спіной разбойна вецер свішча.
Дуб галіны ўзняў наперавес.
Колецца халоднае іржышча.
І глухую цемру тоіць лес.

Зорку ўгледзець сілюся зняможана,
Сам-насам з жудою і журбой.
Дзе ты, выпадковы падарожны? —
Хоць бы ты забраў мяне з сабой...

КАЛЫХАНКА

Доўгі дзень,
Цёплы дзень
Адпльывае за аблокi.
Сіні цень,
Сонны цень
Адпаўзае ў кут далёкі.
Збеглі зайкі ўсе ў лясы.
Змоўклі птушак галасы.
І буслы ў гняздо схавалі
Свае доўгія насы.
Баю-бай, баю-бай,
Вачаняты закрывай.
Баю-бай, баю-бай,
Вачаняты закрывай.

Пакрысе
На расе
Патухаюць зоркі-сплюшкі.
Гулі ўсе,

Казкі ўсе
Пахаваны пад падушкі.
Спяць і мышкі, і стрыжы.
Спяць машыны ў гаражы.
Ты таксама
Каля мамы
Ціха-дixенька ляжы.
Баю-бай, баю-бай,
Вачаняты закрывай,
Баю-бай, баю-бай,
Разам з намі засынай...

ПЕСЕНЬКА ПРА СОНЕЧНАГА ЗАЙЧЫКА

Як з-за хмаркі сонца выйшла,
Ён уміг залез на вішню,
Між лістоў зусім не лішні,
Хітрым вокам падміргнуў.
І пабег па тратуары,
Запаліў машынам фары,
На тваім задумным твары
Яснай зоркай прамільгнуў.
Ах, сонечны вясёлы зайчык,
Святла вясновага акрайчык,
Як залацісты лёгкі мячык,
Не прыпыняецца нідзе.
Перада мной гарэзна скача
І мне ўсміхаецца удача,
І радасць хваляю гарачай
На волю просіцца з грудзей.

Ён не ведае спакою:
Мітусіцца па пакою,
З матылькамі і з ракою
Забаўляецца ў цішы.
Ён жыве ў цяністых парках,
На старых мастах і арках,
У малых расінках яркіх
І яшчэ ў маёй душы.

Ах, сонечны вясо́лы зайчык
Святла вясновага акрайчык,
Як залацісты лёгкі мячык,
Не прыпыняецца нідзе.
Перада мной гарэзна скача
І мне ўсміхаецца удача,
І радасць хваляю гарачай
На волю просіцца з грудзэй.

І ярчэй палаюць стужкі,
І званчэй спяваюць птушкі,
І цвітуць твае вяснушкі,
І смяецца неба сіль.
Дык няхай на белым свеце
Вечна з ім гуляюць дзеці
І няхай заўсёды свеціць
Залатога сонца сын!
Ах, сонечны вясо́лы зайчык
Святла вясновага акрайчык,
Як залацісты лёгкі мячык,
Не прыпыняецца нідзе.
Перада мной гарэзна скача
І мне ўсміхаецца удача,
І радасць хваляю гарачай
На волю просіцца з грудзэй.

АСЕННЯ ГРЫБЫ

Спяць асеннія грыбы —
Лесу ціхія рабы —
І ва ўсіх адна надзея:
З лесу выбрацца абы.

Ледзь пачуюць рып які —
Ім здаецца:
 грыбнікі
Прадзіраюцца рашуча
Да палян праз хмызнякі.

Як тады ахвота — ох! —
З капялюха скінуць мох,
Каб грыбнік яшчэ здалёку
Зачапіцца вокам мог,
Каб не бег за тры вярсты
У глухі гушчар густы
І не верыў нагаворам,
Што асенні лес пусты.

Нож хай будзе не тупы,
Кош хай будзе не скупы —
Сыраежак і зялёнак
На паляне тры капы.

А як толькі верасы
Паабсохнуць ад расы,
Падрашэтнікі палезуць —
Не адужаць без касы...
Крочыш з лесу, як герой.
У кашы —
 грыбы гарой...
Ох, і шчодры лес асенняй
Развітальянаю парой!

СНЕЖНАЯ ІМПРЭСІЯ

Ты куды мяне клічаш,
 паслухай? —
На дварэ ні машын, ні людзей.
Завіруха мяце, завіруха...
Белы снег,
Белы цень,
Белы дзень.

Я іду за табой,
 як сляпая,
Патрапляю ў замецены след.
Засыпае нас снег, засыпае.
Белы снег,
Белы след,

Белы свет.

Як паходня,
 твой шаль ружавее.
І вакол —
 ні вачэй, ні акон.
На зямлі —
 я і ты
 і завея,
Белы снег,
Белы клён,
Белы сон...

* * *

Нідзе не здраджваў матчынаму краю,
Не набіваўся іншаму ў сыны.
А ўсё часцей
 дадому прыязджаю
Я з адчуваннем даўнішняй віны.
Усё вакол нязводнае і роднае —
Сцяжынкi,
 валуны і саснякі.
Гарлае хрыпла певень за гародамі.
Вуркоча глуха трактар ля ракі.
Званкамі з неба жаваранкі падаюць.
Маўчаць буслянкі над дварамі ўдоў.
І не відно пакуль што за прысадамі
Ні аўтастрад,
 ні аграгарадоў...
Па вуліцы іду —
 і заўважаю:
Старэюць і суседзі, і тыны.
І сэрца зноў
 сціскаецца ад жалю
І адчування ўласнае віны.
Як быццам я таксама вінаваты,
Што на замку прасторны новы клуб,
І пачарнелі сцены роднай хаты,

І пакасіўся нашай студні зруб.
Шапчу сабе дакорліва:
 «Дажыўся!»,
Калі пачую ад суседа зноў,
Як рослыя бамбізы
 ў модных джынсах
Пасмейваюцца з матчыных размоў,
Пакеплваюць з «некультурнай» вёскі,
Звысоку лаюць
 свой «адсталы» кут,
Хаця напакаванья авоські
Па выхадных у горад валакуць.
Як з госцем,
 і бацькі са мной гавораць
Пра сенакос,
 пра дровы,
 пра ўраджай.
— У нас тут зараз рознай працы горы.
Як справімся,
 тады вось прыезджай...
...І песня зноў выходзіць не такая —
Ёй не хапае згубленай струны.
І еду з вёскі —
 быццам уцякаю
Ад даўняй і нясплочанай віны...

НЕ ВЕРУ!

*Памяці
Івана Мележа*

Не можа быць!
Не веру!
Не хачу!..
Адкіну прэч жалобную паперу.
Ні ворагу, ні сябру, ні ўрачу
Ніколі не паверу.
Не паверу.

Не могуць ні хвароба, ні вайна
Яго ад нас забраць,
Не маюць права.
Навекі з ім турбота ў нас адна,
Адна ў нас недавершаная справа.

Зямліцы роднай ён так шмат аддаў
Крыві, здароўя, таленту і працы,
Што забіраць яго ад ніў і траў
Яна, матуля, не магла спяшацца...

Не веру я бязлітаснай жарстве,
Што холадам магільным рукі коле.
Ён ёсць,
Ён ёсць!
Ён з намі.
Ён жыве...
Ён нежывым не можа быць ніколі!

* * *

*Памяці
Уладзіміра Караткевіча*

Зноў жалобных званоў ускалых,
Як пятлёю, сціскае горла.
Усё меней сяброў жывых.
Усё болей сяброў памёрлых.

Асядае ўспамінаў дым.
Не сустрэнемся, не пагаворым...
Давярайце ж сябрам жывым.
А тым болей — сябрам памёрлым.

Беражыце іх кожны міг,
Разумейце, маўклівых і гордых...
Не мяняйце сяброў жывых.
А тым болей — сяброў памёрлых.

І калі на шляхах крыжавых
Раптам вочы засцеле морак,
Успамінайце сяброў жывых,
Памінайце сяброў памёрлых...

ЛІСТОК АЛЬБОМА З ХІХ СТАГОДДЗЯ

«У шляхетным палацы,
У аздобленай мармурам зале,
Дзе грымела мазурка
І свечкі гарэлі ледзь-ледзь,
Перад дамамі сэрца
Паэты калені схілялі —
І жанчыны шчасліва
Пачыналі ўміг маладзець.

Гнеўны верш, як пальчатку,
Кідалі збялелым тыранам,
Ад сябе лёгкім жэстам
Адвёўшы знямелую смерць.
На світанні паэты
Прыносілі кветкі каханым —
І жанчыны шчасліва
Абяцалі ім век не старэць.

З-пад чужых небасхілаў,
Дзе крыж свой пакутніцкі неслі,
Дзе ў душы дагаралі
Летуценні былыя і злосць,
Прысылалі паэты сяброўкам
Лебядзіныя песні —
І жанчыны шчасліва
Берагі праз гады маладосць.

І няхай у высокіх палацах
Пацямнеюць паркеты
І прыглухне мазуркі
Шляхетная медзь —

Пакуль будуць жанчыны,
Не замоўкнуць паэты,
Пакуль будуць паэты,
Жанчыны не будуць старэць...»

* * *

Люблю зіму за сонца і марозы,
За снег,
сыпучы і рыпучы ўвесь.
Адначасова хмельны і цвярозы,
Іду ў паўдзённы заінелы лес.

У ім прасторна, выстыла і звонка.
Не ўскрыкне птах, не трэсне сук нідзе
Адно струной басоваю сасонка
На ўзгорку пад вятрыскаю гудзе.

Лес клопатнаю думкаю заняты —
Як да вясновых красак дажыве.
На лапах хвой, нібыта зайчаняты,
Прыселі ўзвівы ранішніх завей.

У гушчары густым сінеюць цені.
У кронах — зыркiх промняў мітусня..
І на душу сыходзіць прасвятленне.
І на зямлі пануе цішыня...

* * *

Мільгаюць гады.
Я цяпер гэта ведаю добра —
Мільгаюць.
Не ўхопіш,
Не спыніш,
Назад не павернеш ніяк.
Пад ветрам
Бязрозка
Дрыжыць сіратліва ля гаю.
Бязрозка, а можа,

Забытая песня мая.

Плыве аблачынка.
Па небе прасторным і сінім.
Мы ўслед ёй
Тужліва
З бярозкаю разам глядзім.
Не толькі гадоў —
Нават той аблачынкі
Не спынім
Ні песняй,
Ні просьбай,
Ні крыкам,
Ні шэптам сваім.

Сплыла аблачына.
Вясёлка палае над Пінай.
Глядзіцца ў Дзвіну
Сінявокая ніва ільну...
Быць можа,
Вось гэтак —
Бяследна,
Імкліва,
Няспынна —
З маімі гадамі
і я ля цябе прамільгну...

ЗАЎВАГІ НА СТАРОНКАХ АДНОЙ ЛІТАРАТУРНАЙ ДЫСКУСІІ

Ці не замнога трацім слоў святых?
Ці не залішне пафаснага энку?
І закліканні — як гарох аб сценку.
Мы столькі ўжо наслухаліся іх!

Каторы год ужо, каторы раз
Адно і тое зноў таўчэцца тупа —
Усенародна ўзнята напаказ
Вадою перапоўненая ступа.

Балбатуноў узрушаная раць
Размахвае кадзілам адмыслова...
Ці прыйдзе час, калі пачнуць караць
За справай не пацверджанае слова?

Куды прасцей не думаць ні аб чым.
Ды што, як раптам грукне гора ў дзверы
І мы аб ім адчайна закрычым,
А нам ніхто прывычна не паверыць?..

ДА ПЫТАННЯ АБ СУЧАСНЫХ МУЖЧЫНАХ

Ізноў жаночая інтрыга
Ці новаспечаны пачын? —
За фільмам фільм,
за кнігай кніга
Ганьбуюць здэкліва мужчын.

Ні спачування, ні сімпатый.
На сцэне — не сучаснік наш,
А горкі плён эмансіпацый —
Лайдак бязвольны і алкаш.

Хвастаюць, беднага, са здэкам,
Са смакам і не без падстаў,
Нібыта ён і чалавекам
Ужо лічыцца перастаў.

А ці ж даўно наш друк айчынны
Яго паляптаў па плячы
І міласэрныя жанчыны
Яго прасілі берагчы?

Быў ён гаспадаром цвярозым
І кавалерам неблагім.
За мужнасць, рыцарства і розум
Яму не раз складалі гімн.

Чаго ж змяніўся так нябога?
І што ўсіх так трывожыць тут —
Заўчасная перасцярога
Ці часам сцверджаны прысуд?..

ВЕРАСНЁВАЯ ПАРА

Валянціну Блакіту

Павуцінка залятае
Да вясковага двара.
І заве нас залатая
Вераснёвая пара.

Верасовая сцяжына.
Па баках — безразнякі...
Мы з табою не чужыя.
Мы з табою дружбакі...

Мухамор на вочы лезе.
Пад нагой пружыніць сук.
У маўклівым цёплым лесе
Толькі дзятла перастук.

Сала скрыль у нашай сумцы.
У кашах — баравікі...
Мы з табою аднадумцы.
Мы з табою сябрукі...

Нам за дзень не нахадзіцца
Між нізінак і палян,
Дзе рабіны, і брусніцы,
І пахучы дурнап'ян.

Ні хмурыначкі — уверсе.
Цішыня — на ўсе бакі...
Мы з табою аднаверцы.
Мы з табою грыбнікі...

Завядзёнкі не парушым —
Адшукаем касагор,
І сагрэе нашы душы
Непаспешлівы касцёр...

* * *

Ад матулінай пачосткі
І ад бацькавых папруг
Я ўцякаў далей за вёску,
На шырокі летні луг.

Бег расхрыстаны і босы
Пад зялёныя дубы.
«А куды ж ты?» — «На нябёсы,
Дзе ні крыку, ні журбы».

Па раскідзістых галінах
Узбіраўся ўсё вышэй —
Ад папрокаў, напамінаў,
Ад усмешлівых вачэй.

Лез туды, дзе ззялі далі,
Дзе, як богавы паслы,
На адной назе стаялі
Задуменныя буслы.

З небам там перапляляіся
Цёплы цень і цішыня.
Я і сам быў сярод лісця,
Як малое птушаня.

Адпльывалі штохвіліны
Пад зялёныя роўны шум
Крыўды ўсе і ўсе правіны,
Прасвятляючы душу...

І цяпер, як сум атуліць,
Я туды ж імчу хутчэй...
«А куды ж ты?» — «Да матулі,
Да матуліных вачэй...»

* * *

Слова наша роднае,
хапала
На стагоддзі доўгія цябе.
Багдановіч, Колас і Купала
Прыпадалі да цябе ў журбе,
Адкідалі кпіны і абразу,
З дзён былых цягнулі ў заўтра ніць
І хаця не ўсіх і не адразу, —
Навучылі ўсё ж цябе цаніць,
Вымытае ў гулкіх навальніцах,
Нам як запавет перадалі,
Каб пілі і не маглі напіцца
І ўзнялі наўздзіў усёй зямлі.

Матчына нявыцвілае слова,
Даўжнікі мы вечныя твае...
Так нам не хапае Куляшова.
Мележа так горка не стае.
Нам цяпер цябе на раздарожжах
Берагчы за іх і за сябе,
Даражыць пывучым гукам кожным,
Як зярняткам чыстым на сяўбе,
Каб не адляцела, як салоўка,
Не аглухла ў гуле бальшакоў...
Строга з нас вачэй не зводзіць Броўка.
Стоена ўзіраецца Лынькоў...

Мова продкаў нашых і нашчадкаў —
Шэпт дубровы і пчаліны звон, —
Нам цябе ласкава і ашчадна
Спазнаваць ажно да скону дзён,
Па чужых краях не пабірацца,
Не аддаць цябе на забыццё,
Наша невычэрпнае багацце,
Наша несмяротнае жыццё.

МАТЫЛІ (Песня)

Толькі першыя пралескі
На палянах узышлі —
Над разбуджаным узлескам
Закружылі матылі.
Закружылі, закружылі,
Закружылі матылі.
Сонца промні веснавыя
Раскідала па зямлі.

Пад вятрамі б'юць крыламі
Маладыя матылі,
Маладыя матылі,
Маладыя матылі.

А дзяўчаты на вяселле
З васількоў вянок сплялі —
Быццам стомлена прыселі
Ім на рукі матылі.
Ім на рукі, ім на рукі,
Ім на рукі матылі.

Як дадому к маладому
Маладую павялі,
Навакол сваты віліся,
Як ля вішні матылі,
Маладыя матылі,
Маладыя матылі.

Вось і восень залатая.
Клёны сцежкі замялі.
Адлятаюць, адлятаюць
Жураўлі і матылі.
Адлятаюць, адлятаюць
Жураўлі і матылі.

Не навечна, не навечна
Дні юнацтва адплылі.

Зноў агеньчыкамі ўспыхнуць
Веснавія матылі,
Непаседы-матылі,
Маладыя матылі...

КОНЬ НЕЗАЦУГЛЯНЫ (Песня)

Там, дзе вечар на зямлю
Сыпле зор маністы,
Я злаўлю цябе, злаўлю,
Конь мой наравісты.

Праз палеткі і лясы,
Праз лугі, паляны
Ты нясі мяне, нясі,
Конь незацугляны.

Азірнуся ля сяла,
Падлячу да ганка,
Дзе чаромха расцвіла,
Дзе жыве каханка.

Да расплецай касы
І да губ румяных
Ты нясі мяне, нясі,
Конь незадугляны.

Капытом каля вакон
Сон разбіць дазволю
І пасля цябе, мой конь,
Адпушчу на волю.

Праз палеткі і лясы,
Праз лугі, паляны
Ты ляці, мой конь, ляці,
Конь незацугляны.

* * *

Калі хто скажа,
што ў каханні ён
Усё спазнаў і вычарпаў дазвання,
Не верце.
Ён не знаў яшчэ каханья.
Ён яшчэ трапіць да яго ў палон,
І будзе плакаць над сабой былым,
І пракляне ўчарашняе бяссонне,
І здзівіцца,
што, можа, толькі сёння
Узнік каханья воблік перад ім.

Калі хто скажа,
што даўно
ані
Ужо няма ў каханні таямніцы,
Не верце,
і яму яшчэ прысніцца
Яно, як цуд нязнанай чысціні.
І ён,
як невядомыя дары,
Адшукваць будзе для прызнання словы,
Каб спаконвечнае адкрыць нанова,
І тайну тайнаў зноўку паўтарыць,
І зразумець аднойчы,
што жыццё
Пустым было б і вартым спачування,
Калі б на свеце не было каханья,
Дзе ўсё спрадвек — сакрэт і адкрыццё...

* * *

Я ўсіх вас, закаханья зямлі,
Назваць братамі роднымі гатовы,
Калі вы ў гэтым свеце бесталковым
Сустрэцца з нарачонамі змаглі.

Я падзяляю вашу весялосць,
Я разумею добра вашу ўдачу
І сам ад шчасця часам ледзь не плачу,
Бо і ў мяне мае каханне ёсць.

І я жыву ва ўладзе пекнаты,
Забывшыся на скаргі і на страты...
І ўсё ж я перад вамі вінаваты,
Вы мне даруйце, родныя браты.

Я самую прыгожую з дзяўчат
Схаваў ад вас, забраў ад вас навекі.
Яе радзімкі, локаны і вейкі
Пяшчотна лашчаць толькі мой пагляд.

Адну яе стварыў натхнёны Бог.
Другой такой ніхто ўжо больш не знойдзе.
Я абакраў вас, як нахабны злодзей.
Даруйце мне.
Іначай я не мог.

Я не ўпусціў міг вашай слепаты,
Але і вы ўсе можаце, на шчасце,
Мяне падобным чынам абакрасці...
Дык будзем квіты, родныя браты...

ПЕРШАЕ СПАТКАННЕ (Песня)

Я не магу
Стрымаць у сэрцы хваляванне.
І я бягу.
І я бягу
На наша першае спатканне.
І я бягу...
Я праміну агні, шляхі і перашкоды.
Я праміну гады
І прыбягу на ціхі голас твой.
Сам я прынёс

Усе былыя спадзяванні,
Свой светлы лес,
І летуценні, і прызнанні.
Сам я прынёс
Усё табе адной.

І мы спляцём
У добрай згодзе нашы рукі
Нашым жыццём.
Нашым жыццём
Закрэслім беды і разлукі.
Нашым жыццём.
Я прынясу
Табе здалёк крыло вясёлкі
І у касу ўпляту,
Толькі каб ты была заўжды са мной.
Я аддаю
Табе альтанкі ўсе і скверы
І ўсю сваю
Любоў, даверлівасць і веру.
Я аддаю
Навек табе адной.

Хай на зямлі
Заціхнуць буры-навальніцы.
На ўсёй зямлі.
Каб мы змаглі
Удоставіць радасці напiцца.
Каб мы змаглі.
Хай ні на міг
Не адцвітаюць нашы кветкі
І для усіх цвітуць
І салаўі ляцяць на голас твай.
Сам я прынёс
Усе былыя спадзяванні,
Свой светлы лес,
І летуценні, і прызнанні.
Сам я прынёс
Усё табе адной...

* * *

Паваражы, паваражы
На далані задубленай.
Што наварожыш, не кажы —
Я сам усё задумаю.

Паваражы, паваражы
На вуснах нецалованых.
Вузлом на памяць завяжы
Сцяжынку вечаровую.

Паваражы, паваражы
На чубе ускудлачаным.
І на плячо мне палажы
Сваю руку гарачую.

Не захінайся, не бяжы,
Спыніся каля ганачка.
Паваражы, паваражы,
Бялявая цыганачка!..

* * *

Мне з табой бы лепей размінуцца,
Міма праляцець на паўкрыла...
Дык чаму ж маюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла?

Не было нічога,
што на свеце
Да цябе не надарыў мне лес...
Дык чаму ж мне так таемна свецяць
Вочы твае, цёмныя ад слёз?

Мне з табой бы лепей развітацца,
Кожная сустрэча —
як турма...
Дык чаму ж твае слабыя пальцы

Я ў сваёй далоні затрымаў?

Размінуцца б лепей, размінуцца,
Каб душа спакойнаю была!..
А я ўсё маюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла...

* * *

Больш табе я не пазваню,
Не ўстрывожу самотную ростань.
Сам сабе канчаткова зманю,
Што забыў цябе вельмі проста.

Ні вачэй тваіх,
ні плячэй
Злым папрокам я не абражу.
Без цябе будзе несці лягчэй
Летуценняў найўных паклажу.

Што паробіш,
калі пагас
Пад дыханнем тваім халодным
Той агеньчык,
што некалі нас
Нечакана апёк мімаходам...

Адбалела. Прайшло. Адплыло.
Не пакінула нават суму...
А быць можа, і не было?
А быць можа, я ўсё прыдумаў?..

* * *

Бег да цябе праз буран і імжу,
Поўз да цябе з летуценнем і скрухай
Болей маўчаць не магу.
Я скажу.

Ты мяне ўважліва толькі паслухай.

Вуснамі смелыя словы ляплю,
Цяжка і горача іх выдыхаю:
Чуеш, каханая? — верна люблю,
Чуеш, любімая? — шчыра кахаю.

Можаш пасля адмахнуцца —
«Бывай
Можаш пасля адварнуцца сурова.
Толькі даслухай, не перабівай.
Як мне баліць мае кожнае слова!

Вуснамі смяглыя вусны лаўлю
І перад вечнаю тайнай сціхаю...
Чуеш, каханая, — верна люблю,
Чуеш, любімая, — шчыра кахаю...

* * *

Я за тваім плячом не разглядзеў
У доўгую хвіліну развітання,
Што за акном —
змярканне ці світанне
Ці поўневая ноч, ці хмурны дзень.

Было адно імгненне на дваіх.
Было адно спякотнае дыханне
І вусны —
як кругі выратавання,
Калі ў бяссілі мы шукалі іх.

Быў шэпт твой непрытомны:
«Дарагі...
І неслухмяных рук перапляценне —
Як крылы птушак,
што не даляцелі
Да выраю
і ўпалі на лугі.

І захлынуўся і спыніўся час,
І ты прынікла да мяне адчайна...

Я добра помню ўсё, што нас злучае.
І ўсё забыў, што разлучыла нас.

ЭЦЮД РЭЎНАСЦІ

Нядаўна быў я чысты,
як дзіця,
Не кранутае цвіллю недаверу,
І чалавеку верыў больш, чым зверу,
І кожны дзень чакаў я адкрыцця.

О Божа мой, як ты змяніла ўсё,
Як зруйнавала свет сваёю здрадай!
Цяпер я менш тваёй усмешцы рады,
Чым позірку прыручаных ласёў.

Цяпер я лепей птушкам занясу
Маю, табой адпітую, пяшчоту.
Хай п'юць з маёй далоні,
як расу,
Ні кроплі не пакінуўшы на потым.
Нічога не чакаю я, ані,
Хай зерне шчасця склёўвае сініца...
Чаму дала ты права мне ўсумніцца
У вернасці людской і дабрыні?..

* * *

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Адчаю імгненне,
У вечнасці імкненне,
Аб шчасці маленне,

Ці проста здзіўленне,
Ці проста
Зямнога кахання святло?

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Ад гора збавенне,
Душы наталенне,
Прыход прасвятлення,
Ці проста збліжэнне,
Ці проста
Грудзей тваіх пудкіх цяпло?

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Жыцця патуханне,
Ці смерці дыханне,
Ці неба ў абдымках зямлі калыханне,
Калі не вяртання назад,
Ні адхлання,
А толькі
Рыданне,
Гарэнне,
Згаранне?..

Скажы мне,
Няўжо гэта з намі
Было?..

СУСЕДКА

Калі раніцай вёдрамі ляскала
І да рэчкі спяшала босая, —
Я цябе цалаваў краскамі,
Я цябе цалаваў росамі.

Калі ў поўдзень ішла палеткамі,

Маладога спакою поўная, —
Я цябе цалаваў кветкамі,
Я цябе цалаваў промнямі.

Калі ўвечар да весніц выйшла
І стаяла пад вішнямі колкімі, —
Я цябе цалаваў цішаю,
Я цябе цалаваў зоркамі.

Што, як ноччу ў акно пагрукаю,
Недасяжная і спакусная?..
Я цябе цалаваў думкамі,
А хачу цалаваць вуснамі.

* * *

Не баюся,
што нехта табе
аб каханні далдоніў,
Не баюся,
што нехта табе
пра нявернасць плявузгнуў,
Не баюся,
што нехта
да ног тваіх скарб валачэ, —
Твае плечы
чакаюць маіх
нецярплівых далоняў,
Твае вусны
чакаюць маіх
перасмяглых вуснаў,
Твае вочы
чакаюць маіх
пацямнелых вачэй.
Напляваць
на чужыя
залёты і клятвы!
Напляваць
на чужую
ману і пагрозу!

Напляваць
на чужыя
спакусы і грошы!
Хто там глупства,
Што ты мне — не пара,
Чаўпе?..
Я з табою,
як вольная птушка,
крылаты,
захмялелы ад шчасця,
ад шчасця цвярозы.
Я з табою
багаты,
разумны,
харашы...
Дык няўжо ты дазволіш,
Каб стаў я нічым
Без цябе?..

КАХАННЕ ПЕРШАЕ ПОМНІЦА (Песня)

Адзвінела жаўранкам нам дзяцінства смешнае.
І рукой махнула мне ты, мая свавольніца.
А каханне першае,
А каханне першае,
А каханне першае
Помніцца.

І лугі дакошаны, і стагі завершаны.
І гады праносяцца, як ліхая конніца.
А каханне першае,
А каханне першае,
А каханне першае
Помніцца.

Ад былога-даўняга застанецца лепшае.
І душа трывогаю і святлом напоўніцца.
І каханне першае,

І каханне першае
Помніцца,
Помніцца,
Помніцца...

* * *

Успамінай мяне хоць трошкі,
Як першае «ку-ку» ў бары,
Кахання высахлыя крошкі
У сховах памяці збяры.

І паднясі на міг да вуснаў,
Як памяць ветранай вясны, —
Хай не салодка, не спакусна,
А ўсё-ткі колюцца яны...

* * *

Я не думаў пра вершы.
Толькі што ты паробіш з душой,
Калі ў ёй,
Як весновыя кветкі,
Прабіліся вершы.
І я з цэлым бярэмам
Да цябе
Без дазволу
Прыйшоў,
Свае тайны, і страхі,
І надзеі ўсе
Словам даверыўшы.

Я паклаў іх табе на калені —
Бяры, рассыпай, варушы
І раскладвай —
Адчай і прызнанні,
Папрокі і лёсткі.
А захочаш — на кожным

Задумліва паваражы,
Перабраўшы радкі,
Як вясёлых рамонкаў пялёсткі.

Я аддаў іх табе,
Самай гордай
З сучасных багінь.
Ты скажы — і яшчэ
Прынясу я ахвотна.
Можаш іх раздарыць.
Ды адзін
Лігасціва
Пакінь —
Той,
Што, як васілёк,
Непрыкметны,
Блакiтна-самотны...

* * *

Назіраю употай
За табой, за табой.
Суцішаю работай
І сум свой, і боль.

Сню і думаю ўпарта
Пра цябе, пра цябе.
Як нядрэмная варта,
Мая мара жыве.

Да бяссоннай пакуты
Табою, табой
Я пакорна прыкуты
Надзеяй слабой.

О, не рві мае пугы!
Я сцярплю гэты боль...

* * *

Любая,
ты засланила свет
Шэры, аднастайны і будзённы —
Электрычак цесныя вагоны,
Мокрыя, цяжкія парасоны,
Душны, непрыбраны кабінет,
Гуд аўтамабіляў манатонны
Быццам бы расталі неўпрыкмет.

Любая,
ты расчыніла свет
Рознакаляровы і ўрачысты —
Раскідае срэбра дождж краплісты,
Сінява застыла ў шыбах чыстых,
Ловіць жвавых «зайчыкаў» паркет,
Электрычка кліча галасіста
На лясны прастор — за ёю ўслед.
Свет запаланілі перамены.
Матылёк успырхнуў на акне...
Гэта ты прыветна і праменна
Раніцой зірнула на мяне.

НАПАМІН ХАЛАСЦЯКУ

Так спрадвеку павялося,
Што знайсці мы ўсе павінны
Свайго шчасця, свайго лесу,
Свайго сэрца палавіну.

І пакуль ты адзінокі
Пасярод жыццёвай прозы,
Ты як быццам аднабокi,
Несалідны, несур'ёзны.

Хоць дасведчаны і знаны
І жывеш на ўзроўні века,
Ты ўсё роўна

без каханай —
Палавіна чалавека.

Як людзей ні судзіш строга,
Ды без жончынага вока
Ты яшчэ сябе самога
Разумееш неглыбока.

Так што вер наўным вершам
І навек адно запомні:
Толькі любую сустрэўшы,
Станеш ты нарэшце поўным.

Ды глядзі
 (і так бывае),
Каб цябе не паддавіла
Дарагая, дзелавая,
Ды чужая палавіна...

* * *

Хто мудрэйшы быў — Адам ці Ева,
Мы не будзем усчыняць садом.
Дзякуй ім,
 што адшукалі дрэва
З грэшным і спакуслівым пладом,
Што спалох пераступілі смела,
Нецярпліва згледзелі ў галлі
І сарвалі яблык недаспелы,
Надкусілі, нам перадалі...

Пэўна, мудра ўсё зрабілі продкі,
Калі столькі часу ўсім наўздзіў
Яблык той,
 і горкі, і салодкі,
Нам яшчэ аскомы не набіў...

* * *

«Вяршыня самазабыцця —
Каханне.
Зарука вечнасці жыцця —
Каханне.
Калі абвал сэрцабіцця
Не ў стане
Стрымаць няўцямнае,
Як сон,

Прызнанне.
Натхнення сакаліны ўзмах —
Каханне.
Каліны прысмак на губах —
Каханне.
Калі заледзянелы жах
Расстання
Ад промня ў дарагіх вачах
Растане...»

Калі ўжо ўблыталася ў чуб
Мне лета,
Ці то адчуў, ці то пачуў
Я гэта,
Ці песню з тых,
што не стае,
Склаў не такую...
Не можа быць,
што без яе
Звякую...

* * *

Мне не забудзецца ніколі,
Як у азёрнай старане
Гуло сяброўскае застолле
І ты глядзела на мяне.

І сэнс, і тайна, і надзея

Былі ў бязладнай гамане,
Бо за сталом вясна сядзела
І ты глядзела на мяне.

Усё тады было дарэчы:
І драч, і юшка ў чыгуне.
І плыў туман над соннай рэчкай.
І ты глядзела на мяне...

Яшчэ не раз мне па-юнацку
Твой позірк знічкаю мільгне.
Хаця б на міг, хаця б знянацку
Зірні здалёку на мяне!

* * *

Бязглуздая спрэчка.
Паспешлівы поціск рукі.
Глухое маўчанне.
Падкрэслены холад расстання.
І крокі заціхлі.
І выплыў туман з-за ракі.
І сэрца балела ў адчай
Ажно да світання...

А ты хіба спала спакойна? —
Прызнайся сама.
І сэрца табе не кальнула
Туга шкадавання?
Калі не кальнула,
Дык, можа, яго і няма —
Маленькага сэрца,
Якое баліць ад кахання...

* * *

Шкадую жанчын,
што пасля пацалунка мужчыны
Не зведалі асалоды пацалунка дзіця,

Што навек ад сваіх грудзей адлучылі
Ненасытную, бесмяротную завязь жыцця.

Шкадую жанчын,
што пасля мужчынскіх абдымкаў
Не зведалі пяшчоты абдымкаў дзіця,
Калі каля вуха даверліва дыхае
Безабаронны працяг твайго зямнога быцця.

Шкадую жанчын,
што пасля ночы бяссоннай
На плячы сваім чулі
толькі холад няголеных шчок
І не песцілі цёплы і круглы, як сонца,
Плод кахання — няўцямны жывы камячок...

Аблысеюць паклоннікі.
Перамруць палюбоўнікі.
Супакоіцца ўрэшце шалу майскага каламуць.
І ці будзе каму
ўспаміны аднолькавыя, як апалонікі,
Чыстай плоткаю ўскалыхнуць?..

* * *

Імклівы час — мудрэц вялікі.
Як паяднаў чароўна ён
Каханых незямныя лікі,
Зямныя воблікі мадонн!

Як звёў іх проста і прароча,
Злучыў развагу і парыў,
На прыгажосць жывую вочы
Велікадушна нам адкрыў!

І абнавілася каханне,
І ў разняволенай душы
Зямлі і неба паяднанне
Даспела, нібы спарышы.

І ў снах пакутлівых узніклі,
Неразгаданыя спакон,
Каханых незямныя лікі,
Зямныя воблікі мадонн...

* * *

Атруці мяне
вясновым хмелем,
Апляці мяне
рукамі цёпльмі.
На дваіх з табою мы падзелім
Ноч, што льецца залатымі кроплямі.

Ап'яні мяне
дыханнем чыстым,
Ахіні мяне
прызнаннем ціхім.
Мы ў далоні з неба зор маністы
Ссыплем рук суладным ускальхам.
Прытулі мадней,
мая абранніца.

Наталі
мае сухія вусны...
О, як хутка прыплывае раніца —
Сну і явы сонечнае вусце!..

* * *

...У прыцемку халодным прыскам тлеючы,
Твая сукенка ўпала каля ног,
І ты рукамі засланіла плечы,
Бо я ад іх святла аслепнуць мог.

Ты смеласці сваёй сама здзівілася.
А у мяне ў збянтэжаных вачах
Нібыта поўня белая дваілася.
І сэрца ашаломянае білася,
Як выпушчаны з цеснай клеткі птах.

Ты не ішла — асыпаная зорамі,
Хмурынкай лёгкай да мяне плыла —
Уся з адчаю, чысціні і сораму,
З даверлівасці, страху і святла.
Цьмянелі,
аддаляліся
і чэзнулі
Зямныя і нябесныя агні.
І я ступіў насустрач цёплай бездані
Здзіўлення,
шчасця,
тайны,
цішыні...

* * *

Сотні раздарожжаў паміж намі,
Прывакзальны тум і шум травы.
Ды ўсё роўна над тваімі снамі
Я стаю — нязменны вартавы.
Месяцаву срэбраную сцежку
У руцэ трымаю, як прапчу.
Нават прынца казачнага ўсмішку
Да твайго акна не падпушчу.
А калі світанне ценом белым
Ляжа на прыціхлую ваду,
У расстанні доўгім асмялелы,
Да цябе нясмела падыду.
Адхіну ўспамінаў грэшных дымку,
Дзе схаваў я ад чужых людзей
Сонейка заспае — радзімку —
У лагчынцы белай між грудзей...

* * *

Зайздросччу шчасцю юных закаханых,
Што так баяцца дотыку рукі, —
І ад яго грудзей адмежаваны

Яе грудзей тугія астраўкі.

Зайздросьчу іх святому аняменню,
Калі без слоў усё адчуць лягчэй,
І смешнаму, дзіцячаму няўменню
Хаваць пачуцці ад чужых вачэй.

Зайздросьчу іх наўнаму спалоху,
Яшчэ незразумеламу агню,
Калі ўвесь свет змяняецца патроху
І дорыць азарэнне ўпершыню

І паміж кожным позіткам і словам,
Ужо зусім бяссільная,
звініць
Напятая, як песня жаўрукова,
Збліжэння недазволенага ніць...

ПРЫЗНАННЕ (Песня)

Пад спакойнаю поўняй наш сад шапаткі заціхае,
І паўночная зорка заснула ў цябе на плячы.
Я шапчу табе ціхае-ціхае слова «кахаю».
Ты яму не пярэч і ў адказ мне яго прашапчы.

На сляды нашы ляжа блакітная ціша глухая,
Нам нясмела падорыць маўчанне адно на дваіх.
Я гляджу на цябе — і шчаслівае слова «кахаю»,
Нібы яснае сонца, ўзыходзіць на вуснах тваіх.

Нам не страшна цяпер ні бяда, ні часіна ліхая.
Мы ў разлуках цяпер не баімся ніякіх трывог.
Будзе з намі заўсёды пяшчотнае слова «кахаю».
Мы пачуем яго і за тысячы далніх дарог...

ЗАВУШШЦА ВЕЧНАСЦІ (Песня)

На зямлі такое ўжо было —
Ахінула двух вясны крыло.
Пад сівой ракітаю
У трысці забытае
Папльыла блакітнае вясло.
Адкіпелі квеценню сады.
Кветкамі замецены сляды.
І над лесам свеціцца
Завушніца вечнасці —
Месяц малады.

Светлая, чароўная пара.
Поўны свет кахання і дабра.
Там, дзе клёны-ясені,
Нас чакае ясная
Шчасця непагасная зара.
Адкіпелі квеценню сады.
Кветкамі замецены сляды.
А над лесам свеціцца
Завушніда вечнасці —
Месяц малады.

Дзве дажджынкi ўпалі на чало.
Дзве сцяжынкi у адну звяло.
Хоць вясна не вернецца,
Не астыне ў верасе
Нашай ціхай вернасці цягло.
Адкіпелі квеценню сады.
Кветкамі замецены сляды.
А над лесам свеціцца
Завушніца вечнасці —
Месяц малады...

* * *

Я не сквапны — вы паверце.

Не прыслужваю рублю.
Лепшы яблык на талерцы,
Не шкадуючы, ўступлю.

Сувеніры, кветкі, рэчы,
Нават тыя, што люблю, —
Забірайце. Не пярэчу.
Пашкадую — і ўступлю.

Сцежку лепшую ў прысадах,
Поля лепшага раллю
І высокую пасадую —
Не крыўдуючы, ўступлю.

А тваіх вачэй смяшынкі,
Як нябесны дар, каплю.
Ні адной тваёй маршчынкі
І слязінкі не ўступлю.

Праз пагрозы, пасміханне —
Праз усё пераступлю.
А цябе, мае каханне,
Нізавошта не ўступлю.

* * *

Сябе да адзіноты прывучаю,
А шэпт твой горкі ўсё па сэрцы б'е,
Як жураўліны кліч,
Як крык адчаю:
«Я так засумавала без цябе!»

Навошта — зноў?
Усё даўно забыта,
Закрэслена маршчынкай на ілбе,
Я нашых сцежак болей не разблытваў
Рассек

і за сябе, і за цябе.
Ды толькі над разлівам іван-чаю,
Над палыном ссівелым

у журбе,
Як жураўліны кліч,
Як кліч адчаю,
Плыве:
«Я так сумую без цябе!»

* * *

Хай душа над былым не рыдае.
Плечы нам не прыгнулі гады.
Па-ранейшаму ты маладая.
Па-ранейшаму я малады.

Не бяда, што сняжок ападае
На юначыя нашы сляды.
Па-ранейшаму ты маладая.
Па-ранейшаму я малады.

І ніхто яшчэ не разгадае
Нашы хованкі, нашы брады.
Па-ранейшаму ты маладая.
Па-ранейшаму я малады.

Толькі сэрца вясну прыгадае —
І акрыюцца белым сады...
Па-ранейшаму ты — маладая?
Па-ранейшаму я — малады?..

СПАТКАННЕ З ДАЎНЯЙ ВЯСНОЙ (Песня)

Там, дзе ўсё дыханнем памяці сагрэта,
Ты спатканне зноў прызначыла са мной —
Можа, каб сустрэцца з невядомым летам,
Можа, развітацца з даўняю вясной.
Зноў спыніўся час для нас.
Зноў шуміць над намі вяз.
Зноў гучыць забыты вальс,

Можа быць, апошні раз.

Мы з табой мінулі сотні паваротаў,
Нам з табой хапіла снегу і дажджу.
Толькі я з ранейшай ласкай і пяшчотай
З той вясны далёкай на цябе гляджу.
Зноў спыніўся час для нас.
Зноў шуміць над намі вяз.
Зноў гучыць забыты вальс,
Можа быць, апошні раз.

Я сабе не веру, што ты ўжо не тая.
Не відна ў тумане наша сівізна.
І ў душы з гадамі ўсё не адцвітае
Першае каханне, даўня вясна.
Зноў спыніўся час для нас.
Зноў шуміць над намі вяз.
Зноў гучыць забыты вальс,
Можа, не апошні раз...

* * *

Не веру,
што з гадамі адыходзіць,
Згасае палкасць маладых сустрэч,
Прыйдзі ка мне ў пакоры і лагодзе,
Маім рукам і вуснам не пярэч.

І не хавай,
як хітрая цыганка,
Няўтольнага агню ў сваіх вачах.
Хай будзе тонкі месяц за фіранкай.
Хай будзе ціхі стогн каля пляча.

Хай згіне ўсё,
што ўжо было,
што будзе.
Але хай застануцца на вякі
Твае ненапалоханья грудзі

І ля шчакі цяпло тваёй рукі...

* * *

Кагосьці безнадзейна кліча каня.
Зязюля шчодра дзеліцца гадамі...
А можа быць, яны мае каханне
Сваёй душой птушынай разгадалі?

Не заціхае салавей да рання.
Жаўрук неўтаймавана будзіць далі...
А можа быць, яны мае каханне
На свой птушыны лад пераказалі?

Ці не таму мне спеў іх зразумелы,
Такі трывожны і такі прыгожы?..
А я перад табой стаю, нясмелы,
Душа пяе,
а слоў знайсці не можа...

* * *

Калі з начнога плёса
праз трысцё
Ты бегла
Да мяне на рукі ўпасці,
Я думаў,
Што каханне —
Гэта шчасце,
Якога хопіць мне на ўсё жыццё.

Калі ў расчаравання на мяжы
Мне вечнасцю здаваліся мінуты,
Каханне —
Думаў я тады —
Пакуты,
Якія немагчыма перажыць.

Калі ж суцішыў час мой гнеў пусты
І мудра ўраўнаважыў
сум і радасць,
Давер і рэўнасць,
жорсткасць і спагаднасць,
Я зразумеў:
Каханне —
Гэта ты.

* * *

Каму б я верыў,
Каб не ты?
Мне б дзень быў шэры,
Каб не ты.
І цуд дзявочай
Пекнаты
Не грэў бы вочы,
Каб не ты.

Пра што б я думаў,
Каб не ты?
Памёр бы з суму,
Каб не ты.
У свеце,
поўным
Нематы,
Я б стаў бязмоўным,
Каб не ты.

Няшчасны быў бы,
Каб не ты —
Без дабраты,
Без праваты.
І ўсё ў душы маёй дачасна
Даўно б пагасла,
Каб не ты...

* * *

Ты спытала,
што вазьму я
У дарогу ў снег і слоту,
Калі вельмі засумую.
Адказаў:
— Тваю пяшчоту.
Ты пытала ў задуменні,
Што важней за ўсё —
Работа,
Шчасце,
Поспехі,
Натхненне?

Я шаптаў:
— Твая пяшчота.
Без падказкі і прымусу
У адчаі і самоце
Давяраю і маюся
Толькі ёй —
Тваёй пяшчоце.
І калі б ты запытала
У дзесяты раз і ў соты,
А чаго ў жыцці мне мала,
Я б сказаў:
— Тваёй пяшчоты...

* * *

Я за жыццё сваё спасціг,
Што злосць —
сястра злараднасці,
А сэрца,
што ў грудзях маіх, —
Гняздо для птушкі радасці.
Ды толькі вось адно бяда,
Якую не агораю,
Не прылятае да гнязда
Пяюнняя яснапёрая.

Затое ў дождж
і ў халады
Ляцяць,
прытулку просячы,
Другія птушкі —
з чарады
Сумнення,
Смутку,
Роспачы.
Як найбліжэйшая з прынад,
Так вабіць іх гняздо мае.
Хіба ж я мог іх не прыняць,
Калі яны бяздомныя?
Яны ў мяне ў гасцях жылі
У зацішку спагаднасці,
Каб гнёзды іншыя былі
Сагрэты птушкай радасці.
Я і цяпер
іх галасы
Лаўлю душою шчыраю
І веру: блізяцца часы,
Што клікнуць іх да выраю.
І будзе свет — як светлы дом,
Без подасці і зайздрасці.
І я аддам яму гняздо
Для звонкай птушкі радасці.
Няхай яна
усім пяе,
Шчабеча,
не змаўкае ўсё.
Я дачакаюся яе.
Дачакаюся...

* * *

Мой родны край,
за што цябе, скажы,
Гісторыя так люта шкуматала —
Разворвала ўсіх войнаў рубяжы,
Каціла вал грымотнага метала?

Нібыта ёй карцела дапячы
Тваёй спрадвечнай стойкасці вясковай.
Як пяліся чужацкія ключы
Тваю душу замкнуць абавязкова!

І колькі сквапных прыхапняў паўзла
З агнём, з атрутай, з Богам і без Бога!
Свінцом і здрадай рассявалі зло,
Каб зарасла нянавісцю аблога.

Не шкадавалі толу і брані
На ціхія палеткі і прысады.
Але тваёй славянскай дабрыні
Не затапталі танкі і снарады.

Ты ў свайго лёсу нават не спытаў,
За што прыблуды на табе кішэлі.
І маладой нястрымнасцю атаў
Пазараслі акопы і траншэі.

Узрушанаму людству напаказ
Ты ўзняў не крыўдаў звугленыя раны,
А жыццялюбства вечнага запас,
На дне тваіх крынічак захаваны.

* * *

Я не ганю землі чужыя —
Хай іх сонца не абміне.
Толькі дзе за морам ні жыў я,
Беларусь мая снілася мне.

Так карцела — сляза закіпала, —
Каб да сэрца хаця б здалёк
Прыплывалі жалейка Купалы,
Багдановічаў васілёк...

Гэта ўсё, безумоўна, не нова.

А ці трэба, каб новым было
Поле бацькава, матчына мова
І над хатай буслова жытло?

Хіба душы свае не лечым
Ад бяздомных бяdot і згрызот
Самым простым і самым вечным,
Што пранёс праз вякі народ?

І якія б шляхі не схаdзіў я,
Кліча полацкая сенажаць...
А калі не спяваць аб Радзіме,
Дык навошта наогул спяваць?__

1985-1995

*

* * *

Я не думаў, што так прывязаны
Да імшарнай, пясчанай зямлі,
Да пагоркаў з дубамі і вязамі,
Да бяроз, што ў паляны ўраслі.

А, пажыўшы ў заморскай далечы,
Паглядзеўшы рэкламны рай,
Зразумеў я,
Дамоў прылятаючы,
Як мне дораг мой родны край.

Бедны мой,
Сціплы мой,
Запылены
На крутым скрыжаванні дарог,
Дзе ўзнямаецца за магіламі
Ці то храм, ці то змрочны астрог.

Тут дубы векавыя, нядрэмныя
І надрэчныя купкі ракіт
Аплялі маю памяць карэннямі
І ўзнялі мае думы ў зеніт.

НАША ПЕСНЯ

Не была ты ніколі пры знаці,
Не стаяла ў чарзе да стала,
Не прасілася слёзна: «Прызнайце»
Проста з людям тутэйшым жыла.

Лес ягоны цярпліва дзяліла,
Не падсмейвалася з-за вугла,
Галасіла на ранніх магілах,
Гулкі рэй на вяселлях вяла.

Не прымала маны і прынукі,
Не сцірала загару са шчок

І хавала сялянскія рукі
Пад сатканы самой хвартушок.

Засталася спагаднай і годнай,
Разбудзіла маўклівы абшар
Некрыклівая споведзь народа,
Васільковага краю душа.

МАЦІ-ЗЯМЛЯ (Песня)

Узятае ў прастор
Твая песня лясная
Над шатрамі дубоў,
Над кастрамі рабін.
І ўрываецца ў сны,
І душу напаўняе
Жураўліная высь,
Жаўруковая сіль.

Клічуць здаля,
Свецяць здаля
Зоры, азёры і рэкі.
Наша зямля.
Маці-зямля,
Будзеш ты з намі навекі.

Прашуміць праз гады
Твая памяць жывая
У вясновых садах,
У высокай траве.
Ва ўспамінах сівых
Цэлы свет захавае
Перамогі твае
І пакуты твае.

Хай шчасліва ляціць
Твая песня лясная
Над шатрамі дубоў,

Над кастрамі рабін!
Хай прыходзіць у сны
І душу напаўняе
Жураўліная высь,
Жаўруковая сіль!

Клічуць здаля,
Свецяць здаля
Зоры, азёры і рэкі.
Наша зямля,
Маці-зямля,
Будзеш ты з намі навекі.

БЕЛАРУСІ 90-х ГАДОЎ

Ты начулася ўдасць прамойцаў пустых,
У якіх паяднаны хлусня і хвала,
І чамусьці даўно ўжо не слухаеш тых,
Каму таленты раздала.

А яны ж тваю сутнасць нясуць праз гады.
Свет па іх вызначаць тваё месца прывык.
Дзе ж стаіўся іх голас,
Заўжды малады?
І ў душы выпявае не просьба, а крык:

«На цябе неаднойчы вастрэлі нажы,
Каб навекі цябе загубіць.
Беларусь,
Свае таленты беражы,
Калі хочаш свабоднаю быць!

У вар'яцкай яздзе, на сляпым віражы
І дарогу няцяжка згубіць.
Беларусь,
Свае таленты беражы,
Калі хочаш разумнаю быць!

Ты аглухла сягоння ад песень чужых,

А свае ўсе паспела забыць.
Беларусь,
Свае таленты беражы,
Калі хочаш славу таю быць!

Прагані з даляглядаў сваіх міражы
І пабудку паспей пратрубіць.
Беларусь,
Свае таленты беражы,
Калі хочаш магутнаю быць!

Сіратліва не стой ля суседскай мяжы
І не дай сваю памяць знябыць.
Беларусь,
Свае таленты беражы,
Калі хочаш шчасліваю быць!»

...І разбілася думка мая яшчэ раз
Аб каменную сценку людскай глухаты.
І яхідна ўсміхнуўся знявераны час...
Ну няўжо не пачула і ты?

* * *

Багоў сабе
я выбраў сам —
Свабоду
І прыроду.

Каму я верыў і пісаў?
Бацькам,
Сябрам,
Народу.

ПІСЬМО ПЯТРУ КЛІМУКУ З ЗАСНЕЖАНАЙ КАМАРОЎКІ

Панасьпала сёння сумэтаў,
Аж схаваліся яблынь камлі —

Быццам сотня тваіх самалётаў
Пракаціла віхор па зямлі,
Быццам хмарай пране сліся гусі —
Кожны скінуў на вёску пяро...
Слава, гонар, любоў Беларусі,
Прыязджай на радзіму, Пятро.

Гэта можна ўявіць толькі дома —
Як заснулі ў палях маразы,
Як звіняць заінеल्या бомы
І пад сонцам блішчаць пал азы,
Як на белым бяскрайнім абрусе
Зіхаціць завірух серабро. .
Слава, гонар, любоў Беларусі,
Прыязджай на радзіму, Пятро.

Хай дымы расцілае сталіца
Неадмытай старой прасціной.
Я з табою хачу падзяліцца
Першабытнай зямной чысцінёй,
На прасторы, расчыненым насцеж,
Цёплым промням падставіць шчаку
І рыпучую сцежку пракласці
Па сляпучым глухім цаліку,
Каб сіберныя ветры атрэслі
Сум настылы з кашлатых хваін
І касмічныя трасы і стрэсы
Ты забыў хоць на дзесяць хвілін...

Не паддайся сумненню і скрусе,
Не прыхоўвай у сэрцы дабро —
Слава, гонар, любоў Беларусі,
Прыязджай на радзіму, Пятро!

* * *

Я славы не маю,
Пашаны не вымольваю,
Люблю сваю зямлю,

Найлепшую, па-мойму.

Ёй аддаю спаўна
Змярканні і дасвецці,
Каб шчаснаю яна
Была на гэтым свеце.

Ніколі без патрэб
Ёй клятвы не мусолю.
Не пасьпаю хлеб
Заморскай ёлкай соллю.

Мне сон і сэнс —
яна,
Маўклівая, звычайная,
На ўсё жыццё адна,
Нідзе не пазычаная.

Яе абцалаваў
Я песнямі і вершамі.
Хай пасля нашых спраў
Зямля паўстане лепшаю.

Няхай наперад мкне,
Імя сваё ўзвышае...
І гэта будзе мне
І слава, і пашана...

* * *

Не думаючы надта пра вякі,
Спяшаючы трыбух набіць уволю,
Не самародкі-дзеячы — дзялкі
Наперад прадзіраюцца ўсё болей.

Вала гісторыі даймаюць — «цоб-цабе!»
(А ён цярплівы, чорны вол рабочы).
Панастаўлялі помнікаў сабе,
З якіх пасля нашчадак парагоча.

Адданаць, талент, пот і мазалі
Змяніла падхалімскае старанне.
Да забавак старэчых давялі
Узнагароды, лозунгі і званні.

Заснулі ў цёплай засені пасад,
Не ведаюць, што пасярод дарогі
Аднойчы азірнецца вол назад
І ўсіх узніме на крутыя рогі.

* * *

Ад цякучкі бяздарнай,
Ад будзённай трукі
Сталасць клікне ўладарна
На былыя шляхі —
Поўны шчасця і болю,
Я прайду па гадах,
Па бацькоўскаму полю,
Па юначых слядах.

Па туманам і росам,
Па траве,
Па вадзе
Юнай памяці посах
Зноў мяне павядзе.

Прыпынюся на полі,
Дзе стаялі сябры, —
Хай мне ногі наколе
Іх іржэўнік стары.
У службовых заматах
Я не страціў правоў,
Каб паслухаць самотна

Іх сівых журавоў,
Каб у хісткім спляценні
Напамінаў і дат

Іх знаёмыя цені
Між рабін угадаць...

Чмыхне спуджаны вожык,
Нібы ўчуўшы бяду...
Я ўжо даўняга, можа,
Больш нідзе не знайду.

Ды хіба гэта мала,
Калі там пасяджу,
Дзе вясёлая мама
Серп схавала ў мяжу,
Дзе я мчаў з хлапчукамі
Да надрэчнай грады,
Дзе стаяў з васількамі
Бацька мой малады?..

* * *

Цяжкі застой на Беларусі
Каторы год,
І разважаюць людзі:
Мусіць,
Такі народ.

Чужым і ўласным дармаедам
Глядзіць у рот
І паслухмяна крочыць следам
Такі народ.

Як ні гукай адчайна:
— Людцы!
Ганіце зброд! —
Яны ў адказ адно смяюцца.
Такі народ.

Не хочучь мець парадак новы.
Наадварот,
Гатовы жыць без роднай мовы.

Такі народ.

Хаця прывык да ўсякай працы,
Шукае брод,
Каб не дай бог не вытыркацца.
Такі народ.

Трываць дурныя кпіны будзе
І недарод...
Няўжо і праўду кажуць людзі —
Такі народ?..

* * *

Хоць ты ў Антарктыку бяжы,
Калі па ўсім вясновым краі
Ідуць кіслотныя дажджы,
Як быццам неба нас карае
За спляжаны бяздумна лес,
За гербіцыды і нітраты,
За ўвесь бязлітасны прагрэс,
Хоць ён зусім не вінаваты.

На дымным ядзерным крыжы
Прырода курчыцца пакутна.

Ідуць кіслотныя дажджы,
На сад выплѣхваюць атруту.

Цьмянее незабудак сінь,
З лістоты піць не хочучь птушкі.
І кроплі чорныя на ўсім —
Нібыта д'яблавы вяснушкі.

* * *

Непрыкметна падступіла восень —
Хутка пацямнела неба просінь,

Выстылі маўклівыя прасторы,
Не гарыць касцёр на касагоры,
І пльвуць ад лесу і з прылукі
Сумныя, прыцішаныя гукі.

Гэта, змыўшы жнівеньскія цені,
Несуцешна плача свет асенні.
Плача вецер над зламанай слівай.
Плача неба над нязжатай нівай.
Над свінцовай роўняддзю затокі
Горка плача лебедзь адзінокі.
А між іх душа мая няйначай,
Над самой сабой журботна плача.

Брагінская вясна — 1986

* * *

Ад Чарнобыля ў небе плыве аблачынка.
А па лузе ідуць хлапчанё і дзяўчынка.
Вецер шастае колкі.
Ліпкі дожджык імжыць...
І хто ведае,
Колькі
Засталося ім жыць.

Дзеўчанё яснавокае
І хлапчук светла-русы —
Па вясновай зямлі ідуць беларусы.
Узіраюцца ў неба зусім без апаскі,
Каля сцежкі зрываюць панікляы краскі.
І прагрэс перад позіркам іхнім дрыжыць.
«А ці будзем мы жыць?»
«А ці будзем мы жыць?!»

* * *

Той чарнобыльскай ноччу,
Як у жудасным сне,
Напамінам прарочым
Скаланула мяне —
Бліскавіцай урану
Можна свет спапяляць.
І пякельнаю ранай
Мне Чарнобыль баліць.

Больш не радуюць кветкі
І не клічуць грыбы.
Не магу я
Быць гэткім,
Як да гэтага быў.
Роздум змрочным тыранам

Будзе распач цвяліць.
Незагойнаю ранай
Мне Чарнобыль баліць.

Што пакіну я ўнуку?
Што я сыну скажу?
На людзей і навуку
Я іначай гляджу.
І віной дараванай
Гора не адбяліць.
Невылечнаю ранай
Мне Чарнобыль баліць.

Як ва ўсім разабрацца
Нам без жудасных сноў,
Каб агонь радзяцый
Не ўзвіхурыўся зноў,
Каб не слаі праклёну
Нам ні лось, ні мядзведзь?..
Будзе, будзе да скону
Мне Чарнобыль баліць...

* * *

А пад раніцу глуха зямля задрыжала,
І вятрыска не змог мерны гул пагасіць —
Па маўклівых прасеках, палянах, прагалах
Праімчалі задыханым статкам ласі.

Хто ім значыў у шэрым тумане дарогі?
Што на ногі ўзняло іхні кемлівы род?..
Аб старыя яліны ламаючы рогі,
Гнаў важак іх няспынна на ўсход і на ўсход.

У празорлівым воку ягоньым сышліся
Вечаровыя здані і пачварныя сны:
Двухгаловыя рыбы, аблезлыя рысі
І сляпыя бяздзюбыя бацяны.

Їн інстынктам спрадвечным вышукваў сцяжыны,
Ад знаёмых азёр ласянят адганяў,
Вёў і вёў у дрымучыя нетры чужыя,
Быццам гналася следам ваўкадаваў гайня.

Не даваў перадыху няўцямнаму спеху,
Хоць халоднай расой спакушала трава,
Вечнай памяццю продкаў адчуваў небяспеку,
Ад нязнанай пагрозы статак свой ратаваў,
Нёс па лесе
На капытах
Чарнобыльскі пыл
І чарнобыльскі страх...

ПЕРАСЯЛЕННЕ

Вось і прымусіў
Раскуты, раз'юшаны атам
На развітанне расстайнае
Кланяцца пуням і хатам,
Кланяцца студням,
Дрывотням,
Тынам,
Азяродам,
Зазелянелым садам
І засеяным агародам.

Вось і настала пара
Развітацца
З сабакам
І з пеўнем,
Гэткім вясёлым,
Чырвонабародым
І спеўным,
Моўчкі паглядзіць —
Ці ўдасца пабачыцца зноўку? —
Дужа слухмяную,
З чорным цяляткам,
Кароўку...

Нехта галосіць.
А нехта бязладна ляпеча...
Бабка ж Аўдоцця
Ніяк не расстанецца з печчу.
Перамаўляецца з ёй напаўголаса,
Нібы з живою,
І да ляжанкі хінецца
Сваёю сівой галавою.

— Як жа ты будзеш адна,
Без мяне,
Мая любка?
Ты ж не пліта,
Не камін,
Не «буржуйка»,
Не грубка.
Я ж цябе
Толькі сухімі дрывамі
Паліла
І перад святамі
Свежаю крэйдаі
Бяліла.
Столькі гадкоў
Мы жылі з табой
Дружна і міла.
Ты мяне грэла,
Карміла,
Не дужа дыміла.
І заслانیла не раз
Перад смерцю самою.
І засталася са мною
Сяброўкай маёй
І сям'ёю.
Мужа забіла вайна,
А блакада дзяцей загубіла.
У галадуху
Радню ўсю
Забрала магіла.

Толькі з табой

І падзелішся
Скрухай і горам.
Мы і паплачам удзвюх,
І паскардзімся,
І пагаворым.
А вось цяпер
І зусім
Давякую
Адна я.
Хто будзе з нас шчаслівейшы,
І Бог сам не знае.
Перахрышчу я,
Дазволь,
Цябе тройчы
На ростань
І абагрэю
Здавён прыхаванай
Бяростай...

Двор свой пакінула бабка
Спакойна і смела.
Толькі з аўтобуса
Доўга
На родную вёску глядзела.
Бачыўся ёй
Пачарнелы ад часу дамок
І, як дыханне,
Над комінам
Сіні дымок.

* * *

Як з тайнай смерці сувязь стане крэўнай,
Спакойна зразумееш спакваля:
Нявечныя і курганы, і дрэвы,
Нявечная, напэўна, і зямля.

І ўжо не будзеш з крыўдаю і страхам
Пратэставаць, што ў вечнай барацьбе
Усё памрэ і стане лёгкім прахам

З табою,
Пры табе
Ці без цябе.

Таму ці варта плакаць над сабою,
Над свечкаю былога пачуцця,
Над кволаю галінкай,
Над слабою
Крупінкаю нявечнага жыцця?..

* * *

Бязбожнікі былыя ўсё часцей
Прыходзяць да царкоўнага парога.
(Калі дабра не бачыш ад людзей,
Знайсці спагаду спадзяешся ў Бога.)

Няўмела свечкі ставяць за ўпакой,
Гатовы сарамліва прычасціцца.
Баяцца вочы ўзняць —
Над галавой
У высь анёлы ўзносяць таямніцы.

Нязвыкла словы даўнія гучаць,
Аж халадок перапаўняе грудзі,
Нібы спыніўся і змяніўся час —
Ці то ўжо ўсё было,
Ці толькі будзе.

З даверам,
Без папрокаў і маны
Са сцен глядзяць прасветленыя твары.
І ў сэрцы будзяць гулкія званы
Раскаянне і прадчуванне кары.

А Ойча бласлаўляе ўсё смялей
Свавольную надзею маладую...
Быць можа, не паможа Бог,
Але
І выслухае ўсіх, і пашкадуе.

КУРАПАТЫ (Песня)

Аплывае жывіца
Да карэнняў шурпатах.
Я прыйшоў пакланіцца
Да вас, Курапаты.
Сосны, нібы званіцы,
Над палянамі ўзняты.
Дайце ж мне памаліцца
На вас, Курапаты.
Дайце мне павініцца,
Курапаты.
А над вечным спакоем
У густой сіняве,
Як дыханне людское,
Аблачынка плыве.
Тут палеглі бязвінна
Песняры і саддаты.
Не ўтравеюць сцяжыны
Да вас, Курапаты.
Распіналі Айчыну
Дрот калючы і краты.
Дараваць не павінны
Мы вас, Курапаты.
Боль не знойдзе спачыну,
Курапаты.

Час мінулы, пракляты...
Сэрца горам працята...
Праклінаем вас, каты!..
Курапаты...
Курапаты...
А над вечным спакоем
У густой сіняве,
Як дыханне людское,
Аблачынка плыве...
Курапаты...

* * *

Так знаёмы ўрочышчы і палеткі,
А і яны складаюцца з таямніц:
Таямніца атама,
Таямніца клеткі,
Таямніца зернетка і крыніц.

У душы разгубленай праз напасці
Беражна пранесены,
Як абразы,
Таямніца вернасці,
Таямніца шчасця,
Таямніца ўсміешкі і слязы.

Як святое таінства на дасвецці
Скрозь дзірван беспамяцтва прараслі
Таямніца вечнасці,
Таямніца смерці,
Таямніца неба і зямлі.
Ох, даўжэй пажыць бы пад Мілавіцай,
Каб паспець да лепшага свет змяніць,
На зямныя дзіўнасці надзівіцца,
Разгадаць хоць некалькі таямніц...

* * *

Ноч над лугамі, расою намоклымі,
Хмаркі рассоўвае.
Зноў і на сэрцы маім, і за вокнамі —
Ціша бяссонная.

Нейкая птушка ніяк не ўгамоніцца,
Пырхае, ціўкае.
Можа, і ў птушкі старая бяссонніца,
Роспачнасць ціхая.

Ці не хапае святла над разорамі,
Ветру мурожнага?

Ці і ў яе між зямлёю і зорамі
Столькі трывожнага?

Цьмяна заранка за вёскаю бліскае,
Птушку палохае.
Крылы слабыя. Надвор'е вятрыстае.
Доля нялёгкая.

І ўжо на выгане вырай збіраецца
Купкаю рэдкаю...
Вось і засні тут, чакаючы раніцу,
З гэткай суседкаю...

ПРЫСНІЎСЯ СОН МАТУЛІ...

Матулі зноў прысніўся дрэнны сон
Пра сына.
Пра каго ж яшчэ ёй сніцца?
Нібыта ходзіць па кватэры ён,
Ламаючы струхлелыя масніцы.
А ёй карціць яму дапамагчы,
Рвануцца напярэймы,
Ды няможна.
І сын, як здань, знікае уначы.
І сэрца маці тахкае трывожна.
Ёй не заснуць да раніцы цяпер,
Не вымаліць душэўнай раўнавагі.
І прадчуванне, як галодны звер,
Ламацца будзе ў сумныя развагі:
«Чаму масніцы?
Ад чаго яны
Рыпелі і ламаліся штохвілі,
Калі ў яго паркет і дываны —
Ні паракні,
Ні шашалю,
Ні цвілі?
Так доўга не званіў і не пісаў.
Мінулы год хварэлі ўнукі часта.
А можа, недзе прастудзіўся сам?

А можа, чым не дагадзіў начальству?..
Як толькі сонца бліснула ў акне,
Яна спалох панесла да суседзяў,
Каб нехта ў дзіўным, недарэчным сне
І тайны сэнс, і тайны знак угледзеў.
Зноў прыгадала ўсе свае гады,
Усе свае сакрэты і прыкметы.
Кал і ён быў худы і малады,
Дык на пабыўку прыязджаў штолета.
Гарэў у печы весела агонь.
Па хаце прапльвалі кропу хвалі.
І ціха пад ягонаю нагой
Памытыя маснічыны спявалі...
Вярнулася вясёлая.
На ўслон
Прысела,
Перш чым корпацца ў гародзе.
«І праўду кажуць:
Глупства — гэты сон.
Чаго не навярзецца ў адзіноце...»
Палола, палівала цэлы дзень.
Курэй у хлеў загнала на змярканні.
Прылегла.
А жаданы сон не йдзе.
І сэрца распінаюць прадчуванні.
На вуліцы не ціхнуць галасы.
Пад коўдраю ніяк не прымасціцца...
І ўсё ў вачах стаіць далёкі сын.
І ўсё рыпяць старэнькія масніцы...

ПЕСЕНЬКА АНГЛІЙСКАГА САЛДАТА

Ці прыпадак вар'яцтва,
Ці проста дзівацтва —
А куды толькі белаю свету дзявацца? —
Пачынаюць палітыкі зноў задзірацца,
Значыць, хутка салдату ў дарогу збірацца.

Сверб старога ваяцтва

Ці прыступ пірацтва —
Толькі дзе яго ў свеце зусім не збаяцца? —
Пачалі ў сваіх планах генералы ўпірацца,
Значыць, хутка салдату ў дарогу збірацца.

Душ і лёсаў сваяцтва —
Салдацкае брацтва.
Ці паспееш з сябрамі навек развітацца?..
У дарогу салдату нядоўга збірацца.
Толькі вось ці пашчасціць дадому вяртацца?..

ШТО ТРЭБА

Важнай шышцы пазванілі
Ці мо «зверху», ці то з неба
І спыталі клапатліва:
— Што табе на сёння трэба?

Над сталом устаў начальнік,
Паважнеў, як для даклада,
І, не думаючы доўга,
Адказаў адно:
— Улада.

Мне не трэба прывілеяў,
Шакаладу-мармеладу,
Ні прыгожых сакратарак,
Ні вялікага акладу,
Ні пузатага партфеля,
Ні сакрэтнага буфета,
Ні прафесарскага звання,
Ні музейнага партрэта...

Сам сабе ўсміхнуўся хітра:
«Калі буду мець уладу,
Дык, напэўна, атрымаю
І зарплату, і пасаду,
Прыйдзе ўсё само сабою —
Добры чын і ўсё да чына:
І дагледжаная дача,

І службовая машына.
І паслужліва-лісліва
Будуць побач ацірацца
І тупыя даручэнцы,
І разумныя дарадцы.
Прынясуць мне і бутэльку,
І прэзенцікі ў канверце...
Так што мне патрэбна ўлада
І на сёння, і да смерці».

Паўтарыў у трубку сціпла,
Не мяняючы пагляда:
— Анічога мне не трэба.
Толькі ўлада,
Толькі ўлада.

* * *

Лес для таго і вырас на зямлі,
Каб птушкі і звяры у ім жылі,
Каб таямніцы варажылі ўночы,
А ўранні разлягаўся трэск сарочы,
Каб я паклаў пад елку ці сасну
Сваю апошнюю вясну...

ДОСЦЬ!

П'юць у нас
Пенсіянеры,
Прэзідэнты
І прэм'еры,
Без закускі
І без меры.
Ах!
Падпісаўшы дагаворы,
Калі проста не ў гуморы,
Бо вакол —
Гарэлка мора.
Жах!

Зранку п'юць
Для апахмелкі,
Падганяюць часу стрэлкі.
Ну а вечарам —
«Сустрэлкі»:
Госць.
З кварты,
З конаўкі,
Кілішка.
І няма ніколі лішка.
І не трэба перадышка
Штось.

Сіл няма ужо спыніцца.
Не мялее ўсё крыніца.
У руках —
Бутыль-« сініца »
Ёсць.
Скора ўсе паперап'юцца.
Скора ўсе папераб'юцца.
Крыкнуць хочацца мне:
— Людцы!
Досць!

Колькі ўсюды інтарэса:
Стадыён,
Кіно
І прэса,
Дзеці —
Пасынкі прагрэса,
Сад.
З нас жа цэлы свет рагоча.
Прадзярыце ўрэшце вочы.
Хто ж па-людску жыць не хоча?..
Ат!..

ПРУСАКІ
(Паводле народнага)

Можа, хто і вінаваты,
Што пішчом з усіх бакоў
Паналезла ў нашы хаты
Ненажэрных прусакоў.

Не пытаючы прытулку,
Пазаймалі ўсе куткі —
І не стала паратунку
Ад нахабнікаў такіх.

З мілай ласкай і са сваркай
Просьяць бабы мужыкоў:
— Заняліся б гаспадаркай —
Паганялі б прусакоў.

Мужыкі ж бурчаць ляніва:
— Што за клопат,
Божа мой!
Хай жывуць.
Такое дзіва.
Здохнуць самі ўсе зімой.

Ды залез мароз у сены,
Намяла снягоў зіма,
А на д'яблава насенне
Ўсё пагібелі няма.

Як мяцеліцы ні граюць,
Не стамляюцца яны —
На муку пераціраюць
Хлеб,
І крупы,
І бліны.

Хоць ты кліч на дапамогу,
Бо не справіцца ніяк —
Занялі ўжо ўсю падлогу,

Да краёў забілі глянк,

Нейкі шастае на печы,
Нейкі посцілку грызе,
Прабіраецца за плечы,
Шпацыруе па назе...

І мужоў «пілююць» жонкі,
Не шкадуюць грымакоў:
— Скура бегчы трэба вонкі
Ад праклятых прусакоў.

Як мага хутчэй мяняйце
Свой характар, лайдакі,
А то будуць жыць у хаце
Да сконвеку прусакі...

ПРАГМАТЫК

У глухім рачным закутку —
Хто іх ведае чаму —
Пара лебедзяў бялюткіх
Засталася на зіму.

Дык малыя дзеці нашы
Ім панеслі хто што мог —
Крупы,
Хлеб,
Пюрэ,
І кашу,
І цукеркі,
І пірог.

Толькі вось суседскі Коля
Убаку стаяў адзін
І да лебедзяў ніколі
З сябрукамі не хадзіў.

Папытаўся я ў суседа,

Як дзятва пабегла зноў:
— Ты чаму не мчышся следам
Да рачных прыгажунюў?

Ён спыніўся на дарозе,
Смех схаваў у кулаку
І паблажліва-сур'ёзна
Адказаў, як хлапчуку:

— Я наіўнасць іх дурную
Не магу прыняць, прабач,
Бо кабанчыка гадую —
Вось каму патрэбен харч.

ПАПЫТАЙЦЕ ФІЛАРЭТА

Як у нас бывае гэта,
Як людзей мяняе свет,
Папытайце Філарэта.
Вам раскажа Філарэт.

Сан шануючы ягоны,
Не пакепвайце з таго,
Як дзяржаўныя персоны
Уцякалі ад яго,
Як партыйныя падлізы,
Несучы на твары жах,
Адбягалі ў бок ад рызы
І свяшчэннага крыжа.

Гэта ўсё не толькі модна —
Было выгадна,
Калі
Чорны опіум народны
Выкрывалі і клялі.

А цяпер парыў інакшы
Зачмурае галаву.
І былыя слугі нашы

Пацягнуліся ў царкву,
Бо яны і ў часе гэтым
Вельмі хочуць цараваць
І ўладыку Філарэту
Лезуць рукі цараваць.

Беражна трымаюць свечкі.
Не хаваючы слязы,
Быццам божыя авечкі,
Тупаюць пад абразы.
І ківаюць галавою.
І ўзняваюць вочы ўверх.
І яны цяпер з царквою
Неразлучны на век...

Ну а як завецца гэта,
Дзе тут Новы Завет, —
Папытайце Філарэта.
Можа, Філарэт...

* * *

Я стаміўся ад сустрэч і спрэчак,
Ад папер,
Паседжаньняў,
Прамоў.
Хочацца да яблынь і парэчак,
Да Дзвіны нахмуранай —
Дамоў.

Лектары
Бясстрасныя, як ёгі,
Зноў і зноў падказваюць адно —
Як не збліцца нам з прамой дарогі,
Аб якой забылі ўсе даўно.

А мая надзейная дарога
Павядзе мяне праз гушчары,
Ля глухога селішча старога
Да бацькоўскай студні,

Што ў двары.

Ноччу там пад месяцам двухрогім
Журавель парыпвае-пяе.
Там пачатак і канец дарогі.
І не збіцца б толькі мне з яе...

* * *

Ну што, Беларусь, у цябе за сыны? —
Хто быў пашгаром,
Плугаром
Ці падпаскам,
Як толькі праб'ецца хоць трохі ў чыны,
Забыць цябе лічыць сваім абавязкам.

Ад хлева вясковага вернуць лычы,
Хоць бацькава сала ядуць як зазвычай,
І матчыну мову гатовы лічыць
І «беднай»,
І «хамскай»,
І проста «мужычай».

Не лезе у вушы ім даўні назоў,
Псуецца настрой ад бабуліных строяў,
Зусім ім не трэба
Ні нашых князеў,
Ні нашых прарокаў,
Ні нашых герояў.

Хоць ты з іх і крыжык нацельны здымі,
Ніхто перад крыўдай тваёй не заплача...
Ну што тут паробіш —
У кожнай ся-м'і
І з сынам часамі бывае няўдача.

Ну што ж,
Калі нехта гатоў і чалму
Надзець,

Каб на месцы сваім утрымацца.
Адно толькі сэрца сціскае:
Чаму,
Чаму іх так многа ў цябе,
Мая Маці?..

* * *

Верыць лёстачкам хітрым,
І подлай хлусні,
І дурному нязбытнаму цуду,
Хоць вяроўку на шыі маёй захлісні,
Не магу,
Не хачу
І не буду.

Мірна слушаць абвалы напышлівых слоў
І старога тупога прыблуду,
Хоць абвешай мяне серабром медалёў,
Не магу,
Не хачу
І не буду.

Прызнаваць верхаводства чыноўнай гайні
І цану палітычнага хлуду,
Хоць на плошчы галоўнай мяне разапні,
Не магу,
Не хачу
І не буду.

А служыць занядбанай сваёй старане
І цярпліваму роднаму люду,
Хоць яны і не ўспомняць пасля пра мяне,
Як змагу,
І хачу я
І буду.

* * *

...Ідзе ў кабінетах высокіх гульня,
Бушуе манкуртаў гарластая раць:
Ці мову мяняць,
Ці дзяржаву мяняць,
Ці, можа, абедзве суседу аддаць...

Усё, як у хворым прыдуманым сне...
Не дай Бог дажыць да часіны,
Калі
Унук нас на мове чужой пракляне
За тое,
Што родную не збераглі...

* * *

— Дзе новыя вершы? —
Пытаецца грозна чытач.
— Дзе новыя вехі? —
Пытаецца слёзна гісторык.
А ў шэрым тумане будзённасці —
Цёмна,
Хоць плач.
Ні дымнай паходні,
Ні прывідных праведных зорак.

Жыццё калываецца,
Быццам няўкладны рыдван.
Знікаюць пахілых слупоў
Верставыя адзнакі.
На ўзбочыне справа —
Халодная ліпкая твань.
На ўзбочыне злева —
Кустоўяў былых патырчакі.

Насустрач плывуць,
Як чужыя няўціямныя сны,
То нізкія хаты,

То ў гронках цяжкіх арабіны.
І ў цэлым сусвеце
Спакойныя толькі
Адны
Усланыя лісцем
Размолатыя каляіны...

Якія тут новыя вехі?
Навошта і дзе
Іх ставіць паспешна,
Каб досвіткам лёгка пазбыцца?
Якія тут вершы?..
Каб толькі ў знясільнай хадзе
Не ўпасці аднойчы
І з гразкай дарогі не збіцца!..

* * *

Нечакана шчымліва-адчайна
За туманамі, за асакой
Ці то кнігаўка, ці то чайка
Пракрычала над соннай ракой.

Так трывожна, тужліва кутіча,
Быццам просіць прачнуцца сяло.
Ці то ў новыя далечы кліча,
Ці то плача над тым, што прайшло.

Спіць зямля. Небасхіл залачае.
І плыве над чародамі ліп
Для каго — крык здарожанай чайкі,
Для мяне — роднай кнігаўкі ўсхліп.,

ВЯРТАННЕ
(Песня)

З перапоўненых дарог
Я прыйшоў на твой парог.

Я забыць яго не мог.
Не мог я забыць тваё вакно,
Што здалёку мне відно
З усіх дарог.
Мне відно
Тваё вакно.
Адно.

Ні бураны, ні снягі
Не змялі маёй туті.
Я прынёс свае даўгі.
Даўгі я свае прынёс сюды,
Дзе цвілі і ў халады
Твае сады.
Там відны
Мае сляды.
Сляды.

Я вярнуўся ў родны край,
Дзе шуміць лагодны гай,
Дзе грыміць вясновы грай,
Дзе зноў мне гарыць тваё вакно,
Што заўсёды мне відно
З усіх дарог.
Не карай,
Мой родны край.
Мой край...

* * *

Так ужо заведзена спрадвеку —
Можга, прымха,
Можга, Божы знак —
Толькі на Радзіме чалавеку
Ходзіцца і дыхаецца ўсмак.

І заўжды здаецца нават зверу
Найцяплейшай родная зямля.
Гэта ўсё я на сабе праверыў,
Даўшы па планеце кругалю.

Не прыжыўся я за акіянам,
Не прыняў замежны той рэжым.
Як прыехаў я туды нязваным,
Так і з'ехаў я адтуль чужым.

Лёгка збыў красу чужую тую
І пяшчотна да душы тулю
Ціхую, змарнелую матулю —
Родную, знябытую зямлю.

* * *

Калі цябе я,
Край мой,
Пакідаў,
Я ведаў,
Што за цёплым акіянам
Мне будзе не хапаць
Тваіх атаў,
Тваіх суніц
І яблыкаў крамяных.

Разлукі чашу выпіў я да дна,
Ператрываў тугу начэй бяссонных
І зразумеў,
Што кроў у нас адна,
Адна душа
І лес адзін —
Да скону.

І я вярнуўся,
Твой самотны сын,
Хоць шлях няпросты быў і некароткі.
І не змаглі ўбіць паміж намі клін
Ні сыканне,
Ні гіканне,
Ні плёткі.

Нічога,

Што ты шчасця не паднёс
І вочы твае поўныя журбою.
Я не хаваю ачышчальных слёз,
Я дома.
Я з сябрамі.
Я з табою.

* * *

Я ведаю,
Мне дома будзе горш.
Я ведаю,
Мне дома будзе горка.
Але ірвуся
З сытага Нью-Йорка
У Мінск,
Дзе гастраноміі — на грош.

Зманю,
Калі скажу:
Не ўспомню больш
Кавярні з вострым водарам цытрыны,
Напоўненыя рэчамі вітрыны,
Імклівыя бясшумныя машыны,
Цэнтральны парк,
Начны Брадвей...
І ўсё ж...

Ні варажбіт,
Ні мудры экстрасенс
У тым не знойдуць логікі асновы,
Што так імкнуся ў бедны кут сасновы,
Пакінуўшы ўбаку разумны сэнс.

І мне ўжо ні пасада,
Ні багацце
Не перашкодзяць кінуцца туды,
Дзе ля парога —
Шэры цень бяды,
Дзе нівы засыхаюць без вады

І з ростані мяне чакае маці...

Што тут паробіш,
Калі ўсе гады
Я нёс,
Нібы пракляцце і закліцце,
Упартую адданаць роднай хаце
І ўдзячнасьць краю,
Дзе жылі дзяды.

* * *

Як толькі ў густым вечаровым тумане
Ускрыкне вавёрка ці птушка якая,
Цяжкое халоднае прадчуванне
Мне сэрца сціскае,
Зноў сэрца сціскае.

Далёкай Радзімы забытыя цені
Выходзяць, нячутныя, з лесу старога.
Ва ўсе спадзяванні,
На ўсе летуценні
Крадзецца трывога,
Кладзецца трывога.

У памяць заходзяць рашучай ступою
То водбліск зарніцы,
То водгулле грома.
І думка адна не дае супакою:
А як жа там дома?
Ну як жа там дома?..

Няхай сабе ціха,
Няхай сабе глуха —
Імя Беларусі душа паўгарае.
Няўжо не пачуе ніводнае вуха
Ва ўсім родным краі,
Па ўсім родным краі?..

* * *

У брудным Брукліне ў Нью-Йорку,
Дзе доля горкая жыве,
Я чую наскую гаворку
І мову родную ў царкве.

У кожным гуку так дарэчы
Сярод глухіх чужых муроў
Лаўлю я ўсплеск палескіх рэчак
І гоман полацкіх бароў.

Ашчадна захавалі ўсё-ткі
Жывое слова землякі,
Браслаўскія сівыя цёткі,
Мажныя слуцкія дзядзькі.

Звязала мова ім
Набыткі
І сцежкі ўсе ў клубку гадоў,
Як тая суравая нітка,
Што лучыць з кроснамі дзядоў.

Ці не таму так лёгка
Сэрца,
Ледзь толькі памяць запалі,
На ласку Бога адгукнецца
І песню з матчынай зямлі?..

А я стаяў між малітоўцаў
І зразумець ніяк не мог,
Чаму па-нашаму ні слоўца
У Мінску не гаворыць Бог?..

* * *

Забуду трывогі і стому,
Адкіну шаўкі і парчу,
Як вольная птушка,

Дадому
Праз тысяччу вёрст палячу.
Аб вецер ламаючы крылы,
Высільвацца буду туды,
Дзе родныя дрэмлюць магілы
І спяць чараты ля вады,
Дзе маці квяцістаю хусткай
Махае з грады маладой.
Абмыю сасмяглыя вусны
Салодкай крынічнай вадой.
Прысяду над плыткай ракою.
Пачую начных салаўёў.
Т там я навек супакою
Знямоглае сэрца сваё.

* * *

Ноччу сёння зноў крычалі гусі,
Будзячы вярэдлівы ўспамін.
Ведаю,
Яны да Беларусі
Не дацягнуць свой крыклівы клін.

Толькі, можа, у смуге аблокаў
На хвіліну спыняцца яны
І разгледзяць хоць краёчкам вока
Берагі зялёныя Дзвіны.
Хай бы памаўчалі ў паднябессі
І, нібыта боскую расу,
На бары наддзвінскія атрэслі
З цёплых крылаў
Мой бяссонны сум.

* * *

Заморская вясна
Парасчыняла скарбы,
Рассыпала спаўна

Свае густыя фарбы.

Унізе і ўгары,
Як выдумка былая,
То жоўтае гарыць,
То белае палае.

Ды тыя фарбы штось
Душа не заўважае.
Чужая прыгажосць
Яна і ёсць чужая.

А ў сонны лес ідзеш —
Пралеска дагарае.
Някідкая,
Але ж
Такая дарагая.

Пераміргнуцца з ёй
Так проста і так добра:
То ж сон зямлі маёй,
Маёй журбы аздоба.

Прыгожая яна
Для сэрца і для вока,
Як даўняя вясна,
Што ад мяне далека.

* * *

Пад стук вагонных колаў,
Прымружу вочы ледзь,
Гучыць унукаў голас:
«Не трэба, дзед,
Не едзь».

Ён над вакзальным тлумам
Махае мне рукой,
Глядзіць з дарослым сумам
І светлаю тугой.

Не ўразумець адразу
Яму законаў лес —
Службовы абавязак,
Дзяржаўны інтарэс.

А я ў замежжы дальнім
Вяртаю ўсё назад
І позірк развітальны,
І просьбу як загад.

Калі ж адчай прыдушыць,
Маленькі мой мядзведзь,
Ты мне шапні на вушка
Здалёку:
«Дзед, прыедзь!..»

* * *

Над бясконцасцю акіяна
Цьмяна ўспыхвае зараніца.
Ад бяссонніцы акаяннай
Мне да раніцы не адбіцца.

Сярод скал бесхацінцам пахілым
Адзінота згубілася недзе.
Мне ж за выцвілым небасхілам
Ні бароў, ні сяброў не разгледзець.

Так далёка-далёка ад дому.
Б'ецца сэрца трывожна і гулка.
Настальгію сваю і стому
Я схаваў пад падушкай мулкай.

Дагарае апошняя знічка
На чужым раўнадушным небе.
А радзіма мяне не кліча.
Я радзіме, відаць, не патрэбен.

Што ж, ізноў, як сын нелюбімы,

Застануся з надзеяй і болем...
А мая дарагая радзіма
Мне патрэбна ўсё болей і болей.

* * *

Можа, за дзесятым небасхілам
Край дзіцячай радасці і ўцех.
Я б туды,
Каб меў такія сілы,
Птушкай пералётнай паляцеў.

Крылы ж мне адлегласцю звязалі.
І сярод бязадрасных размоў
Я жыву, нібыта на вакзале,
І чакаю цягніка дамоў.

Хай то будзе учарашні жорсткі
Ці імклівы сённяшні экспрэс,
Толькі б ён спыніўся каля вёскі,
Дзе рачулка чыстая і лес,
Дзе над студняй —
Журавель пахілы,
Залатыя пчолы —
Ля вулля,
Дзе на ўзгорку —
Родныя магілы,
А навокал —
Родная зямля.

* * *

У смугу акіянскую
Неба
Апускае вячэрні кумач...
Гэтак многа сказаць хацеў бы,
А не пішацца,
Хоць ты плач.

Як самотнікі па пустыні,
Разбрыліся словы ў нудзе.
Адбалелае сэрца стыне.
Утрапенне ў радок не ідзе.

Іншаземныя яркія дзівы
Не ўзрушаюць зусім мяне...
Вершы пішучца на Радзіме.
Сэрца цешыцца на Дзвіне.

* * *

Ты, помніш, мне казаў:
— Няможна жыць,
Зусім няможна жыць без Беларусь.

Ідуць гады,
Імклівы час бяжыць.
А ты далёка.
І няскора, мусіць,
Заморскія закончыш ваяжы.

Не веру я,
Што выгада адна
Цябе з чужых краёў не адпускае,
Што дабрабыту сыты сатана
Цябе аплёў злараднасцю,
Якая
Між намі вырастае,
Як сцяна.
Відаць,
Старая тайная віна
Табе душу збалелую сціскае.
Ды Бог табе суддзя,
Каля вакна
Стаіць матуля сумная, сівая
І ўсё цябе чакае давідна.

А я ў бяды народнай на мяжы

З усімі тут і плачу, і смяюся,
Бо праўду ты казаў:
— Няможна жыць,
Зусім няможна жыць без Беларусь

* * *

Абыходжу родныя асёліцы,
Строгія агледзіны раблю.
Новыя суседзі дружна селяцца,
Абжываюць глёўкую зямлю.

Цёткі з цягавітасцю спрадвечнаю
У дварах вядуць сялянскі рэй,
А бабулі з шумнаю малечаю
Разганяюць качак і курэй.

Люстраю ці лямпай мадэрноваю
Зырка свеціць кожнае вакно...
Толькі вось парою вечароваю
Гаманы на прызбах не чуно.

У застолях песні не спяваюцца,
Як было ў ранейшыя гады.
І пахмурна мужыкі співаюцца
Ад нядбальства, тлуму і нуды.

Замяло мае сады юначыя
Скразнякоў сцюдзёнае крыло...
Нешта горка, незваротна страчана.
Нешта непрыкметна аджыло.

Невядомасць віратлівай стромаю
Рушыць мой запас душэўных сіл.
І кажу суседу незнаёмаму:
— Мне не чарку —
Песню
Паднясі.

* * *

Чорнай навалаю коціцца зверху
Гвалт небывалы,
Раз'ятраны вэрхал.
У кіраўнічых суровых прамовах
Бэсціцца зноў беларуская мова:
Быццам бы наскія словы не здатны
Выказаць талент і розум выдатны.

Новай уладзе не пашанцавала —
Хоць даспадобы ёй бульба і сала,
І самазвалы,
І фермы,
І нівы,
Непераборлівы люд наш цярплівы,
Бор карабельны і мёд верасовы, —
Косткаю ў горле —
Народная мова.

Колькі душылі яе і травілі,
А не складае падбітае крылле,
А ўсё жыве і ніяк не канае —
Песня азёрная,
Казка лясная.

Перажыла наша родная мова
І Бенкендорфа, і Мураўёва,
Панскія здзекі,
Чэкісцкія чысткі,
Рогат імперскі,
Вырак фашысцкі...
Тых,
Што з мякінаю ў галаве,
Перажыве!..

* * *

*Памяці
Пімена Панчанкі*

Настаўнікі не паміраюць,
А аддаляюцца ад нас
І зверху строга назіраюць,
Як мы вядзём свой рэй і час.

Яны не могуць нам нічога
Ні адмяніць, ні загадаць,
А толькі смутнаю трывогай
Свой ціхі голас нам падаць.

У небе распачнасці
Поўняй
Іх думка ясная плыве.
Яны жывуць,
Пакуль мы помнім
І вопыт іх, і запавет.

Мы не адразу зразумеем,
Як цяжка ўзняць было б крыло
І ўзвіцца ўверх назло завеям,
Каб іх на свеце не было.

Яны з далёкасці сусветнай
Душою светлай кожны міг
За намі сочаць непрыкметна,
Аж покуль прыйдзем мы да іх...

* * *

Гісторыя,
Разумніца сівая,
Сваім дыханнем чыстым
На ляту
Ад ісціны
Рашуча адсявае

Бяздарную, базарную лухту.

Яе шырокай нівы не заселе
Ні хітрасць,
Ні прыгожая мана.
Спакойнаю рукою
Пустазелле
Бязлітасна выполвае яна.

Не ўзяць яе ні ласкай, ні аблогай,
Хоць пагражай,
Прасі
Ці скавычы.
Ад будучага дня
І ад былога
Адна яна захоўвае ключы.

Ніякаю абгорткай адмысловай
Ёй не ўсучыць траянскія дары.
За ўсе вякі,
За ўсе перабудовы
Яшчэ ніхто яе не абдурыві.

Не набівайся ж да яе ў сваяцтва,
Не дуй старанна ў гулкую дуду,
А ўсю сваю завершаную працу
Аддай яе сумленнаму суду...

* * *

Нехта кажа:
— Так жывём.
Нехта кажа:
— Так жуём.
Нехта кажа:
— Дажываем
І ваюем з гадаўём.

Нехта кажа:
— Гэта здзек.

Нехта кажа:
— Гэткі век.
Нехта кажа:
— Не патрэбен
Чалавеку чалавек.

Нехта
Лес свой пракляне.
Нехта
Слёзы праглыне.
Нехта ў горы і бяссілі
Сум патопіць у віне.

І ні зблізку,
Ні здалі
Не памогуць каралі...
Да чаго ж мы з вамі,
Людзі,
Край свой родны
Давялі!!!

* * *

Пакуль жывы,
Турбуйся аб жыцці,
Але пра смерць не забывай таксама,
Каб з першым і апошнім словам «мама»,
З якім у свет прыйшоў,
З яго пайсці.

Паспей для ўнука дрэва пасадзіць
І пыл з іконы старадаўняй сцерці.
І памятай заўсёды:
Толькі ў смерці
Ёсць права ўсё спакойна рассудзіць.

Не мітусіся лішне —
Усяго
Купіць,
Нагрэбці,

Нахапаць
Няможна,
І драбязу не пхні ў рукзак дарожны —
Ты ж хочаш сыну перадаць яго.

Не бойся смерці —
У тваёй крыві
Хапае і агню, і засцярогі.
Не саступай з абранае дарогі.
Пакуль жывы,
Жыві!

* * *

Чаму павінен плакаць чалавек,
Калі ён хоча весела смяцца,
Калі яму ўсяго гадоў семнаццаць
І таямніца свеціць з-пад павек?

За што яму бязладнае жьццё
Суровыя сюрпрызы падкідае,
Калі яго сяброўка маладая
Нясе ў сабе ягонае дзіцё?

Навошта ён даверліва пачаў
Начную споведзь з вопытным суседам,
Калі пасля прыйшлі за ёю следам
І здрада,
І знявага,
І адчай?

Чаму такі непрымірымы век
І помніць крыўду горкую старую
І ўсіх памылак даўніх не даруе?..
Чаму павінен плакаць чалавек?!

СОН

Страшны кашмар
Мяне мучыць да раніцы.
Жудасны сон
Зноў і зноў паўгараецца:

Быццам бы воля злавесная нейчая
Шэрых ваўкоў пасяліла з авечкамі.

І пад аўчынаю
Знікла адвечнае.
Што тут —
Ваўчынае?
Што тут —
Авечае?

Ходзяць ваўкі кучаравыя
Пашамі,
Вьюць авечкі
З клыкастымі пашчамі.

Не заўважаюць
Ні сена,
Ні зайцаў,
Б'юцца ілбамі,
Штоміг агрызаюцца.

Кожны лаўчыцца
Іншага зжэрці
І не шкадуе
Ні шкуры,
Ні шэрсці.

А праз выццё
І бляянне авечае
Ясна чуваць
Галасы чалавечыя:

«Што ж не ў засценках

Вы ўсе апынуліся —
Проста за сцэнай
Пераапануліся ?

Вымелі вон
Маніфесты з дакладамі,
Робіце шмон
З адрасамі дакладнымі.

Сталі шпікамі
З начнымі пагонямі.
Пад пінжакамі —
Мундзіры з пагонамi...»

Зграя гырчыць,
Не даруе,
Не каецца
І загрызае
Усіх,
Хто спаткаецца.

Поўсць разлятаецца,
Шкура крывяніцца...

Не надыходзіць
Жаданая раніца...

...Вые,
Скавыча,
У дружэ качаецца...
Жудасны сон мой
Ніяк не канчаецца.

* * *

Наказ бацькоўскі я збярог
На Полаччыне і Палессі:
Не трэба мудраваць у лесе,
Шукаць нязведаных дарог.

Тут столькі ўжо людзей прайшло
І непрыкметных,
І вялікіх,
Што ў памяці лясной на ўліку
І камень кожны,
І дупло.

Вядуць сцяжынкі
Да палян,
Да такавішчаў
І крыніцаў.
І ў лесе можна заблудзіцца,
Сьшоўшы толькі ў дурнап'ян.

Тут хтосьці да цябе хадзіў,
І след яго ляжыць гадамі.
Пакуль дарога пад нагамі,
Ты ў гэтым лесе не адзін.

* * *

Каму патрэбнае «Поле-полечка»,
Каб у душы запал закіпеў,
А мне —
«Купалінка»,
«Перапёлачка»,
І звон цымбальны,
І дудкі спеў.

Каму — лезгінка,
Гапак
Ці хора,
Каб у вандроўках быў лёгкім крок
А мне найлепей,
Каб быць у гуморы, —
«Мікіта»,
«Бульба»
І «Чабарок».

Хто — стэп карнаямі агалошвае,
Хто — дудуком адгукаецца з гор.
Мая жалейка —
Зусім не горшая,
Не сапсуе паважаны хор.

Няхай дзівак ярлыкі развешвае,
Багацці ўзважвае —
Дзе чьё.
Мае — не горшае,
Хай і не лепшае.
А Богам дадзенае —
Мае.

* * *

Я ведаю:
Нядобрых моў няма,
У кожнай мілагучнасць ёсць і сіла
Якая песняроў ускаласіла
І мудра зберагла,

Каб не скасіла
Іх ні хлусня,
Ні слава,
Ні турма.

Я слаўлю мову,
Што яднання дар
Дала і акадэміку, і цеслю.
І ў думках нават я не перакрэслю
Чужую споведзь і чужую песню,
Якія зразумець мне лес не даў.

Як самая дакладная з навук,
Нам мова праз стагоддзі захавала
Пах палыну
І тонкі звон металу,
Арліны клёкат,

Гулкі гул абвалу —
Усё, што пераліта ў кожны гук.

І правіла прыдумалі не мы,
Што там,
Дзе не шануюць роднай мовы,
Мялеюць рэкі,
Нішчаца дубровы,
Каля магілак пасвяцца каровы,
Народ там мёртвы,
А той край — нямы.

Быць у пустэльні не жадаю я.
І не хачу я мець сяброў бязмоўных,
Бо на зямлі ў нас столькі моў чароўных,
Малення поўных
І здзіўлення поўных,
Усіх пявучых
І усіх — галоўных.
І толькі так —
Як роўная між роўных —
Жыць можа мова родная мая...

У МІХАЙЛАЎСКІМ

Яшчэ драмала слава маладая,
А ён быў неаглядна малады —
І толькі бомы з голасам Валдая
Сяброўскі ўздзіў прыносілі сюды.

Услед за ветрам бег ён летнім полем
І кідаўся ў разліў пахучых траў
І ўсім прысадам,
Сцежкам
І таполям
Па-царску бессмяротнасць раздаваў.

Ён тут блукаў у горным задуменні.
Ён тут чакаў каханкі тайны крок,

Нястомны грэшнік,
Кучаравы геній,
Насмешнік,
Задзірака
І прарок.

Усе грахі яму даўно адпушчаны,
І дух ягоны ўзнесен на амвон...
Плыве,
Лунае над зямлёю Пушкіна
Усіх расійскіх храмаў перазвон.

* * *

Плыве ў тумане вечар разамлелы.
І ў духаце чаромхавых завей
Шчыруе асмялелы,
ахмялелы,
Бяссонны,
утрапёны салавей.
Сок, сок, сок
Цёк,
Цёк,
Цур-р-р ,
Цур-р-р,
Цур-р-р.
Ці-мох, Ці-мох
Піў, пі-іў, піў.
У цянь-ку,
У цяньку-у-у
Аўдоц-цю, Аўдод-цю
Цмок,
Цмок,
Цмок
І ўцёк.

Маленькі птах уздрыгвае ад ветру,
Падскоквае, нібыта на агні,
На цэлы свет вясковыя сакрэты
Апавяшчае ў гулкай цішыні.

І покуль ён у гордай адзіноце
Раскідвае сярэбраны гарох,
Заснуць не можа сумная Аўдоцця
І курьць аж да раніцы Цімох.

ГРЭЧКА ЦВІЦЕ

...Быццам плыве нетаропкая рэчка
З пеннай густою вадою живою...
Пахне мядовая белая грэчка.
Вечнасцю пахне.
Пахне царквою.

...Быццам матуля ішла да крыніцы,
Выліла ў полі вядро сырадою...
Пахне чаборам і медуніцай.
Пахне вашчынаю маладою.

...Быццам туман сто раёў пералётных
Мірна акрыў барадою сіваю...
Чуецца звон несціханы, клапотны.
Вечнасцю пахне.
Пахне царквою.

* * *

Рыгору Барадуліну

Спведнаю пеністаю чашай
Вёсны нас з табою не абняслі.
Пройдем мы не раз яшчэ па нашай
Полацкай рамонкавай зямлі.

Скоціцца з ушацкага пагорка
Ранішняя зорка не адна.
Голасам Кулініным —
«Рыгорка!»
Клікне прыдарожная сасна.

Змыём заклапочанасць цяжкую
Халадком крынічнае вады.
І зязюля шчодра накукуе
Нам з табою многія гады...

Лес яшчэ ў наш дом зямны, часовы
Не паклаў апошняга вянца.
І ў сцяжынкі нашай верасовай
Не відно пакуль яшчэ канца...

* * *

Збор дадому нядоўгі.
Справы пільныя — ўбок,
І раскручвай дарогі
Каляровы клубок.

Прывязу я дахаты,
Да бацькоўскай страхі
Не цяжкія дукаты,
А цяжкія грахі.

Галаву маю схіляць
Без густога віна
Слёзы шчасця сухія
І сляпая віна.

І найбольшым багаццем
(Лепш не знойдзеш нідзе) —
Быць у матчынай хаце,
Паміж родных людзей.

* * *

*Памяці
Максіма Танка*

Зноў пацямнеў наш родны небасхіл —
Упала зорка зыркая ў знямозе.

І сэрца, што ўжо больш не мела сіл,
Раптоўна спатыкнулася ў дарозе.

І выпала пяро з халодных рук.
І анямела белая папера...
Няўмольнасці бязлітасны павук
Закратаваў навек зямныя дзверы.

Жыццё пражыта.
У сівой траве
Згубілася паніклае калоссе...
Ды ўсё навокал дыша і жыве.
Усё на гэтым свеце засталася.

Няма канца пракладзенай вярсце.
Яна вядзе ў прастор, як і ўпачатку...
І зорка, як бяссмертнае зярнятка,
На беларускай ніве прарасце.

* * *

Што ж гэта такое
З Радзімай адбываецца? —
Песні не спяваюцца.
Вершы не складаюцца.

Душы недалужныя
Не здазелі выстаць —
Пад вятрамі сцюжнымі
Даастатку выстылі,
Хоць і не апальныя,
Хоць і не галодныя,
На чужыну дальнюю
Рвуцца, як бязродныя.

А за акіянам
Ласка невялікая
Для гасцей нязваных,
Сваякоў някліканых.
І сумленне ж мучае,

Што так лёгка кінупі
І бацькоў засмучаных,
І садкі з калінамі...

Покуль гэта ўцяміцца,
Покуль песня вернецца,
Колькі дум запляміцца,
Колькі душ зняверыцца!
Горка,
Як дзяціна
Ад хаты адбіваецца...
Што ж гэта з Радзімай
І з намі адбываецца?..

* * *

Ліпеньскі малюнак незвычайны
Нечакана позірк мой стынiў —
Лётае разгубленая чайка
Над разлівам недаспелых ніў.

І крычыць,
Нiбы гукае тайны,
І трымае страх напaгaтoў,
Носiцца над полем непрыкаяна
І крылом кранаецца жытoў...

Можа, ўрэшце змораная чаiца
Знойдзе тут прыстанiшча сабе,
Прыжывецца ў полі, прызвычайца
І гняздо зацiшнае саўе.

І шчаслівай будзе ў долi новай,
І паверыць нават праз гады,
Што прыносіць вецер пальновы
Родны горкі пах марскоў вaды...

РАБІНА РАБІНА
(Жартоўная легенда)

Рабін рабы
Пайшоў у грыбы.

І пры кожнай удачы
Рэбе
Стужачку вешаў на дрэве:
На бярозе,
Сасонцы,
Асіне —
Чырвоную,
Белую,
Сінюю.
А там,
Дзе найбольшы знайшоў баравік,
Пачапіў зялёны каснік.

Пасля падышлі кабеты,
Угледзелі вэрхал гэты,
Хацелі парадак навесці,
Ды сталі ўтрапёна на ўзлесці:
Навокал быў лес —
Гэта ж трэба! —
Рабы і вясёлы,
Як рэбе,
Як рэбе,
Крыху хітраваты,
Прыбраны,
Як ёлка на святы.

Кабет здзівіла нямала —
Без стужкі рабіна стаяла
З галінамі
Гнуткімі,
Тонкімі,
З цяжкімі чырвонымі гронкамі...
Яе,
Адзінокую,

Зграбную,
Яны і назвалі
Рабінаю рабіна.

Вятры развязалі стужкі.
Склявалі рабіну птушкі.
Гады ж не змянілі мянушкі —
Цвіце і цяпер на сугрэве
Рабіна рабога рэбе.

* * *

Песні адны мы спявалі калісьці,
Чулі адзін аднаго ў шматгалоссі.
Толькі аднойчы шляхі разышліся,
З чарак сяброўскіх віно разлілося.

Нас развялі і пасады, і звады,
Новыя песні і новая доля.
Можа, мы гэтаму сёння не рады,
Ды ўжо не вернеш былога застоля.

Пэўна, мы лаўраў і воплескаў карты
Хай за спіною павага буркоча.
А не мутны болей смелья жарты
І не гараць апантанасцю вочы.

Можа мы сыдземся зноў, як калісьці
На пагулянцы ці на юбілеі,
Песні прыпомнім
І рукі паціснем.
Толькі разбітыя чаркі не склеім...

* * *

Здавалася,
Што лязгатам металу
Зацюканае, хмарнае жыццё

Адкінула,
Змяло
І растаптала
Да каранёў бацькоўскіх пачуццё.

І можна жыць без голасу матулі,
Без блытанай суседскай гаманы,
Хаваючы ў шматпавярховы вулей
Сакрэты,
Недарэчнасці
І сны.

Але яно пакліча,
Так, пакліча
Непераможнай цягаю зямной,
Лясной крынічкай,
Ці старой каплічкай,
Ці курганком за вёскай над сасной.

І набяжыць скупой слязой на вочы
На згубленай і знойдзенай вярсце —
І з каранёў загубленых
Аднойчы
Зялёная націнка прарасце.

* * *

*Памяці
Жэні Янішчыц*

Жэня, Жэня!..
Што ж ты нарабіла?..
Як жа мы цябе не зберагі?!
Жорсткім ветрам паламала крылы
Ластаўцы зняверанай зямлі.

Зноў з тупым адчаем і з журбою
Мы цябе пакінулі адну.
І — не замаліць перад табою

Горкую балючую віну.

Сумная, запозная пошта
Больш не прынясе твае лісты...
Ластаўка палеская,
Навошта
Гэтак рана адяцела ты?..

* * *

Ах, не спявайце вы пры мне
Чужому берагу асанну.
Я вас перабіваць не стану,
Але душу мне скалане
Сум аб радзімай старане.

Я не хачу пакрыўдзіць вас
Маёю ціхаю тугою.
Другою вечнаю любоўю
Жыве душа мая ўвесь час.

Я моўчкі адыду ў куток,
Дзе дрэмле змрок несамавіты,
І ачышчальных слёз глыток
Заменіць шчырыя малітвы...
Я не забыў, дзе мой выток...

* * *

Удача —
Сяброўка такая,
Што лішне ў адданасць не вер.
То лашчыцца,
А то ўцякае,
Як позна прыручаны звер.
То весела скача,
То плача,
То славіць цябе,

То кляне.

Чужая каханка —
Удача
Аднойчы была і ў мяне.
Гуляла са мной
І спявала,
Збірала сяброў да стала
І ноччу з пустога вакзала
У сінім вагоне ўцякла.
Як здань, ад пльыла ў наваколле,
Растала ў сутонні бароў...
А мне засталося вуголле
Ад зыркiх бяседных кастроў...

* * *

Не, я не здолею, напэўна,
Прадбачыць свой апошні дзень,
Калі садоў густая пена
На дол абвалам упадзе

І папыве пустая лодка,
Згубіўшы ў чаратах вясло,
І стане вусцішна і лёгка
Так, як ніколі не было...

Я разумею, разумею —
Нашто аб гэтым варажыць?
Але жыцця ўсё меней, меней
Да мне адведзенай мяжы.

Як ні жартуй,
Як ні храбрыся,
Не абмінеш зямны статут.
І там,
За тою страшнай рысай,
Сяброў ужо не менш,
Чым тут.

І колькі ў шчасці ні галёкай,
Прыцісне чорная туга,
Што недзе вельмі недалёка
Мая чарга,
Мая чарга.

* * *

У гаях пажайцела трава
І лісты ападаюць нясмела.
Пасівела мая галава,
Пад вятрамі гадоў пасівела.

Адзінокі, запознены гоць,
Я іду па зямлі апусцелай.
Адшумела мая маладосць,
На дарогах жыцця адшумела.

Толькі хочацца сэрцу ўдвая
І святла,
І вясны,
І надзеі...
Чырванее рабіна мая,
Як раней, у гаях чырванее...

ТЫ ПАЧУЙ МАІХ ВЯСНОВЫХ ЖУРАВОЎ (Песня)

Як напоўняцца блакітам у лясках густыя цені
І вясна сышне пралескі з рукавоў,
Пасярод зямлі спыніся —
І ў зялёным шапаценні
Ты пачуй маіх залётных журавоў.

Як над пыльнаю дарогай, над рамонкамі і жытам
Пранясецца цёплы вецер лугавы,
Аб далёкім-незабытым,

Аб нялёгкім-перажытым
Нам з табою пракурльчуць журавы.

Як у гордай адзіноце і табе нялёгка стане,
З сіняй высі і з далёкіх астравоў
На кароткае спатканне,
На самотнае расстанне
Ты пакліч маіх вясновых журавоў.

Ты пачуй маіх вясновых журавоў...

* * *

Як вецер лісце шугане
Па скверу,
Ты засумуеш без мяне —
Я веру.

З-за хмар збяжыць змяркання міг
Па промню.
Як добра нам было ўдваіх,
Я помню.

Плыла ад поўні паласа
Скразная.
Ты страхам поўнілася ўся —
Я знаю.

На зоркі клаўся цень крыла
Ціхутка.
Ноч тая цёплая прайшла
Так хутка.

Ёй грэцца ў памяці маёй,
Як цуду.
Да скону дзён маліцца ёй
Я буду.

* * *

Ты стала ля дзвярэй
У гулкай цішыні.
Шаптала мне: «Скарэй...»
Прасіла: «Зачыні».

Адвага і адчай
Маўчаннем сцялі рот.
І паварот ключа —
Як лёсу паварот.

Ніхто не адымае
Зачыненых дзвярэй.
Цяпер ніхто ў мяне
Цябе не адбярэ.

Шалёны сэрца ўдар
Каля маіх грудзей —
Як шчасця шчодры дар,
Як бурны ўсплёск надзей.

Ноч выблескам пляча
Працята навывёт...
І паварот ключа...
І лёсу паварот...

* * *

Не перанось спатканне на пасля.
Хто ведае, што заўтра нас чакае —
Ці то ад шчасця спыніцца зямля,
Ці напаткае нас бяда якая.

Сагрэй мне вусны сённяшнім агнём,
Абмый душу мне сённяшняю ўсмешкай.
Хай кажуць,
што жывём кароткім днём,
А не халоднай вечнацю няспешнай.

Хвіліны нават не паўторыць час,
Хоць папракай яго ты, хоць упрошвай.
Што, як сустрэча гэтая якраз
Для нас галоўнай стане і... апошняй?..

* * *

Жанчын прыгожых трэба берагчы
Ад пошласці, каварства і знявагі,
І ад мяшчанскай зайздрасці і зьвагі,
І ад залішняй ветласці і ўвагі,
І ад рукі нахабнай на плячы.

Яны прыйшлі на грэшную зямлю,
Як сны і летуценні залатыя,
Жаданья і трошачкі святых,
Нязнанага суладдзя панятыя, —
Святлом напоўніць вечнае «люблю».

Не дайце іх зняславіць і запляміць,
Не рвіцеся ўчыняць над імі суд.
Хай горда па жыцці яны нясуць
Вясны юначай радасную памяць,
Зачаравання невыказны чуд...

* * *

Непрыгожых жанчын не бывае.
Паглядзі —
Вунь насустрач ідзе
Асяпляльная,
Баявая,
Як маланка,
Як выклік нудзе.
Ці плячом павядзе,
Ці брывамаі —
Абрываецца сэрца на міг.
Як світальнай расой аблівае,

Ад халоднай зямлі адрывае
І ўзнямае да зор агнявых.

Непрыгожых жанчын не бывае.
Паглядзі —
Вунь насустрач ідзе
Сарамяжліва-
Снегавая,
Як лілея на ціхай вадзе.
Вочы ўзняме —
І сіль палявая
Павявае лагодай такой,
Што глухая трывога сплывае,
І пяшчота душу спавівае,
І прыходзіць
Шчаслівы спакой.

На жніве,
Ля ракі,
У трамваі —
Паглядзі —
Прыгажунь не злічыць.
То — нібы сон-трава баравая,
То — як зорка Венера ўначы...

Непрыгожых жанчын не бывае.
Проста шмат невідушчых мужчын.

МОЙ!
(Песня)

У самотны міг
І ў салодкім сне
Я шапчу даверлівыя словы.
Я знайшла цябе,
Ты знайшоў мяне
На зямлі разбуджанай вясновай.

«Мой!»

«Мой!»,
«Мой!» —
Песня, як шчасце, старая.
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!» —
Сэрца ўвесь час паўтарае.
Раніцай і днём,
Летам і зімой —
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!».

Развітальны гул гаманы зямной
Прынясуць вятры з далёкіх станцый.
Толькі б мне з табой
І табе са мной
На шляхах жыццёвых не расстаца.

«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!» —
Песня, як шчасце, старая.
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!» —
Сэрца ўвесь час паўтарае.
Раніцай і днём,
Летам і зімой —
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!»

Зорачку надзей я не патушу.
Памяць праз гады не пасівец.
Ні тваю душу,
Ні маю душу
Не астудзіць злосная завея.

«Мой!»,
«Мой!»

«Мой!» —
Песня, як щчасце, старая.
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!» —
Сэрца ўвесь час паўтарае.
Раніцай і днём,
Летам і зімой —
«Мой!»,
«Мой!»,
«Мой!».

* * *

Я думаў:
Без каханьня пражыву.
Я верыў:
Без цябе не засумую.
Пайду да рэчкі,
Лягу на траву,
Знайду дарогу да нябёс прамую.

Жыць буду сярод кветак і стракоз
У сінім свеце,
Чыстым і прывольным.
І шчасце мне падорыць мудры лес
І буду я расхрыстаным і вольным...

Я быў саманадзейны і сляпы,
Падсмхваўся над чарамі тваімі.
А мне
І тэлеграфныя слупы
Гудуць тваім,
Праклятым мною,
Імем.

Твой погляд запаўняе сіняву,
Твой голас напаўняе наваколле

Не, без каханьня я не пражыву,

Не пражыву я без цябе ніколі..

* * *

Ці ўспамінала ты мяне,
Калі я доўга быў далёка?

Хоць у нядзелю,
Хоць у сне
Ці ўспамінала ты мяне
З пяшчотай і журбою лёгкай?

Ці выглядала мілым вокам
Мой цень у ранішнім акне,
Ці чула ў незнаёмых кроках
Маю хаду?
Было ці не?

Ці ўспамінала ты мяне?

Было мне ў дальняй старане
Тужліва так і адзінока,
Што я паверу і мане,
Што ўспамінала ты мяне,
Калі я доўга быў далёка...

* * *

Так, я перад табою вінаваты
За доўгія самотныя гады,
За непаразumenні ўсе і страты,
За майскія замоўкляы сады,
За словы непатрэбныя і ўчынкі,
За наш касцёр, што ледзьве не ачах,
За сівізну і раннія маршчынкі
І стому вечаровую ў вачах,
За вольніцу і шумны хмель пракляты,
За ростані і тайны недавер.
А больн за ўсё бязмежна вінаваты,

Што я цябе кахаю і цяпер.

* * *

Чаму ты помніш сумнае адно?
Было ж у нас вясёлае, здаецца,
І ад кахання абмірала сэрца,
І ноч нам зоркі сыпала ў вакно.

Няўжо яно забылася даўно
І ў памяці жывой не адзавецца,
Як залатое поўнае вядзерца,
Што нечакана ўпушчана на дно?

А мне адно шчаслівае відно
У далечы, што мараю завецца.
Там і сягоння не закрыты дзверцы
І не дапіта хмельнае віно.

Хай не знайшлі мы дзіўнае руно,
Але прайшлі сцягой адзінаверцаў,
І на вячэрняй роздумнай паверцы
Не ўспамінай журботнае адно...

* * *

Ты выйшла да мяне.
Той ноччу зорнай
Я верыў:
Шчасце нас не праміне
І ласка будзе доўгай, непаўторнай...
Ты ж думала зусім не пра мяне.

Ты цалавала вуснамі сухімі,
Няўцямна паўтарала,
Як у сне,
Каля майго пляча
Чужое імя.
Адкуль было ўсё гэта ведаць мне?

Са мной дзяліла ты адчай і стому,
Са мной хавала смутак у віне.
А паклялася ў вернасці другому...
Чаму так доўга ты маніла мне?

І вось астаўся я»
Табой пракляты,
Адзін з халодным ценем на сцяне.
І я ва ўсім,
Па-твойму,
Вінаваты?
І гэта —
Праўда,
Слушная ўпаўне.

САПЕРНІЦА (Песня)

За начной ваколіцай зноў чаромха пеніцца.
Адцвітае сіняя сон-трава.
І майго абранніка
Ты, мая саперніца,
Клічаш на аб'яўлены белы вальс.

Ад вясёлай музыкі галава захмеліцца.
І туга дзявочая — не бяда.
Я табе, саперніца,
Я табе, саперніца,
Любага, каханага не аддам.

А калі мой суджаны да мяне зноў вернецца,
Пакладзе на косы мне даланю,
Я цябе, саперніца,
Я цябе, саперніца,
Ад папроку злоснага засланю.

Музыка закончыцца, і пласцінка зменіцца.
Ён са мной да раніцы будзе зноў.
І, слязу хаваючы,
Ты, мая саперніца,

Пазаздросціш мне яшчэ сто разоў.

* * *

Адварніся хаця б на хвілінку адну —
І сум з вачэй маіх пацячэ.
І я патану,
Патану,
Патану
У ямачцы на тваёй шчацэ.

Твой смех на мяне абрынуў вясну,
Нібы крыгалом на бурлівай рацэ, —
І я навек патану,
Патану
У ямачцы на тваёй шчацэ.

Яшчэ не разбуджаную струну
У сэрцы тваім закрануць я хацеў...
Ды што тут хітрыць?
Я даўно патануў
У ямачцы на тваёй шчацэ.

* * *

Як цябе няма са мною побач,
Белы свет халодны і пусты.
І гукаю я тады на помач
У адчаі:
— Любая, дзе ты?!

Хай вакол вірыць жыццё нястомна,
Маладосць ад шчасця ў бубны б'е,
Я ўсё роўна быццам непрытомны
І асірацелы без цябе.

Поспех,
Слава,
Дабрата зямная,

Што ў душу завабілі вясну,
Без цябе,
Я гэта добра знаю,
Трацяць сваю даўнюю цану.

Адплываюць жураўліным клінам
Летуценні,
Песні
І лісты...
Можа, я пасля сябе пакіну
Толькі крык мой:
— Любая, дзе ты?!

* * *

Як хочацца вярнуць усё назад:
І маладосць,
І салаўіны сад,
І закаханы позірк той дзяўчынкі,
Якую міма ветрам пранясло,
І неба без адзінай аблачынкі,
І на ружовай завадзі вясло.

Але ад пылу пацямнелі далі.
Сад высеклі.
Сцяжынкi затапталі.
Прайшлі дажджы шырокай паласой.
І юны рыцар
Тонкую дзяўчынку,
Сустрэўшы на аўтобусным прыпынку,
Ад скразнякоў хавае пад крысо.
Імкне маторка па рацэ імкліва...

І гэта ўсё, вядома, справядліва.
І сумна гэта.
Вельмі сумна ўсё...

* * *

Гартае восень жоўтыя лісты —
Старую кнігу вечных успамінаў
Пра беззваротны век свой залаты,
Дзе доўгі спіс сакрэтаў і правінаў.
Лагодна ціша селіцца ў душы,

Але, з былым сустрэўшыся, ныйначай
То светла заўсміхаецца ў цішы,
То ачышчальна ўпотаікі заплача.

Прылёг свавольны вецер на мяжы,
Дзе колецца іржэўнік цёплай шчэццю
Дзе віснучь зоркі выспелых ажын
І павуцінне серабрыста тчэцца.

А цень лясоў ужо хавае стынь.
З лагчын плыве туман сівы і рэдкі.
Сціхае смех.
І ападаюць кветкі...
Гартае восень жоўтыя лісты...

* * *

Васілю Зуёнку

Па даху грукне яблык уначы,
Падкрэсліць цішу і спакой вясковы.
І ты між небам і зямлёй —
нічый,
Як іншапланецянін выпадковы.

Табе пашанцавала неўпрыкмет
Забрацца ў пуню на сухое сена,
З падстрэшша зорку кінуць у Сусвет,
І засмяцца,
І заснуць імгненна.

І абдымаць туманам сенажаць,
І ветрам пралятаць па-над палямі,

І ў неба рукі лёгкія ўзнімаць,
І чуць зямлю жывую пад нагамі.

І забывацца,
Хто ты ёсць і дзе,
І несці ў сэрцы ўздым і азарэнне...
Пакуль зялёны яблык не ўпадзе
І вернецца зямное прыцягненне.

* * *

У раённай ранішняй гасцініцы
Першы промень шыбы залаціць.
І здаецца,
Вось акно расчыніцца
І гарласты певень заляціць,
Крыламі агністымі залапае,
Горда ўскіне
Звонкі свой кадък
І ўзнясе над соннаю Еўропаю
Першабытны пераможны крык...

Хай нічога ў свеце не адбудзецца,
Ды ўва мне,
Як вечнае святло,
Раптам
Дзіва дзіўнае абудзіцца,
Што дзіцячай яваю было.

Дзе яно,
Забывае,
Далёкае,
Даўняе,
Схаванае ў душы —
На палянах верасных галёкае
Ці маўчыць у цёмным шалашы?

Вабнае,
Наіўнае,
Няўлоўнае,

Да якога зноў не дабрысці,
Сёння, можа, самае галоўнае,
Самае патрэбнае ў жыцці?

Цяжка цісне скрухай беспрычыннаю
Сэрца, пасталелае даўно...
Свеціць сонца.
І акно расчынена.
Толькі пеўня штосьці не чутно...

* * *

Жаваранак дражніцца са мной —
То наперадзе цвірчыць, то за спіной,
То званком вісіць над галавой,
То да ног мне спеў кідае свой.
Я і ён — адны на ўвесь прастор.
Нада мной ён крылцы распасцёр
І звініць, што прыляцеў дамоў
Праз завесы пылу і дымоў,
Прыляцеў праз пяць чужых дзяржаў
Трэба ж, каб хто-небудзь заўважаў...

* * *

Гэта тайна
Спрадвечнай
На свеце была:
Паміж зоркай і свечкай
Ёсць нітка святла.

У начы безгалосай
Шлях падкажуць і мне
Зорка ў цёмных нябёсах,
Свечка ў дальнім акне.

Сумна ў сэрцы асядзе,
Як і ў даўніх вяках, —
Зорка ў мілым паглядзе,

Свечка ў мёртвых руках.

Дажывуся і сам я
Да самотнай пары,
Калі зорка згасае,
А свечка гарыць,
Кожнай кропляй гарачай
Лье святло, як спакон...
І не мне перайначваць
Гэты вечны закон.

* * *

У начной бязладнай завірусе
Замяло сляды мае за мной.
Прыпыніўся я і азірнуўся
З горкаю трывогаю зямной.

На жыццёвых бальшаках падбіўся,
Ад густой пазёмкі пасівеў.
І, быць можа, так і не адбыўся,
Хоць ад Бога блаславенне мер.

Раны свае тайныя і страты
Не паспеў злічыць і прыглушыць.
Ці то лес,
Ці сам я вінаваты,
Што баляць яны ў маёй душы.

Выплывае мясячык двухрогі.
Кропля неба стыне на шчацэ.
І стаю я пасярод дарогі
Са старою кульбаю ў руцэ.

ШУМІ, МОЙ ЛЕС!
(Песня)

Пад засенню тваёй і рос я і мудрэў

І бестурботна нёс гадоў цяжкую ношу.
І вось стаю цяпер сярод высокіх дрэў,
Твой пілігрым, твой родны брат малодшы.

Сплылі за небасхіл ваенныя дымы.
Запоўнены абшар птушыным звонам.
Шумі, мой лес, шумі!
Шумі, мой лес, шумі!
Мой вечны, мой дрымучы, мой зялёны

Удзячнасць і любоў я да цябе прынёс.
Дзялюся, як раней, даверам і журбою.
У нас з табой, мой лес, такі падобны лес.
І ворагі адны у нас з табою.

Пакуль спяваем мы,
Пакуль смяёмся мы,
Пакуль глытаем пыл і пот салёны,
Шумі, мой лес, шумі,
Шумі, мой лес, шумі,
Мой вечны, мой дрымучы, мой зялёны

Я час не папракну, калі мой спеў і гнеў
У мітусні гадоў навек забудуць людзі.
Каб толькі ты стаяў, каб толькі ты шумеў
Пасля таго, калі мяне не будзе.

Хай над табой гудуць вясновыя грамы
І мые дождж твае густыя кроны!
Шумі, мой лес, шумі!
Шумі, мой лес, шумі!
Мой вечны, мой дрымучы, мой зялёны...

* * *

Якое пшчасце —
Жыць на белым свеце,
Піць водар траў і цішыню бароў,
Твар падстаўляць пад чабаровы вецер
І мець сям'ю, работу і сяброў!

Якое пчасце —
Жыць зусім звычайна:
Браць кнігі з перапоўненых паліц,
І наліваць вадой крынічнай чайнік,
І ў садзе лісце прэлае паліць!
Якое пчасце —
Даланёй сялянскай
Адчуць слухмянасць гэбля і касы
І з нечаканай прадзедаўскай ласкай
Расчулена пагладзіць каласы,
У засені схавацца за адрыну,
Дзе дуб калыша свой зялёны шум,
І сцішанаю песняю адрынуць
І адзіноту, і бетонны сум.
Аднойчы выйсці ў поле на дасвецці,
Каб зразумець —
Да ачышчальных слёз, —
Якое пчасце —
Жыць на белым свеце
Сярод вясёлак, птушак і бяроз!

МАЛІТВА

Мы здалёку ўбачылі свабоду
І яшчэ не вырваліся з пут...
Божа,
Не дабаў майму народу
Пошасці,
Няпраўды
І пакут.

У чужым нялюдскім землятрусе
Хіба ў нечым мел і мы віну?..
Божа,
Адвядзі ад Беларусі
Зраду,
Вераломства
І вайну.

Смутнаю парою нелюдзімай,
Калі ўсё наўкол ідзе на злом,
Божа,
Захіні маю Радзіму
Мудрасцю,
Спакоем
І цяплом!

© OCR: Камунікат.org, 2012

© Інтэрнэт-версія: Камунікат.org, 2012

© PDF: Камунікат.org, 2012

ЗМЕСТ

Сябра чытач!

1955 — 1964

Я не знаю, удаўся ў каго я такі...»
Полаччына
Ля партызанскіх сцягоў
Беларусі
Я іду...
Юнацтва сінія арэлі
Поўдзень
Палеская балада
«Дагарала ў сорах трэцім восень...»
Завяшчанне
Танцы ля ваенкамата
Бязбацькавічы
Зраднік
Ідзе працэс...
Безымяныя вышыні
«Нам адведзена шмат гадоў...»

Полацк. Нафтабуд

На пярэднім краі
Дарога каля ЦЭЦ
Апошняя прыкмета Слабады
Субота ў магазіне
Першыя з дынастыі
Дваццаты век
Рабочы пасёлак
Успамін
Брэсту
Такі спрадвечны лёс. мужчын...»
Полацкая балада
Кастрычніцкі лес
«Шпак спявае...»
«Сінія званочкі...»
«Я часам сам сябе не пазнаю...»

Старонкі з фестывальнага блакнота

«Мы спалі, як дома...»
Сустрэча з Афрыкай

Эмігранткі
Вуліца без Нядзелі
Бежанцы ў Хельсінкі
Рукі фестывалю
Жаваранак над праспектам
«Прыходзяць часта к нам хваробы...»
«Словы жудасна паміраюць...»
Зусім «бязгрэшным»
«Калі часам трохі засумуецца...»
«Адышлі ў нябыт панегірыкі...»
«Гадзіннік ножанкамі стрэлак...»
«Колькі я пражыву, не ведаю...»
Чужая споведзь (Паэма)
Гэта цяжка, таварыш...»
Рэкі Беларусі
«Сябрам мы прысвячаем эпітафіі...»
«Вочы сінія-сінія...»
Зноў пабачьў цябе...
Успамін пра начлег
«Каля бярозак беланогіх...»
«У прысадах цяністых...»
«Сон мой сіні...»
«Не, мы з табою не святошы...»
«Я не помню ўжо, з якой прычыны...»
«Месяц — жоўтая лодка...»
«Мы дома песень менш знаходзім...»

1965—1974

«Хто раней, хто пазней...»
«Не ўсюды роўная, прамая...»
Неба і зямля
Песня пра маці
Люблю свой край...»
Некалькі занатовак на хаду
Скрыпка
Мая вясковая хаціна...»
«Калі зямля спакойна засынае...»
Паліцай
«Мне часу не хапае...»

Лісты у Ленінград

Піскароўскаму мемарыялу
Дому № 45 па 4-й лініі Васільеўскага вострава

Алегу Шасцінскаму
Як песня нараджаецца
Край мой...
Балада пра мінёраў
Мінскі трышціх
«У лясках...»
Памяці Пабла Нэруды
«Пад вятрамі згорбіліся ўзгоркі...»
Хатынскі снег (Паэма)
«Вечарамі на чужых узгорках...»
«Я ўваходжу ў лес, нібыта ў хату...»
«Хтось палюе на сініцу...»
Хлапчукі
«У твар дыхнула водарам вясны...»

Варненскія замалёўкі

Сляпы дождж на Залатых пясках
Легенда мыса Каліакра
Другары
«Не ўгонішся ніяк за часам...»
Восень зноў надыходзіць...»
«Колькі б нам за жар-птушкаю ўслед ні ганяцца...»

Тры казкі пра Зая

Зай і яблынька
Як Зая хвост ратавалі
Зай і Пеця
«Ад залысін да лысін...»
«Уцякаюць хлопцы ў гарады...»
«Заморскія далікатэсы...»
Песня пра Мінск
Красавік
У дарозе
Паэма расстання
«Мы хочам зразумець галактык мову...»
«Я над аджылым не дрыжу...»
«Лісцё абсыпалі бярозы...»

Некалькі жартаўлівых дыялогаў

З сонцам
З мурашом
З трутнем

Яшчэ канькоў не навастрылі дзеці...»
Вяртанне песні
Кампрамісы
Перад навальніцай
Мяшок з медалямі (Казка-быль)
Сабакары
«Божа мой, я адстаю ад часу...»
«Ідуць дажджы...»

Югаслаўскі мерыдыян

Югаславія, Югаславія...
Партызанскія могілкі ў Мастары
Сповідзь старога партызана ў партовым кафэ Рыскі
Размова з дуброўніцкім ветрам
Чарнагорыя
«Вьшэй за ўсё цаню я волю...»
Лясныя салдаты (Песня)
«Халодны сквер дашчэнту абляцеў...»
Элегія старога саду
Ціхі верш
Пытанне сабе і іншым
«Не рабіце з людзей багоў...»
«Сябрам ківаю галавою...»
«Грамы варочаюцца ў небе...»
«Над лясамі самоты...»

Чатыры песні пра Эрнэста Чэ Гевару

«Не трэба аркестра...»
Песня пра бінгі і патроны
Песня пра дзяцей селяніна Рохаса
Песня пра апошні ўрок
Песня пра камандантэ Чэ
«Сняжынкi на расстанне...»
«Над дарогай — туман ці пыл...»
«Другія з доўгіх падарожжаў...»
Непагаснае сонца мае (Песня)
«Не, я ужо даўно не малады...»
«Грукочуць дрогкія калёсы...»
«Не кліч мяне музыкай модненькай...»
«Вечар сцішыўся...»
«Па той зямлі, дзе ўсё табою дыша...»
«Чуеш, наплывае цёплы гром?..»
«Патухаюць, цямнеюць высі...»

«Ты пазваніла мне з дзяцінства...»
«Каля твайго паркана снег мяце...»
«Навек з табою нас жьщцё звяло...»
«Схаваўся мясячык за дрэвы...»
«Не знаю, гэта добра ці нядобра...»
Незнаёмка
«Вы чуеце...»
«У гаях лапача лісце...»
«Як ні называем іх па-свойску...»
Удзячны лесу
«Ты, мой народ, мяне не папракнеш...»

1975 — 1984

«Калі прайшоў ты і агонь, і снег...»
«Што ты так прыкуты да Радзімы?...»
Якога колеру вайна
Франтавыя дарогі (Песня)
Прыязджайце дадому!
«У звышсучаснай каламуці...»
Папытай нават Бога самога...»
Слава твая, Беларусь (Песня)
Шукшынская каміна
Вечар у вёсцы
«...Духавыя аркестры...»
Балада памяці (Песня)
«Народ мой, дзякую табе...»
Развітанне з Веранікай
«Люблю пару, як светлякі...»

Амерыканскія эскізы

«Ён раптам ударыў па душной сінечы...»
Калядны сэйл
Ад анекдота да Карана...»
На канцэрце моднага спевака
Блюз вячэрняга Гарлема
Раніца ў Лас-Вегасе
«Наш белы свет нанова кожны раз...»
«Хто чуў, як пад начною слотай...»
Адказ на просьбу павесяліць застолле вершамі
Гарадская бяссонніца
«Сучасны свет бязлітасна старэе...»
«Яны дзяцінелі даўно...»
Спроба вясялай песенькі пра нетыповых турыстаў

Канадскі хакей
Застолле пасля абароны адной дысертацыі
«Каб было ўсё гучней і ўрачысцей...»
Снег у кастрычніку
Белья крылы (Песня)
Свет мой адзіны... (Песня)
«Мы будзённа гаворым пра космас...»
«Люблю бары, бярэзнікі і пушчы я...»
Скарына
Каліноўскі. (Вільня, 22 сакавіка 1864 года)
Купала
«Падаюць яблыкі...»
Бацькоўскія гаі
Дэвальвацыя
Запіска з палатачнага гарадка Грынэм-Коман
Касец у скверы
«Маг-цырульнік, хітры дабрадзеі...»
І будзе жыць штодзень...
«Сябры, не адключайце тэлефон!..»
Начная восенская дарога
Калыханка
Песенька пра сонечнага зайчыка
Асеннія грыбы
Снежная імпрэсія
«Нідзе не здраджваў матчынаму краю...»
Не веру!
«Зноў жалобных званоў ускалых...»
Лісток альбома з XIX стагоддзя
«Люблю зіму за сонца і марозы...»
«Мільгаюць гады...»
Заўвагі на старонках адной літаратурнай дыскусіі
Да пытання аб сучасных мужчынах
Вераснёвая пара
«Ад матулінай пачосткі...»
«Слова наша роднае...»
Матылі (Песня)
Конь незацугляны (Песня)
«Калі хто скажа...»
«Я ўсіх вас, закаханья зямлі...»
Першае спатканне (Песня)
«Паваражы, паваражы...»
«Мне з табой бы лепей размінуцца...»
«Больш табе я не пазваню...»
«Бег да цябе праз буран і імжу...»
«Я за тваім плячом не разглядзеў...»

Эцюд рэўнасці

«Скажы мне...»

Суседка

«Не баюся...»

Каханне першае помніцца (Песня)

«Успамінай мяне хоць трошкі...»

«Я не думаў пра вершы...»

«Назіраю употай...»

«Любая, ты заслانیла свет...»

Напамін халасцяку

«Хто мудрэйшы быў...»

«Вяршыня самазабыцця...»

«Мне не забудзецца ніколі...»

«Бязглуздая спрэчка

«Шкадую жанчын...»

«Імклівы час — мудрэц вялікі...»

«Атруці мяне...»

«...У прыцемку халодным прыскам тлеючы...»

«Сотні раздарожжаў паміж намі...»

«Зайздросччу шчасцю юных закаханых...»

Прызнанне (Песня)

Завушніца вечнасці (Песня)

«Я не сквапны...»

«Сябе да адзіноты прывучаю...»

«Хай душа над былым не рыдае...»

Спатканне з даўняю вясной (Песня)

«Не веру, што з гадамі адыходзіць...»

«Кагосьці безнадзейна кліча каня...»

«Калі з начнога плёса...»

«Каму б я верыў?..»

«Ты спытала...»

«Я за жьшцё сваё спасціг...»

«Мой родны край...»

«Я не ганю землі чужыя...»

1985 — 1995

«Я не думаў, што так прывязаны...»

Наша песня

Маці-зямля (Песня)

Беларусі 90-х гадоў

«Багоў сабе я выбраў сам...»

Пісьмо Пятру Клімуку з заснежанай Камароўкі

«Я славы не малю...»

«Не думаючы надга пра вякі...»
«Ад цякучкі бяздарнай...»
«Цяжкі застой на Беларусі...»
«Хоць ты ў Антарктыку бяжы...»
«Непрыкметна падступіла восень...»

Брагінская вясна —1986

«Ад Чарнобыля ў небе плыве аблачынка...»
«Той чарнобыльскай ноччу...»
«А над раніцу глуха зямля задрыжала..»
Перасяленне
«Як з тайнай смерці сувязь стане крэўнай...»
«Бязбожнікі белья...»
Курапаты (Песня)
«Так знаёмы ўрочышчы і палеткі...»
«Ноч над дугамі...»
Прысніўся сон матулі...
Песенька англійскага салдата
Што трэба? —
«Лес для таго і вырас на зямлі...»
Досць!
Прусакі (Паводле народнага)
Прагматык
Пап'ятайце Філарэта
«Я стаміўся ад сустрэч і спрэчак...»
«Ну што, Беларусь, у цябе за сыны?...»
«Верыць лёс-гачкам хітрым...»
«Ідзе ў кабінетах высокіх гульня...»
«—Дзе новыя вершы?...»
«Нечакана шчымліва-адчайна...»
Вяртанне (Песня)
«Так ужо заведзена спрадвеку...»
«Калі цябе я, край мой, пакідаў...»
«Я ведаю, мне дома будзе горш...»
«Як толькі ў густым вечаровым тумане...»
«У брудным Брукліне ў Нью-Йорку...»
«Забуду трывогі і стому...»
«Ноччу сёння зноў крычалі гусі...»
«Заморская вясна...»
«Пад стук вагонных колаў...»
Над бясконцасцю акіяна...»
«Можа, за дзесятым небасхілам...»
«У смугу акіянскую...»
«Ты помніш, мне казаў...»

«Абыходжу родныя аселіцы...»
«Чорнай навалаю коціцца зверху...»
«Настаўнікі не паміраюць...»
«Гісторыя, разумніца свая...»
«Нехта кажа...»
«Пакуль жывы...»
«Чаму павінен плакаць чалавек?..»
Сон
«Наказ бацькоўскі я збярог...»
«Каму патрэбнае «Поле-полечка»
«Я ведаю: нядобрых моў няма...»
У Міхайлаўскім
«Пльве ў тумане вечар разамлелы...»
Грэчка цвіце
«Споведнаю пеністаю чашай...»
«Збор дадому нядоўгі...»
«Зноў пацямнеў наш родны небаскіл...»
«Што ж гэта такое?..»
« Ліпеньскі малюнак незвычайны...»
Рабіна рабіна (Жартоўная легенда)
Песні адны мы спявалі калісді...»
«Здавалася, што лязгатам металу...»
Жэня, Жэня!..»
Ах, не спявайце вы пры мне...»
Удача...»
Не, я не здолею...»
У гаях пажаўцела трава...»
Ты пачуй маіх вясновых журавоў (Песня)
Як вецер лісце шугане...»
Ты стала ля дзвярэй...»
«Не перанось спатканне на пасля...»
«Жанчын прыгожых трэба берагчы...»
« Непрыгожых жанчын не бывае...»
Мой! (Песня)
«Я думаў: без каханьня пражыву...»
«Ці ўспамінала ты мяне?..»
«Так, я перад табою вінаваты...»
«Чаму ты помніш сумнае адно?..»
«Ты выйшла да мяне...»
Саперніца (Песня)
«Адварніся хаця б на хвілінку адну...»
Як цябе няма са мною побач...»
Як хочацца вярнуць усё назад...»
Гартае восень жоўтыя лісты...»
Па даху грукне яблык уначы...»

У раённай ранішняй гасцініцы...»
«Жаваранак дражніцца са мной...»
Гэта тайна...»
У начной бязладнай завірусе...»
Шумі, мой лес! (Песня)
Якое шчасце — жыць на белым свеце...»
Малітва

Бураўкін Г.

Выбранае: 1955—1995: Вершы, паэмы, казкі, песні.— Мн.: Маст. літ., 1998. — 382 с.

ISBN 985-02-0471-0.

У аднатомнік Генадзя Бураўкіна — яркага паэта з плеяды так званых пасцідзесятнікаў — увайшло ўсё лепшае, створанае ўтрапёным рупліўцам за сорак гадоў творчае працы. Пранікнёныя радкі Генадзя Бураўкіна сталі песнямі, сталі дарадцамі і самотнікам, і закаханым. Генадзь Бураўкін любіць Беларусь, матчыну мову. І любоў гэтая ўзаемная.

УДК 882.6-1
ББК 84(4Бек)6

Літаратурна-мастацкае выданне

БУРАЎКІН

Генадзь Мікалаевіч

Выбранае

Вершы, паэмы, казкі, песні

Рэдактар *Г. В. Роліч*

Мастак *М. Р. Казлоў*

Мастацкі рэдактар *А. І. Дрозд*

Тэхнічны рэдактар *Т. М. Сокал*

Карэктар *Я. Ф. Харко*

Аператар *Д. А. Кліманковіч*

Падп. да друку 11.05.98. Фармат 84 x 108.

Папера афс. №1. Гарнітура школьная. Афсетны друк.

Ум. друк. арк. 20,16. Ум. фарб.адб. 21.11.

Ул.-выд. арк. 17,88. Тыраж 2300 экз. Зак. 1112.

Выдавецкае дзяржаўнае прадпрыемства «Мастацкая літаратура»

Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку.

Ліцэнзія АВ №З ад 19.11.97. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Аддрукавана з гатовых дыяпазітываў на ордэна Працоўнага

Чырвонага Сцяга

паліграфкамбінаце ВПК імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.